

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Dr. TÓTH JÓZSEF

KAPOSVÁRI EGYETEM

GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
Vállalatgazdasági és Szervezési Tanszék

2009

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

KAPOSVÁRI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
Vállalatgazdasági és Szervezési Tanszék

A doktori iskola vezetője:

Dr. habil SARUDI CSABA CSc.

MTA doktora,

a közgazdaságtudomány kandidátusa, egyetemi tanár

Témavezető:

Dr. PAÁL JENŐ

egyetemi tanár,

a mezőgazdasági tudomány kandidátusa

Társ-témavezetők:

Dr. SZÉLES GYULA

MTA doktora

professzor emeritus

Dr. UDOVECZ GÁBOR

MTA doktora, egyetemi tanár

**A MAGYAR MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS JÖVEDELMEZŐSÉGI
VISZONYAINAK VIZSGÁLATA,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
A TÁMOGATÁSI RENDSZER ALAKULÁSÁRA**

Készítette:

Dr. TÓTH JÓZSEF

Kaposvár

2009

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	4
2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	6
3. CÉLKITŰZÉSEK.....	7
4. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	10
5. A MEZŐGAZDASÁG JÖVEDELEMINFORMÁCIÓS RENDSZERE, ALKALMAZÁSUK, GYAKORLATI FELHASZNÁLÁSI LEHETŐSÉG.....	12
6. TÁMOGATÁSRENDSZER.....	23
6.1. ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEK, ALAPFOGALMAK.....	23
6.2. AZ ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK KÖZGAZDASÁGI SZEREPE.....	28
6.3. AZ EURÓPAI UNIÓ TÁMOGATÁSPOLITIKÁJA.....	32
6.4. AZ ÖSSZEVONT GAZDASÁGTÁMOGATÁSI RENDSZER (SPS).....	35
6.5. AZ EURÓPAI UNIÓS TÁMOGATÁSOK HATÉKONYSÁGÁNAK ÉS HATÁSOSÁGÁNAK VIZSGÁLATA, A HASZNOSULÁS LEHETŐSÉGEI.....	39
6.6. A TÁMOGATÁSOK ÉS AZ ADÓRENDSZER KAPCSOLATA.....	44
6.7. A TÁMOGATÁSOK SZÁMVITELI ELSZÁMOLÁSA.....	48
7. AZ EURÓPAI UNIÓ 2007-2013. ÉVEK KÖZÖTTI PÉNZÜGYI KERETTERVEI ÉS KIADÁSPRIORITÁSAI.....	50
8. A MEZŐGAZDASÁGI JÖVEDELMELEMZÉS NÉHÁNY MÓDSZERTANI KÉRDÉSE.....	53
9. A MEZŐGAZDASÁGI JÖVEDELMEK ELEMZÉSE, KIEMELVE A TÁMOGATÁSRENDSZERREL VALÓ ÖSSZEFÜGGÉSÉT.....	57
10. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	69
11. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK.....	73
12. ÖSSZEFOGLALÁS.....	74
13. SUMMARY.....	76
14. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	78
15. IRODALOMJEGYZÉK.....	79
16. PUBLIKÁCIÓK.....	89
17. SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ.....	90
MELLÉKLETEK.....	93

1. BEVEZETÉS

A piacgazdaság résztvevői szerepük és tehetségük szerint jutnak olyan jövedelemhez, amely fedezni tudja társadalmi és személyes szükségletük kielégítését. A realizált jövedelem újraelosztásra kerül a vállalkozók (vállalatok), a munkavállalók és a központi költségvetés között.

Olyan kérdések függenek a jövedelemtől, mint a fejlesztés, a személyi jólét és nem utolsósorban az államháztartás egyensúlya.

A fentiek miatt érthető, hogy a gazdálkodás mikéntjének megítélését, annak színvonalát jövedelemtermeléssel mérjük.

Nem lehet kérdéses az, hogy az alacsony jövedelmezőség nemcsak rövid távon jelent súlyos gondot, hanem szoros kapcsolata van a hosszabb távra szóló piacra jutási esélyekkel is. Ha a termelők jövedelemhiányosak, akkor nincs lehetőségük a minőségi (szakmai) paraméterek javítására, az árversenyben meghatározó magatartás tanúsítására, sem pedig a piacra jutás esélyeinek erősítésére. Ezen kvalitások javítása, pedig forrásigényes és mind tárgyi, mind humán erőforrás fejlesztést követel meg.

A mezőgazdasági vállalkozásoknak is – hasonlóan más szektorokban tevékenykedő cégekhez – ki kell tudniuk elégíteni az adózott eredményükből a tulajdonos/tulajdonosok befektetett tőkéje után „járó” reális hozamigényt.

Már a mikroökonómiai fejtegetések is felvetik a mezőgazdasági árak értékarányosságának kérdését Varga - Tunyosiné Nechay - Mizik (2007).

A tanulmány feltárja azokat a gazdaságelméleti összefüggéseket, amelyek a mezőgazdasági árképzés napi gyakorlatában ma már fel sem merülnek, nevezetesen azt, hogy történelmileg legitimmé vált a mezőgazdasági árak értéktorzulása.

A mezőgazdasági árak értéktorzulásán egy eszmei értéktől való eltérést értünk. Ennek legitimitása akkor következik be, ha a piac szereplői (kényszerítve vagy választva) azt elfogadják.

Már e kérdéskör „nagyvonalú” megközelítése is indukálja annak a megítélését, hogy miért van szükség a támogatásrendszerre, illetőleg a kialakított rendszer és módszer miként hat a makro- és mikrogazdasági viszonyokra, hogyan alakítja az agrárpolitikát, annak prioritásait és milyen hatással van/lehet az egyes gazdálkodók üzleti terveire, jövedelmezőségére, a vállalkozás folytatásának lehetőségére egyaránt.

Az eltérő céllal létrehozott, különböző tartalmú mezőgazdasági információs rendszerek több esetben ellentmondó következtetésre juttatták az elemzőket. A különböző lefedettségű és tartal-

mú adatállományból többféle jövedelemmutató számítható, amelyek makrogazdasági ismeretek nélkül, definíciók és összefüggések ismerete híján téves következtetésekhez vezethetnek.

Dolgozatomban a jövedelmezőség vizsgálatához, elemzéséhez szükséges fogalmakat, értelmezési és értékelési rendszereket kísérel meg bemutatni, amelyek segítik az egyértelműbb megítélést, eligazodást alapul szolgálhatnak és a levonandó következtetésekhez, döntésekhez.

Az értékelő, elemző feladatok közül megemlítem a mikroszintű vizsgálatokat is.

E kutatási feladatnál abból a számviteli törvény általi előírásból indultam ki, hogy minden gazdálkodó köteles valamilyen típusú számviteli nyilvántartást vezetni. A számviteli elveket tiszteletben tartva ebben számot kell adni az üzleti tevékenységről és az üzleti vagyon alakulásáról.

Kötelező előírás az is, hogy a rendezett és ellenőrizhető számviteli nyilvántartások alapján készített beszámolóknak világosnak és áttekinthetőnek kell lenni, objektíven kell tükröznie a vállalkozás gazdasági helyzetét.

Dolgozatomban e követelmények agrárgazdasági megfeleltetését, sajátosságait kísérel meg bemutatni, kiemelve azt, hogy a beszámolóknak hármas funkciója van: a dokumentálás, az informálás és a segítségnyújtás.

A jövedelelemzés agrárterületi sajátosságainak kutatásával e kérdéskör reális megítélésének lehetőségével, értelmezési kérdéseivel foglalkozom.

A disszertáció témaköréhez tartozó széleskörű szakirodalom több oldalúan, de rendkívül bonyolultan, sok esetben csak a tudományban „vájtfülűeknek” nyújt információt. A mindennapi gazdálkodási feladatokhoz, értelmezéshez, elemzéshez, az éves beszámoló készítéséhez, a tevékenység eredményének értékeléséhez csak esetenként biztosítanak segítséget, iránymutatást.

Ha figyelembe vesszük az ágazatban tevékenykedő családi vállalkozók, mikro- és kisvállalkozások számát, úgy a kérdésfeltevés és annak megválaszolása feltétlenül indokolt.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Már kutatómunkám kezdetén meg kellett állapítanom azt a tény, hogy disszertációm témakörében rendkívül sok publikáció jelent meg, amelyekből – az áttanulmányozásuk után - olyan szempont szerint válogattam, hogy makro- vagy mikrogazdasági kérdéseket tárgyalnak-e, természetesen a két vizsgálati terület között nem húzva éles határvonalat.

Arra is figyelemmel kellett lennem, hogy az Európai Unió viszonyai mellett a hazai sajátosságok is megfelelő hangsúlyt kapjanak és a köztük lévő összefüggések, kapcsolatok figyelembevételre kerüljenek.

A vizsgált témakörhöz szorosabban kapcsolódó irodalomban történő elmélyülés előtt áttanulmányoztam egyes felsőoktatási intézmények agrárgazdaságtani jegyzeteit Fogarassy – Villányi (2004), Szabó (2001).

A tudományág minden lényeges elemével foglalkozó felsőoktatási jegyzetek azonban kevésbé mutatják be a mai viszonyokat, a különböző gazdasági törvények hatásmechanizmusát.

Ugyancsak áttanulmányoztam a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium jelentését az agrárgazdaság 2005., 2006. és 2007. évi helyzetéről. A jelentésből, valamint a jelentéshez tartozó táblázatokból, grafikonokból rendkívül széleskörű naturális és értékadat nyerhető, többoldalú elemzés eredményeként sok következtetés leszűrhető, azonban a támogatásokról csak összefoglaló adatállomány (agrár- és vidékfejlesztési támogatások) áll rendelkezésre, amely részletesebb elemző munkához nem mindig nyújt kielégítő részletezettségű információt.

Az európai uniós kérdésekkel való foglalkozás során kiinduló szakirodalmi forrásként az EU-Tanulmányok [elektronikus dokumentum], Inotai (2004) írásait használtam fel. Varga Gyula egyetemi tanár előszava keltette fel leginkább az érdeklődésemet, amikor úgy fogalmaz: „A kötetben közölt írások arra vállalkoznak, hogy áttekintsék a kiinduló helyzetet, a belépéssel kapcsolatos alkufolyamatot és a csatlakozási szerződés hozadékát, majd „gyorsmérleget” készítenek arról, mely termelői kör és mely termékkörök számíthatnak a feltételek javulására, s melyek azok romlására.”

Mindenekelőtt a szakkönyv Versenyképesség a mezőgazdaságban című fejezetek szakírásainak tanulmányozása segítette kutató munkámat.

Értekezésem A mezőgazdaság jövedeleminformációs rendszere, alkalmazásuk, gyakorlati felhasználási lehetőségük című fejezet megírásánál az Agrárgazdasági Kutató Intézet által kiadott Agrárgazdasági Információk folyóirat 2007. 1. számában megjelent Mezőgazdasági jövedeleminformációs rendszerek összefüggései című tanulmányt (Budapest 2007) használtam fel. Kiindu-

lópontot az a kutatási eredmény jelentette, amely szerint az APEH adatbázis, a Tesztüzemi Rendszer és az MSZR eltérő metodikával és eltérő alapról indul, ezáltal eltérő eredményhez jut, de úgy a rendszerek, mind az eredménymutatók között leírható a kapcsolat.

Ezen kutatási eredményre támaszkodva elsősorban azt kívántam dolgozatomban szemléletesen bemutatni, hogy az egyes rendszerek között milyen lefedettségi különbség, valamint milyen eltérések és közös részek vannak a kibocsátás és a ráfordítások vonatkozásában.

A Támogatásrendszer című dolgozatrész megírásához alapvetően az Agrárgazdasági Tanulmányok folyóirat által közölt szakírásokat tekintettem forrásmunkának. (Így például: Az agrártámogatási rendszer EU és GATT-komform továbbfejlesztése /1998. 2. szám./; Jövedelemhiány és versenyképesség a magyar mezőgazdaságban /2000. 1. szám./; Agrár- és Vidékfejlesztési támogatások az uniós csatlakozás évében /2004. 4. szám./;

Az Agrárgazdasági Információk folyóiratból pedig elsősorban A magyar agrártámogatások alakulása nemzetközi kötelezettségvállalásainak (OECD, WTO) tükrében /2005. 5. szám/ használtam fel. Hasznos információkat nyertem Juhász Ágnes: Az állami támogatások regionális dimenziója (Európai Tükör, XIII. évfolyam 3. szám) című cikkéből. A szakirodalom főleg abban volt segítségemre, hogy egyes pénzügyi, számviteli, támogatásrendszeri fogalmakat és rendszerelemeket megfogalmazzak.

Az Európai Unió támogatáspolitikájának megfogalmazásánál Az Európai Unió a változó világban sorozatban megjelent Európai Unió támogatási politikája című művet vettem alapul, főleg a támogatáspolitikai történelmi alakulásának vizsgálata szempontjából, Hetényi - Stelbaczký - Zalai (2003).

Az összevont gazdaságtartalmának megítélésénél elsősorban Az Európai Unió Agrárgazdasága (2008. 13. évf. 3. szám) információját használtam fel. A szakirodalomban felsorolt előnyök mindegyikével nem mindig lehet egyetérteni, illetőleg a megállapítások ma még kevésbé bizonyíthatók (Így többi között „A támogatások a versenyképesség növelése mellett, a biztonságos élelmiszerellátás megteremtésére, az olcsóbb magyar élelmiszerek előállítására irányulnak.”)

Az értekezés megírásánál az egyes összefüggések elszámolási lehetőségeinek, azok eredményre való hatásának megítélésénél folyamatosan felhasználtam a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (IFRS-ek) 2006. című, a Nemzetközi Számviteli Standard Testület által kiadott /2007. május/ szabályrendeletét.

Az előzőekben hivatkozott szerzők és forrásmunkák mellett még jóval több szakirodalmi anyagot feldolgoztam, amelyeket a tartalmi lényeg kifejtésénél a későbbi fejezetekben felhasználtam. Ezzel igyekeztem elkerülni egyrészt a felesleges ismétléseket, másfelől a terjedelmi korlátokat szem előtt tartva a tömörítés előmozdítását kívántam szolgálni.

3. CÉLKITŰZÉSEK

Akár egy vállalkozás, akár egy nemzetgazdasági ág, ágazat megítélésénél, fejlesztési lehetőségének vizsgálatánál mindig a fókuszba kerül a jövedelem, a jövedelmezőség kérdése, a GDP-hez való hozzájárulás mértéke és aránya, hiszen ettől függ a piacgazdaság szereplőinek olyan jövedelemhez jutása, amely fedezni tudja társadalmi és személyes szükségletük kielégítését.

Az eredményelemzés, a különböző értékelési szempontok figyelembevételével összeállított, a vállalkozások beszámolóinak részét képező eredménykimutatások ugyan tükrözik az időbeli változást, megmutatják az alaptevékenység végzésének jövedelmező, vagy kevésbé jövedelmező voltát, azonban csak az erre ható tényezők részletes vizsgálata, hatásainak elemzése adhat alapot a megnyugtató következtetésekre, azok felhasználásának lehetőségére az üzleti tervezés során.

Dolgozatomban arra szeretném ráirányítani a figyelmet, hogy az eredményalakulásra legalább két tényezőcsoport fejt ki lényeges hatást: a vállalkozást „belülről” és a vállalkozást „kívülről” érő tényezők.

A vállalkozás belső tényezői közé sorolható többi között a vállalkozás mértéke, a folytatott mezőgazdasági tevékenységek aránya, a termelési szerkezet alakítása, a képződő jövedelem tömege és „visszaforgatása”.

A külső tényezők közé tartozik például a közgazdasági szabályozórendszer, ennek kiemelhető eleme, a támogatásrendszer.

Céлом az, hogy az általános vállalatgazdálkodási kérdéskörön túl bemutassam az agrárágazati sajátosságokat, a más nemzetgazdasági ágaktól eltérő tényezők hatását.

Természetesen egy agrárvállalkozás jövedelmezőségét sem lehet önmagában megítélni. Olyan összehasonlítható adatbázisokra van szükség, amelynek alapján megítélhető a relatív helyzet, indokolni és értékelni lehet az eltéréseket.

Vizsgálati céljaim között ezért szerepel a mezőgazdaság jövedeleminformációs rendszereinek tanulmányozása, alkalmazásuk, gyakorlati felhasználási lehetőségük bemutatása.

Ezáltal eldönthető az a kérdés is, hogy melyik rendszer melyik gazdasági folyamat elemzésére lesz a legalkalmasabb. (Melyik lesz/lehet alkalmas a gazdaságok forrás- és eszközösszetételének vizsgálatára, melyik a mezőgazdaság teljes kibocsátásának megítélésére és melyik rendszer az alaptevékenység volumenváltozásának, a jövedelemalakulás tendenciájának megállapítására.)

Célkitűzéseim között kiemelten szerepel annak bemutatása, hogy mindezekre milyen hatással van a támogatásrendszer.

A kérdéskör vizsgálata előtt tisztázni kellett néhány kiindulópontként szereplő fogalmat is, így többi között a támogatás, az állami forrás és a kedvezményezett vállalkozás fogalmát.

Egy átmeneti időszak gazdasági eseményeit terveztem vizsgálni, így azt is szerettem volna bemutatni, hogy az Európai Unió támogatáspolitikájának kialakítása hogyan érintette a tagországok, köztük hazánk támogatáspolitikájának alakulását.

Mennyiben voltak megengedettek a nemzeti „intézkedési csomagok”, mi volt ennek célja, mennyiben volt más az új belépőkkel való bánásmód ezen a területen.

Megkísértem véleményt formálni a 2009. évtől kezdődően bevezetendő összevont gazdaságtámogatási rendszerről (SPS), annak várható előnyeiről hazánk vonatkozásában.

Egyik fő célként fogalmaztam meg az adatgyűjtés és a vizsgálatok során a mezőgazdasági jövedelemalakulás és a támogatások közötti kapcsolat kimutatását, rámutatva ezzel a támogatásrendszer meglétének szükségességére, figyelembe véve, hogy az agrárágazat más ágazatokhoz viszonyítottan számos eltérő, speciális sajátosságokkal rendelkezik.

Visszatérve a kiinduló gondolatsorhoz, céлом volt annak bemutatása, hogy az agrárágazatban tevékenykedők milyen módon tudják kielégíteni adózott eredményükből a tulajdonos/tulajdonosok befektetett tőkéje után „járó” reális hozamigényt, milyen lehetőség van arra, hogy az agrárgazdaság szereplői olyan jövedelemhez jussanak, amely fedezni tudja társadalmi és személyi szükségletük reális kielégítését.

4. ANYAG ÉS MÓDSZER

Az értekezés elkészítése során szembesültem azzal, hogy a témakör széleskörű szakirodalmából milyen szempontok szerint célszerű válogatnom azt az elhatározást figyelembe véve, hogy mind a jövedelmezőségről megfogalmazottak, mind a támogatásrendszer tartalmáról, rendszeréről leírtak, a kifejtett – esetenként eltérő – vélemények ütköztetése, összevetése megtörténjen, szem előtt tartva a két terület között meglévő összefüggések feltárását.

Rögtön a kiindulópontnál figyelembe kellett vennem azt, hogy a vizsgált terület rendkívül változó struktúrájú, és olyan terület, mint az Európai Unió közös agrárpolitikája is felülvizsgálatra szorul. A 2008. év a KAP felülvizsgálatának esztendeje amely várhatóan számos területen lehetővé teszi majd az eddigi vitás kérdések megoldását. Hazánk érdeke az összevont támogatási rendszerre (SPS) való áttérés, mert ez várhatóan jobb pozíciót jelent a magyar mezőgazdaság számára. A mezőgazdasághoz kapcsolódó környezetvédelem mellett a jövőben az élelmiszerbiztonság is egyre fontosabbá válik. A piaci védőháló fennmaradása szintén fontos szempont. Ezen folyamatok a kutatómunka során arról is meggyőztek, hogy a mezőgazdaság 2013. után sem nélkülözheti az agrártámogatásokat.

Az anyaggyűjtés során azt is igyekeztem figyelembe venni, hogy a 2013. évre lényeges átalakulás várható a mezőgazdaság szerkezetében és a szántóföldi növénytermesztésnek jobb távlati esélyei lehetnek mint az állattenyésztésnek.

A módszer megválasztásánál az is mérlegelendő volt, hogy a témakör kutatásánál milyen arányú legyen a mikro- és milyen arányú legyen a makrogazdasági feltételek vizsgálata, a mikrogazdasági feltételek hogyan illeszthetők a makrogazdasági körülményekbe, egy-egy gazdaság jövedelmezőségi helyzetének vizsgálatánál mely külső tényezők számbavétele, hatásvizsgálata elengedhetetlen.

A vizsgálat során szembesülnöm kellett azzal is, hogy bármilyen időhorizontot választok, évenként rendkívüli mértékben eltérő, egymáshoz nehezen hasonlítható gazdasági (hazai és európai uniós) körülményekkel kell számolni.

Az is gondot okozott, hogy még bizonyos alapvető kérdések, alapfogalmak sem tisztázottak, a többi között még a támogatásfogalom sem.

A kutatás során ismét áttanulmányoztam a magyar és a nemzetközi számviteli standardokat, azok előírásait, hiszen e standardok többsége már európai uniós szinten fogalmazódott meg (IFRS) és nagyrészt meghatározzák, illetőleg behatárolják a magyar vállalkozások beszámolórendszerét, annak módszerét és tartalmát egyaránt.

5. A MEZŐGAZDASÁG JÖVEDELEMINFORMÁCIÓS RENDSZERE, ALKALMAZÁSUK, GYAKORLATI FELHASZNÁLÁSI LEHETŐSÉGÜK¹

Közismert, hogy az elemzők a gazdálkodás színvonalát a jövedelemtermeléssel mérik, hiszen a piacgazdaság szereplői által megszerzett jövedelem képes fedezni a társadalmi és személyes szükségleteik kielégítését. Olyan meghatározó kérdések függenek a jövedelemtől, mint a fejlesztés, a személyes jólét, de többi között az állami gazdálkodás egyensúlyi kérdései is.

Nem lehet kérdéses tehát az, ha a gazdaság állapotát, „kondícióit” elsősorban a jövedelemtermeléssel, annak színvonalával mérjük.

Fontos azt is figyelembe venni, hogy a jövedelmi színvonalnak számos távlati gazdasági következménye is van (például a mezőgazdasággal foglalkozók számának alakulása).

A jövedelmezőség vizsgálatának lehetősége az utóbbi időszakban kibővült. Míg a 2000. év előtti időszakban a pénzügyi folyamatok vizsgálatára, azok feltárására nagyrészt csak a mérlegbeszámolók adatai álltak rendelkezésre, addig napjainkban az uniós csatlakozás és harmonizáció során kialakultak azok a pénzügyi- és jövedeleminformációs rendszerek, amelyek új és közös elemei az agrár-informatikának.

Azonban az is megállapítható, hogy az eltérő céllal létrehozott, különböző rendszerek ellentmondó következtetéseket is eredményeztek. Gondot okozott még a szakembereknek is, hogy többféle jövedelemmutatóval is találkozunk, amely makrogazdasági ismeretek nélkül, összefüggések ismerete híján nem megfelelő következtetésekké vezethetnek.

Ezért elengedhetetlen a jövedeleminformációs rendszerek közötti összefüggések megismerése, valamint annak meghatározása, hogy melyik rendszer milyen gazdasági folyamat elemzésére a legalkalmasabb.

Az Európai Unió agrárinformációs rendszerei lényegüket tekintve két meghatározó rendszerbe sorolhatók: (Kapronczai, 2003.);

- primer (elsődleges) és
- szekunder (másodlagos) információs rendszerbe.

¹ Felhasznált irodalom: Agrárgazdasági Kutató Intézet Agrárgazdasági Információk 2007. I. szám

A primer információs rendszerek az Európai Unió kötelezően működő, nagy adatgyűjtő és feldolgozó struktúrái.

E rendszernek négy meghatározó eleme van: az agrárstatisztika, a FADN (Farm Accountancy Network), magyar elnevezése Tesztüzemi Rendszer, a Piaci Információs Rendszer és az Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer.

Az agrárstatisztika széleskörű információt ad az Unión belüli folyamatokról, a főbb tendenciákról, míg a FADN rendszer elsősorban a számviteli és üzemgazdasági adatokat kezeli és ezen keresztül lehetőséget ad a gazdaságok pénzügyi folyamatainak, jövedelmi helyzetének nyomon követésére.

A Piaci Információs Rendszer elsősorban a termelői tájékoztatást szolgálja, a piaci folyamatokról ad információt.

Az Integrált Igazgatási Rendszer „technikai jellegű”, az adófizetők pénzéből történő kifizetések elszámolását, illetve ellenőrzését végzi.

A másodlagos információs rendszerek általában kisebb adatállományokkal dolgoznak, információkat elsősorban a primer adatbázisokból nyernek.

Céljuk általában egy-egy terület speciális információigényének kielégítése (Ezen információs rendszerek közül kiemelkedő a Mezőgazdasági Számlarendszer, amely az EU információrendszerének kötelező eleme. Fő feladata az EU által megadott témakörre vonatkozó termelési, felhasználási, technológiai adatok konzisztens összefogásával termelési-, hozzáadott érték és a jövedelemviszonyok mérése és rövid távú előrejelzése, illetve az agrárpolitikai intézkedések várható hatásának előrejelzése.)

Nem része a KAP működését kísérő rendszernek az APEH által készített, a társasági adózás és annak ellenőrzése céljából a beszámolóból (mérlegből, eredmény kimutatásból) nyert adatbázis, hiszem a jövedelemalakulás vizsgálatához – elsősorban magyar vonatkozásban – jól felhasználható és fel is használt adatállományról van szó.

Dolgozatom témaköréhez három rendszer kapcsolódik szorosan: az APEH adatbázis, a Mezőgazdasági Számlarendszer és a Tesztüzemi Rendszer (FADN).

Szükséges hivatkozni arra, hogy egyes jövedeleminformációs rendszerek felhasználásánál, a következtetések megfogalmazásánál tekintettel kell arra lenni, hogy a magyar üzem- és birtokstruktúra eltér az EU-15-ök meghatározó tagállamaiétól.

Az általános üzemméret, a gazdaságok területnagyságának szóródása, a tevékenységi megoszlás eltérő mértékű, esetenként lényeges eltérést mutat. Ugyanez mondható el a szervezeti sajátosságok, valamint a koncentrációs dinamika vonatkozásában is.

A fenti okokból is következik, hogy a kapott eredmények értékelése, a valós összefüggések feltárása gyakorta korrekciót, magyarázatot igényel.

Általánosságban is megállapítható, hogy a jövedeleminformációs rendszerek mindegyikében található olyan sajátosságok, amelyek az eltérő üzemsztruktúrák között működésüket nehezítik, egyes esetekben az eredmények felhasználóját bizonytalanná tehetik.

Az egyes jövedeleminformációs rendszerek eltérő működésének okait a következőkben lehet összefoglalni:

- Az APEH adatbázisa vonatkozásában az EU adóhatóságaival szervezett adatcsere bonyolódik, azonban a mérlegre és eredmény-kimutatásra vonatkozó közös adatbázis nincs. Az adatcsere az ellenőrzési és végrehajtási funkcióhoz kapcsolódik. A mérleg és eredmény-kimutatás elkészítésére jelentősen eltérő szabályok vonatkoznak (Ugyan EU szinten léteznek összehasonlítható standard mérleg- és eredmény-kimutatás típusok /fő típusai: a német-francia és az angolszász/, ezeket jellemzően azonban csak a nemzetközi viszonylatban is jelentős tevékenységet folytató nagy vállalkozások használják.)
- A Mezőgazdasági Számlarendszerben (továbbiakban MSZR) az eltérő megítélést, nehézséget a hazai gazdaságstruktúra eltérő sajátosságai okozzák. Ezek közül is három ok emelhető ki. Magyarországon a mikrogazdaságok szerepe a mezőgazdaság teljes kibocsátásában lényegesen nagyobb, mint az Európai Unió korábban csatlakozott országaiban. (Ha Magyarországon nem vesszük figyelembe a mikrogazdaságok termelését, akkor például a zöldségfélék, gyümölcsök, sertés és baromfi hús termeléséről, fogyasztásáról torz képet kapunk.)

A mezőgazdaságban létrejövő jövedelmek változását az MSZR úgynevezett „A” mutatóval jellemzi. Az „A” mutató a munkabérrel nem „terhelt” jövedelem változásának, a felhasznált mezőgazdasági munkaerő változásának és a GDP deflátorának/inflációs mutató/a hányadosa, emiatt a változásokra szélsőségesen reagál. Márpedig az közismert, hogy Magyarországon a növénytermesztésben és a kertészetben nagyok a hozamingadozások. Az MSZR értékelésében elsődleges szempont a tárgyév előző évvel való összehasonlítása. A módszer miatt a kedvező évet követő év átlagos jövedelemhelyezete lényeges visszaesésként értékelhető.

A Mezőgazdasági Számlarendszernél problémát okoz a munkabér elszámolása. A nyugat-európai mezőgazdaságban a gazdaság és a háztartás költségvetései összefonódnak. A számlarendszer módszertanának kidolgozásakor úgy ítélték meg, hogy a gazdálkodásban résztvevő családtagok „munkabérét” reálisan kimutatni nem lehet. Ezért úgy határoztak, hogy ez a „munkabér” képezze a jövedelem részét.

Ez a módszer hazánk esetében jelentős gondot jelent. Magyarországon az EU átlagnál jóval magasabb az elsősorban önellátásra termelő kisüzemek, mikrogazdaságok aránya, amelyeknek ráfordítás szerkezete jelentősen eltér. (Például a kisüzemeknél az élők munkája sokkal magasabb, ugyanis a többi között élők munkájával helyettesítik a gépi munkát, vagy akár a növényvédelmet.)

A módszertan szerint ugyanakkor e ráfordítás a költségek között nem számolható el, tehát nem elhanyagolható nagyságrendű kibocsátás jelenik meg a számlarendszerben, amelynek nincs költségoldali ellentételezése.

- A Tesztüzemi Rendszer magyarországi adatbázisa 1900 gazdaságot foglal magába. A minta a legalább két európai mértékegységet (EUME) elérő egyéni gazdaságokra és társas gazdaságokra nézve reprezentatív.
- Egyéni gazdaságnak minősülnek az őstermelők, az egyéni vállalkozók, a családi gazdaságok és az ún. „összevont gazdaságok”, amelyek az előbbi gazdaságok egységes irányítás alatti egységeit jelentik.
A rendszer a társas gazdaságok közé sorolja a közkereseti társaságokat, a betéti társaságokat, a korlátolt felelősségű társaságokat, a részvénytársaságokat, a közös vállalatokat, az egyesüléseket, a mezőgazdasági szövetkezeteket és a költségvetési szervezeteket.
- Tesztüzemként csak olyan gazdaság jelölhető ki, amely bevételének legalább 50 %-át mezőgazdasági alaptervekenység teszi ki. Mezőgazdasági alaptervekenységnek számít a szántóföldi növénytermesztés, az állattenyésztés, a kertészet, valamint a szőlő és gyümölcsstermelés. Nem számít mezőgazdasági alaptervekenységnek, de a mezőgazdasági tevékenység tágabb fogalmába beleszámítjuk az erdőgazdálkodást, a halászatot, a kívülállók részére végzett szolgáltatásokat, az állatok bértartását és a falusi turizmust is, pedig ezek is elemei a rendszernek.

- Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrző Hivatal által gyűjtött adatok elsődleges célja a társasági adó alapjának és magának az adónak a megállapítása. Az adatbázis az eredménykimutatáson és a mérlegen alapul. Ezek olyan elszámolások, ahol az adott évben felmerült ráfordításokat vetik össze az adott évi hozamokkal. Azok a gazdasági folyamatok, amelyek a beszámolási éven túllépnek, aktív-, illetve passzív elhatárolásokkal kerülnek megjelenítésre.

A vállalkozások elszámolásai az összesített hozamokat és ráfordításokat tartalmazzák. Nem jelenik meg bennük a különböző ágazatokhoz tartozó bevétel és kiadás.

Problémát jelent az is, hogy az adatbázis naturális mutatókat, természetes mértékegységeket nem tartalmaz, csak pénzügyi értékben jelenik meg.

Azt is szükséges megjegyezni, hogy az APEH adatbázis nem tartalmazza a társasági adófizetési kötelezettség helyett az egyszerűsített vállalkozási adót választó cégek adatait. (Ugyanakkor ezek száma és forgalma azonban az összes mezőgazdasági társas vállalkozáshoz képest elhanyagolható.)

Továbbá ebben az adatbázisban csak az év végén működő, adóbevallást készítő szervezetek adatai szerepelnek, míg az év közben megszűnt vagy átalakult cégek adatai nem. A jogutód adatait pedig csak részadatként – a működés kezdetétől – tartalmazza az adatbázis.

Az APEH adatbázis a mezőgazdasággal foglalkozó cégek adatait tartalmazza. (Azok a cégek, amelyek a KSH szakágazati kódján belüli TEÁOR-kódja valamely mezőgazdasági szakágazatot jelöl meg főtevékenységként.) Azok a vállalkozások, amelyek vegyes profilúak (a mezőgazdaság, vad- és erdőgazdálkodás, halgazdálkodás mellett más tevékenységet is folytatnak) és a mezőgazdaság a hozzáadott érték kevesebb, mint 50 %-át adják, nem szerepelnek az adatbázisban.

A mezőgazdasági ágazat kibocsátásának és ráfordításainak összetevői jórészt azonosak a számviteli törvény által előírtakkal. (A kibocsátás összetevői: értékesítés nettó árbevétele, aktivált saját teljesítmény értéke, a befektetési szolgáltatások bevételei, egyéb bevételek, pénzügyi műveletek bevételei, rendkívüli bevételek; a ráfordítás összetevői: anyagjellegű ráfordítások, személyi jellegű ráfordítások, értékcsökkenési leírás, egyéb ráfordítások, a pénzügyi műveletek ráfordításai, rendkívüli ráfordítások.)

Fontosnak tartom megjegyezni azt, hogy a támogatások a magyar számviteli törvény által kötelezővé tett eredmény-kimutatásban több helyen is szerepelnek:

- az egyéb bevételek között (például területalapú és egyéb rendszeres támogatás),
- a rendkívüli bevételek között (például a fejlesztési típusú, illetve nem rendszeres támogatás),
- aktivált saját teljesítményben a készletnyilvántartásban, ahol a készleteket a várható támogatással növelt értéken kell nyilvántartani (termeléshez kötött támogatások).

Az adók az egyéb ráfordítások között szerepelnek (kivételem a társasági adó és a bérekhez kapcsolódó járulékok).

Milyen módszertani és lefedettségbeli összefüggés van az egyes adatbázisok között?

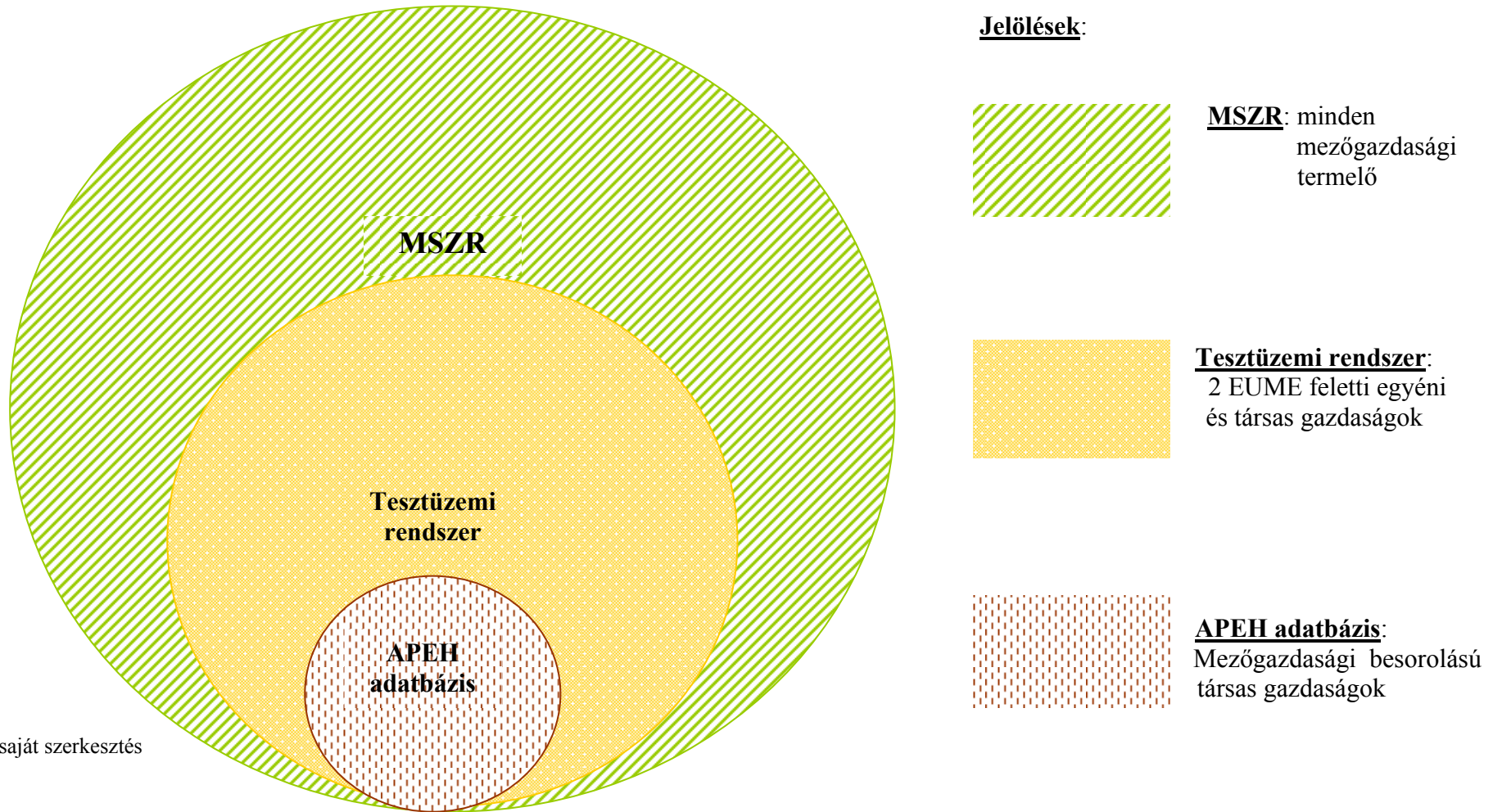
Ha eltekintünk a statisztikai hibáktól és az adatszolgáltatói magatartásból adódó eltérésektől az adatbázisokban kétféle okból lehet jövedelmi és kibocsátási eltérés.

Az egyik ok az adatbázisok közötti lefedettségbeli különbség. Az adatbázisok ugyanis a mezőgazdasági termelők eltérő köreit fedik le, ezért eltérő kibocsátást és jövedelmet mutatnak ki. A másik ok módszertani eltérés. Az egyes adatbázisok a gazdasági tevékenységek, jövedelmek és ráfordítások eltérő köreit foglalják magukba, illetve, hogy az azonos gazdasági tevékenységekkel eltérő módon számolnak.

A jövedeleminformációs rendszerek által lefedett gazdaságok körét a következő „A” jelű ábra szemlélteti:

1. ábra

A jövedeleminformációs rendszerek által lefedett gazdaságok köre

Forrás: saját szerkesztés

A lefedettség szempontjából a négy rendszertípus (az APEH adatbázis, a Tesztüzemi Rendszer hazai módszertan alapján, a Tesztüzemi Rendszer nemzetközi módszertan alapján, valamint az MSZR) viszonylag könnyen összevethető.

Minden adóbevallást készítő társas agrárvállalkozás (amely két EUME-nél nagyobb) szerepel a Tesztüzemi Rendszerben.

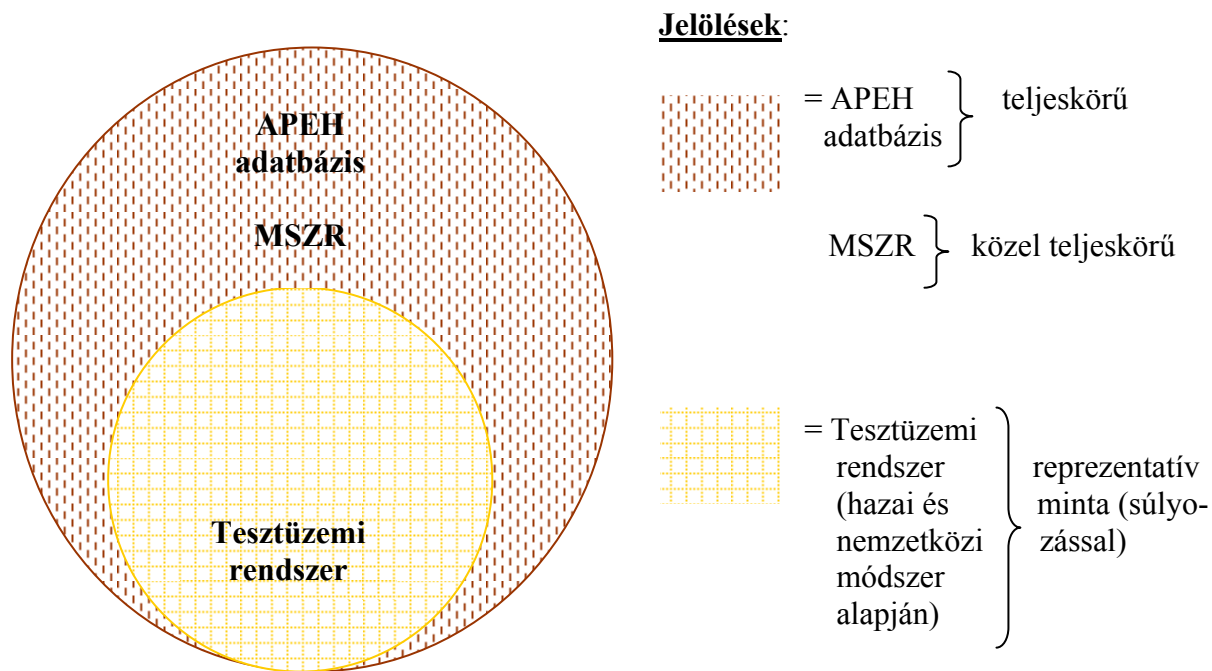
Az APEH adatbázisban szerepelnek ugyan a két EUME alatti társas gazdaságok is, amelyek nem szerepelnek a Tesztüzemi megfigyelési körben, azonban ezek teljesítményétől – a nagyságrend miatt – el lehet tekinteni. Az összes Tesztüzem által reprezentált gazdaság pedig része az MSZR által lefedett termelői körnek.

A következő 2. és 3. ábrákon a jövedeleminformációs rendszerek módszertani eltéréseit mutatom be a kibocsátás és a ráfordítás vonatkozásában.

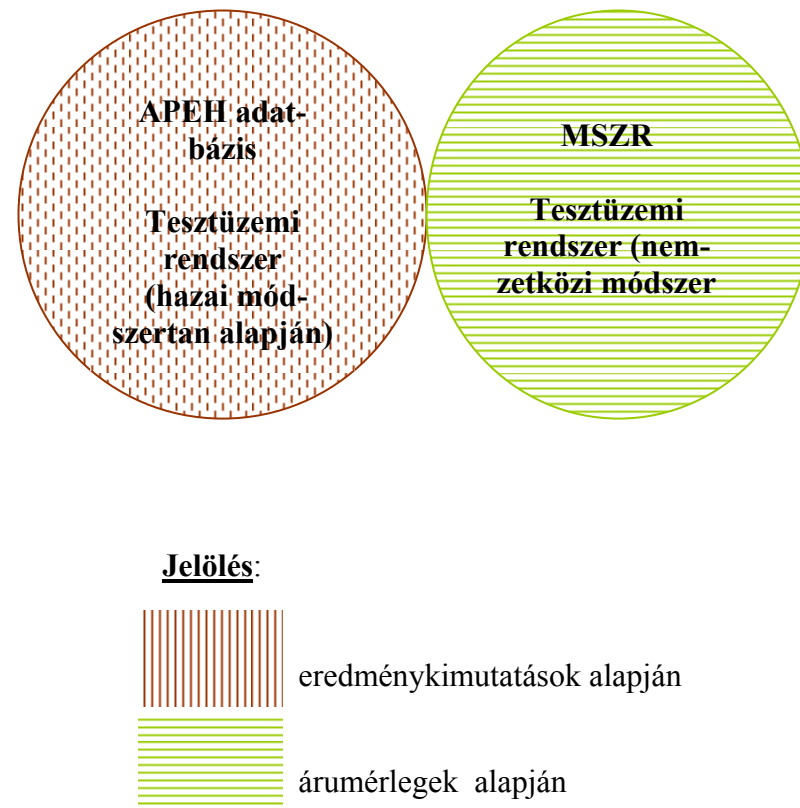
2. ábra

Módszertani eltérések a jövedeleminformációs rendszerek között a kibocsátás vonatkozásában

Számbavétel az adatbázis által lefedett körben:

A kibocsátás mérésének dokumentuma szerint:

Forrás: saját szerkesztés

3. ábra

Módszertani eltérések a jövedeleminformációs rendszerek között a ráfordítás vonatkozásában

Eredménykimutatáson alapul:

Statisztikai számbavételen alapul:

Forrás: saját szerkesztés

A bemutatott ábrákból látható, hogy a Tesztüzemi Rendszernél a hazai és a nemzetközi módszer között lényeges különbség van. A hazai módszer az eredménykimutatásra épül, így teljes mértékben megfeleltethető az APEH adatbázisának. A nemzetközi módszer az MSZR-hez hasonlóan épül fel, a tesztüzemi kérdőív árumérlegeket tartalmazó része alapján készül el. (Csak pár elem kerül bele a kérdőív eredmény kimutatást tartalmazó részéből.)

Bár az APEH adatbázis, a Tesztüzemi Rendszer és az MSZR eltérő metodikával és eltérő alapról indul, ezáltal eltérő eredményhez vezet, de mind a rendszerek, mind az eredménymutatók között megteremthető az „átjárás”.

A jövedeleminformációs rendszerek elemzése abban is segítségünkre van, hogy melyik rendszer melyik folyamat elemzésére a legalkalmasabb.

Az APEH adatbázis a társas gazdaságok forrás- és eszközösszetételének vizsgálatára, a Mezőgazdasági Számlarendszer a mezőgazdaság teljes kibocsátásának, az alaptevékenység volumenváltozásának, a jövedelemalakulás (az ágazat egészére vonatkoztatva) tendenciájának megállapítására a legalkalmasabb.

A Tesztüzemi Rendszer a mezőgazdaság kibocsátása szektorok közti megoszlásának, az egyéni és társas gazdaságok ráfordításai, jövedelemhelyzete, költség-jövedelem viszonyai vizsgálatára a legalkalmasabb.

6. TÁMOGATÁSRENDSZER

6.1. Általános kérdések, alapfogalmak

A támogatások témakörének kutatása során megállapítható volt, hogy már magának a fogalomnak a megítélése, tartalmának körvonalazása és különösen a gazdasági folyamatokban való szerepe, értékelése, hatásának elemzése egymástól alapjaiban eltérő módon történik.

Az agrártámogatások sajátosságai még inkább indokolták a velük való behatóbb foglalkozást.

Az állami támogatás fogalmára két definíciót is idézek.

A könyvvizsgálók szakmai továbbképzésének anyaga szerint² „Az állami támogatás olyan gazdaságpolitikai eszköz, amely katalizátor, (ösztönző, gyorsító) hatásával segíti a gazdaság szereplőit ugyanakkor nem öncélú és nem veszélyezteti a szabad verseny kialakulását, működését.”

Az Európai Unióban létező támogatásokra vonatkozóan elfogadott támogatásfogalom:

„Támogatáson értünk minden olyan pénzben kifejezhető hozzájárulást és kedvezményt, amelyet a Közösség, vagy annak valamely pénzügyi forrása tagállamok, illetve azok régiói részére meghatározott iparágaknak, vállalkozásnak vagy a vállalkozások egy meghatározott körének, valamint – ahogyan egyes külön programok esetében is – magánszemélyeknek nyújtanak”.³

A Római Szerződés a támogatás állami támogatássá minősítésének öt feltételét fogalmazza meg együttes feltételként (jóllehet a Szerződés nem ad egzakt megfogalmazást a támogatásra):

- állami forrás,
- a kedvezményezett gazdálkodó egység, vállalkozás,
- egyes vállalatokat vagy egyes áruféleségek termelését előnyben részesíti (szelektivitás),
- torzítja a versenyt,
- érinti a tagállamok között folytatott kereskedelmet.

Az állami forrás, mint származási hely tágan értelmezett, ugyanis nemcsak a központi kormányzathoz tartozó minisztériumok, intézmények, egyéb hatóságok által nyújtott támogatásról

² Könyvvizsgálói szakmai továbbképzés 2006. (Magyar Könyvvizsgálói Kamara Kiadványa, Budapest 2006.)

³ Radnóczy Zsolt: Támogatások az Európai Unióban (Akadémiai Kiadó 2004.)

van szó, hanem az államháztartás helyi szervei (például megyei, települési önkormányzatok, régiós szervezetek, tartományok) által nyújtott támogatás is állami támogatásnak minősül.

A Római Szerződés állami támogatásokkal kapcsolatos rendelkezései ugyanúgy vonatkoznak a decentralizált egységekre, mint a központi hatóságokra.

Fontos hangsúlyozni, hogy az állam által közvetlenül nyújtott támogatáson túl támogatásnak minősül az állami pénzforrásra „visszavezethető”, azzal kapcsolatba hozható támogatás is. Ebből adódóan állami támogatásnak minősül az a támogatás is, amelynek nyújtásában az állam közvetítőként valamilyen területi szervezetet, illetve más állami szervet, állami vállalatot von be, annak ellenére, hogy az állam ekkor közvetlenül nem vesz részt a támogatásnyújtásban.

(Például állami tulajdonú bankok piaci versenytársaiknál kedvezőbb feltételek mellett nyújtanak egyes vállalkozásoknak hitelt, vagy vállalnak garanciát.)

Ugyancsak állami támogatás az állami bevételek szabályozott elmaradása (például adókedvezmények adása).

A kedvezményezett vállalkozás, gazdálkodó egység fogalma szintén tágabban értelmezendő. Ide sorolandók az állami vállalatok, a gazdasági társaságok, az egyéni vállalkozások, valamint a non-profit szervezetek is.

A vállalkozások számára a támogatás olyan előnyt jelent, amelyet azonos finanszírozási viszonyok mellett a piacon egyébként nem érhetne el.

A támogatás ingyenes és egyoldalú előnyhöz juttatja a vállalkozásokat. Azonban állami támogatásnak tekinthető az olyan intézkedés is, amelyért cserébe a támogatottnak is tennie kell. (Például strukturális átalakítást hajtson végre a piachoz való rugalmasabb alkalmazkodás érdekében, vagy csökkentse termelési kapacitását.)

A szelektivitás a vizsgálandó terület vonatkozásában azt jelenti, hogy nem minősíthetők állami támogatásnak az olyan támogatások, amelyek a gazdaság általános fejlesztését szolgálják és mindenki által használható infrastrukturális fejlesztéseket támogatnak. Tehát a támogatás csak bizonyos vállalatokat vagy ágazatot részesít előnyben.

Ez a feltétel abban az esetben teljesül, ha az intézkedés a vállalkozások vagy termékek meghatározható körét helyezi kedvezményezett helyzetbe.

Ennek alapján lehet megkülönböztetni az állami támogatást az úgynevezett általános intézkedésektől. (Általános intézkedések a gazdaságpolitika olyan intézkedései, amelyek az ország egész területére vonatkoznak és azok a vállalkozások, amelyek az előírt feltételeknek eleget tesznek, automatikusan az intézkedés hatálya alá tartoznak és részesülnek/részesülhetnek az adott támo-

gásban. Az úgynevezett általános intézkedések nem tartalmazhatnak korlátozást a kedvezményezett vállalkozások méretére, a beruházás nagyságára, a megvalósítás területi elhelyezkedésére stb. vonatkozóan.)

Az általános intézkedések esetében azt kell vizsgálni, hogy a szabályozás lehetővé teszi-e a kedvezmény igénybevételét valamennyi vállalkozás számára, valamint azt is, hogy a látszólag objektív feltételek ne csak néhány vállalkozást hozzanak kedvezményezett helyzetbe.

A támogatás **torzítja a versenyt**, illetve ilyen hatással számolni kell. Fontos azt vizsgálni, hogy az intézkedés torzíthatja-e és ha igen, mennyire a szabad versenyt.

A Bíróság joggyakorlata értelmében a verseny- és kereskedelemkorlátozás veszélye általában fennáll. A Bíróság azt is kimondta, amennyiben az állami támogatás egy vállalkozás pozícióját erősíti versenytársaival szemben, a versenytorzítás megvalósul. Ha egy állam azt igyekszik elérni, hogy az adott intézkedése ne legyen támogatásnak tekinthető, akkor ezt neki kell bizonyítani. (Például intézkedése a piac kedvezőtlen működési körülményeinek javítását célozta.)

E kérdéskör tárgyalása kapcsán szükséges megemlíteni az ún. de minimis támogatásokat.

(Csekély összegű állami támogatásnak minősül minden olyan forrásból nyújtott támogatás, amelyről a jogszabály kimondja, hogy de minimis támogatásnak kell tekinteni.)

Önmagában az a tény, hogy a támogatás alacsony összegű, nem jelenti azt, hogy de minimis támogatásról van szó.

De minimis támogatás egy vállalkozásnak odaítélt támogatás, ha annak támogatástartalma nem haladja meg a 100 000 eurónak megfelelő forintösszeget.

Minden támogatásnál a megelőző három év alatt megítélt teljes összeget kell vizsgálni.

A de minimis támogatások formái:

- vissza nem térítendő és visszatérítendő pénzeszközök nyújtása,
- kamatmentes kölcsön,
- kedvezményes kamatozású kölcsön,
- kamattámogatás,
- kedvezményes feltételű kezességvállalás,
- állami tőkejuttatás,
- adókedvezmény,
- adóalap-kedvezmény,

- ingyenesen és kedvezményesen nyújtott szolgáltatás,
- ingatlanjuttatás,
- követelésről való lemondás,
- tartozásátvállalás,
- kedvezményes bérlet, lízing.

Nem nyújtható de minimis támogatás:

- ha annak célja import áruk helyett hazai áru használatának elősegítése,
- exporttevékenységhez (kivétel: vásárokon való részvétel, a már meglévő termékek új piacra történő bevezetéséhez szükséges tanulmányok, illetve tanácsadói díjak költségeire adott támogatás),
- a szállítási ágazatba tartozó tevékenységek kivételével
 - alapvető postai szolgáltatáshoz,
 - raktározáshoz és
 - saját árufuvarozáshoz,
- az Európai Közösséget létrehozó Szerződés I. sz. mellékletében felsorolt termékek előállításával, feldolgozásával, vagy értékesítésével kapcsolatos tevékenységhez (halászat, mezőgazdaság, akvakultúra),
- ha egy vállalkozás kizárt tevékenységet folytat,
- vegyes profilú vállalkozások esetében csak kizárólag a ki nem zárt tevékenységhez adható,
- amennyiben nem biztosítható, hogy a támogatás a nem kizárt tevékenységgel kapcsolatban hasznosul.

A támogatás **befolyásolja a tagállamok közötti kereskedelmet.**

Ha a támogatás olyan termékeket kedvezményez, amelyek nincsenek versenynek kitéve, illetve amelyek a tagállamok közötti kereskedelemben nem szerepelnek, ebben az esetben nem beszélhetünk állami támogatásról.

(Például, ha a helyi közlekedést bonyolító vállalkozást támogatunk, ez általában nem veti fel az állami támogatás szabályainak való megfelelés kérdését.)

Ellenben a torzító hatás akkor is fennáll – és állami támogatás – ha az adott vállalat nem exportál, azonban a belső piacon versenyez a többi tagállam piaci szereplőivel.

A kereskedelemre gyakorolt hatás annál intenzívebb, minél nagyobb a piaci kapacitásfelesleg. Ilyen esetben a támogatás segíti a vállalkozást a piacon maradásban, csökkentve a ver-

senytársak esélyeit exportjuk növelésére, ezáltal hatással van vállalkozásuk továbbfolytatásának esélyeire, ezzel fennmaradásukra.

6. 2. Az állami támogatások közgazdasági szerepe

Mielőtt az állami támogatás tartalmi elemeit, közgazdasági hatásait vizsgálom, úgy ítélem meg, hogy a nemzetközileg elfogadott, a szakirodalomban használt fogalom tartalmáról, az **állami közreműködéssel is foglalkoznom kell**. Ennek értelmezése nélkül a támogatások szerepe, hatása, jelentősége nem ítélné meg.

A 20. számú Nemzetközi Számviteli Standard (IAS 20) ezt a következők szerint határozza meg: „**Az állami közreműködés** olyan állami tevékenység, amely bizonyos kritériumoknak megfelelő, egy vagy több gazdálkodó egység részére gazdasági előny nyújtását célozza meg. Nem tartoznak a standard keretében nyújtott állami közreműködés körébe az olyan előnyök, amelyeket kizárólag közvetve, általános kereskedelmi feltételeket befolyásoló tevékenységen keresztül nyújtanak, úgy mint egy fejlesztendő terület infrastruktúrájának biztosítása, vagy versenytársakra kivetett kereskedelmi korlátozások.”⁴

A hivatkozott szakirodalom megfogalmazza az **állami támogatások** fogalmát is.

„**Az állami támogatások** erőforrásoknak egy gazdálkodó egység részére történő átadás formájában nyújtott állami közreműködések, amelyet a gazdálkodó egység működési tevékenységéhez kapcsolódó, meghatározott feltételek múltbeli vagy jövőbeli teljesítése ellenében nyújtanak. Nem tartoznak ide az állami közreműködésnek azok a formái, amelyeknek ésszerűen nincs nekik tulajdonítható értékük, valamint azok az állammal kötött ügyletek, amelyeket nem lehet megkülönböztetni a gazdálkodó egység szokásos kereskedelmi ügyleteitől.”

A fenti szabályozás tartalmi elemei alapvetően a támogatás vállalatgazdasági hatását kísérlék meg behatárolni.

Nem hagyhatók azonban figyelmen kívül a támogatások gazdaság- és társadalompolitikai vetületei sem. (Így többi között cél lehet a gazdaságirányítás prioritásainak érvényesítése, a gazdaság technológiai szintjének, műszaki struktúrájának átalakítása, a kapacitás feleslegek kezelése, környezetvédelmi célok elérése, export-import célok megvalósítása, különböző fejlettségű térségek azonos szintre hozása. Társadalompolitikai célként említhető meg a foglalkoztatási célok megvalósítása, megfelelő munkaerő struktúra kialakítása, hátrányos helyzetű rétegek támogatása, társadalmi átrendeződés elősegítése, de lehet a cél a közteherviselő képesség javítása is.)

⁴ Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (IFRS-ek) 2006. Nemzetközi Számviteli Standard Testület, London)

Az állami támogatások hatásmechanizmusának vizsgálata során számolni kell azzal, hogy a támogatásoknak számos formája van, amelyek különböznek mind az adott közreműködés jellegében, mind a hozzá kapcsolódó feltételekben. A támogatási cél lehet az is, hogy ösztönözzék a gazdálkodó egységet olyan tevékenység megkezdésére, amelybe, ha a támogatást nem kapná meg, nem fogna bele.

Az állami közreműködés megítélése a gazdálkodó egység számára azért is lényeges, mert erőforrás átadás esetén meg kell találni a megfelelő módot az átadás elszámolására.

Nem kevésbé fontos azt is megállapítani, hogy a gazdálkodó egység a beszámolási időszakban milyen módon profitált az állami közreműködésből. (Ez elősegíti a gazdálkodó egység pénzügyi kimutatásainak korábbi időszak kimutatásaival, valamint más gazdálkodó egységek pénzügyi kimutatásaival való összehasonlítását.)

Az állami támogatás számbavételére két elszámolási mód is adódik:

- **a tőke-megközelítés**, amely alapján a támogatás közvetlenül a részesedésekkel szemben kerül jóváírásra és a
- **jövedelem megközelítés**; ekkor a támogatás egy vagy több időszakon keresztül kerül bevételként kerül elszámolásra.

Melyek lehetnek az egyes megoldási módok melletti érvek?

A tőke-megközelítés elszámolási módszer abból a teóriából építkezik, hogy a támogatás egy finanszírozási eszköz és ezt a mérlegben kell kezelni, nem pedig az eredmény-kimutatáson kell átvezetni az általa finanszírozott költség-tételek ellentételezésére. Mivel visszafizetés általában nem várható, a támogatást közvetlenül, a részvényesek részesedéseivel kellene jóváírni.

Ugyancsak a megoldás mellett teszi le voksát az az okfejtés is, mivel a támogatás az állam által adott ösztönzést jelent, és ehhez nem kapcsolódnak költségek.

A jövedelem-megközelítést támogató érvek úgy foglalhatók össze, hogy az állami támogatások a vállalkozástól eltérő forrásból származó bevételek, ezeket a megfelelő időszakokban bevételként kell elszámolni.

További érvként vehető fel, hogy az állami támogatások ritkán ellentételezés nélküliek. (A gazdálkodó egység a kitűzött feltételek teljesítésével, a kötelezettségek teljesítésével „szolgálják” meg azt.)

Ezért az ilyen típusú forrásokat bevételként kell elszámolni és összemérni azokkal a kapcsolódó költségekkel, amelyeket kompenzálni hivatottak.

Végezetül e módszer mellett érvel az a szemlélet is: mivel a nyereség- és egyéb adókat az eredménnyel szemben kell elszámolni, logikus, hogy az állami támogatásokat, amelyek a fiskális politika következményei, ugyancsak az eredmény-kimutatásban kezeljék.

A fentiek miatt is szükséges az állami támogatásokat **eszközökhöz és jövedelemhez kapcsolódó** támogatásokra besorolni.

Az eszközökhöz kapcsolódó állami támogatások elsődleges feltétele az, hogy az ilyen támogatásra jogosult gazdasági egység hosszú használati idejű eszközöket szerezzen be, hozzon létre, vagy más módon jusson hozzá. Ez a támogatásfajta más feltételeket is megfogalmazhat. Így a többi között leszűkíthetik az eszközök típusát vagy helyét vagy azt az időszakt, amely alatt be kell szerezni vagy meg kell tartani azokat.

Az eszközökhöz kapcsolódó támogatások elszámolásának két alternatívája van:

- a mérlegben halasztott bevételként kell bemutatni vagy
- a támogatással az eszköz könyv szerinti értékét kell csökkenteni.

A két mód elfogadható alternatívának minősül.

Az első megoldás olyan elhatárolt bevételként mutatja ki a támogatást, amelyet szisztematikusan és ésszerű alapon az eszköz hasznos élettartamára kell bevételként elszámolni.

A második módszer az eszköz könyv szerinti értékét csökkenti (A támogatás eredménye az eszköz élettartama alatt az alacsonyabb értékcsökkenési leíráson keresztül jelenik meg.)

Az eszközök beszerzése és a kapcsolódó támogatások átvétele jelentős változásokat okozhat a gazdálkodó egység cash-flow-jában. Emiatt, valamint azért is, hogy az eszközökbe történt beruházás reálisan kerüljön bemutatásra, az ilyen mozgásokat a cash-flow kimutatásban célszerű elkülönített tételként bemutatni. (Tekintet nélkül arra, hogy a mérleg bemutatásnál levonták-e a támogatás összegét a kapcsolódó eszköz értékéből, vagy sem.)

A jövedelemhez kapcsolódó támogatások szintén két megoldással számolhatók el:

- az eredmény-kimutatásban bevételként mutatják ki (esetleg elkülönítve), vagy egy olyan általános tétel részeként mint az „egyéb bevételek”.
- a másik alternatíva szerint a kapcsolódó ráfordításokból kerülnek levonásra.

Az első megoldást támogatja az az indok, hogy nem megfelelő a bevétel és a ráfordítás tételek nettósítása, valamint a támogatások ráfordításoktól való elkülönítése elősegíti a támogatással nem módosított ráfordításokkal való összehasonlítást.

A másik módszer mellett az az érv szól, hogy a gazdálkodó egységnél nem merültek volna fel a ráfordítások, ha a támogatást nem vették volna igénybe és a támogatás nettósítás nélküli bemutatása félrevezető lenne.

Úgy ítélem meg, hogy mindkét megoldás elfogadhatónak minősül, hiszen azt az alapvető igényt mindkét változat kielégíti, hogy a támogatások hatását elemezni és értékelni tudjuk.

A fentiek figyelembevételével is inkább az első megoldás preferálható, ugyanis az jobban követi a bruttó elszámolás számviteli alapelvét.

Az állami támogatások közgazdasági szerepének értékelése során feltétlenül szólni kell arról is, hogy az **állami beavatkozás kedvezőtlen hatásokkal is járhat.**

Egyik ilyen negatív hatás lehet a versenytorzító hatás.

A támogatás torzítja/torzíthatja a versenyt és a piac-struktúrát. Előfordulhat az a paradox helyzet, hogy a támogatott vállalat alacsonyabb költséggel termelő vállalkozást szorít ki a piacról.

A kormányok **koordinációs problémákkal** is szembesülhetnek a támogatás nyújtása során (Különösen, amikor egyedileg érdekükben áll a támogatás nyújtása, de együttesen nem. Ilyen eset állhat elő például akkor, amikor új beruházás helyszínét keresik.)

Az állami támogatásoknál kedvezőtlen hatásként fogalmazható meg az ún. **ex ante torzító hatás.** Jól lehet a kormányok a beruházási döntés után nyújtanak támogatást, azonban a vállalatoknak már a beruházási döntés előtt vannak várakozásaik arra vonatkozóan, hogy a támogatást megkapják.

(Ennek érdekében a döntések előkészítése során megkísérlik rábírní a döntéshozókat, hogy támogassák a beruházást.)

A támogatás **torzító hatással lehet a termeléssel (gyártással) kapcsolatos döntésekre is.** (Az egyösszegű támogatás többségében befolyásolja a vállalkozások letelepedési döntéseit.)

Ugyanakkor a támogatás a versenyt is érintheti, ha hatással van a vállalkozás kapacitására és árképzési gyakorlatára.

6.3. Az Európai Unió támogatáspolitikája

Az Európai Unió támogatáspolitikája döntően meghatározza azokat a lehetőségeket, kereteket, amelyek között gazdaságunkat, életfeltételeinket fejleszthetjük, alakíthatjuk.

Dolgozatomban összefoglalóan az Unió támogatáspolitikájának három lényegesebb elemével a struktúrapolitikával, a Közös Agrárpolitikával, valamint a nemzeti hatáskörben maradó támogatások rendszerével foglalkozom.

Jellemző, hogy a struktúrapolitikára az Unió a közösségi források 30 %-át, a közös agrárpolitika célkitűzéseinek megvalósítására pedig több mint 40 %-át használja fel.

Az Európai Unió a strukturális alapok (Európai Regionális Fejlesztési Alap, Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap orientációs része, Európai Szociális Alap, Halászati Orientációs és Pénzügyi Keret valamint a Kohéziós alap) forrásainak felhasználásával segíti a tagállamok, valamint a régiók közötti fejlettségbeli különbségek csökkentését.

A források – figyelembe véve a fejlettségbeli különbségeket – három fő célkitűzést szolgálnak:

- Az elmaradott régiók fejlődésének és strukturális átalakulásának elősegítése. (A rendelkezésre álló forrás mintegy 70 %-a kerül e célra felhasználásra.) E támogatási körbe azok a régiók tartoznak, amelyekben az egy főre eső GDP vásárlóerő paritáson mért értéke nem éri el az uniós átlag 75 %-át.

(Hazánk legfeljebb a GDP 4 %-os mértékéig részesülhet támogatásban.)

A strukturális alapokból nyújtható támogatás legfeljebb a fejlesztési költségek 75 %-a lehet. (Ezen belül a jelentős nettó bevételt eredményező infrastruktúrális beruházás esetén a költségek legfeljebb 40 %-a, a vállalkozásokban történő fejlesztés esetén az összes költség legfeljebb 35 %-a számítható be.)

E támogatáshoz nemzeti társfinanszírozást kell biztosítani, amely nem lehet kevesebb, mint az e feladatokra a csatlakozást megelőző években fordított összeg reálértéke.

(E forrásokból való részesedéshez ki kellett dolgozni a Nemzeti Fejlesztési Tervet, amely azokat a célkitűzéseket tartalmazta, amelyeket a közösségi források igénybevételel kívánunk megvalósítani.)

- A Közös Agrárpolitika (továbbiakban: KAP) céljai a következők szerint foglalhatók össze:
 - a mezőgazdaság termelékenységének növelése,
 - az agrárgazdaságból élőknek megfelelő életszínvonal biztosítása,
 - az agrárpiacok stabilizálása,
 - az élelmiszer-ellátás folyamatossá tétele,
 - az egészséges élelmiszerekhez méltányos áron történő hozzájárás biztosítása.

A KAP céljainak megvalósításához sokféle piacszabályozó eszközt alkalmaz; ezek közös piaci szervezetekben működnek. (A közös piaci szervezetek egy-egy témakört, a piacszabályozásához alkalmazott jogszabályok és mechanizmusok együttesét jelentik.) A piaci szervezetek működésükkel biztosítják a piacszabályozás három alapelvének - a piac egységességének, a közösségi preferenciáinak és a pénzügyi szolidaritás - érvényesülését.

A mezőgazdasági termékek csaknem teljes köre valamilyen termékpálya – szabályozás alá tartozik.

Az Európai Unió az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap garancia-részből finanszírozza a KAP kiadásait. A KAP módosításai legfőképpen arra irányulnak, hogy a támogatás minél inkább elváljon a közvetlen termeléstől, ne a termés mennyiségi növelését ösztönözze, hanem egyre inkább a vidéki térségben élők életminőségének javítását, a vidéki térségek fenntartható fejlődését szolgálja.

Ahhoz, hogy a tagállam ebből a forrásból részesüljön a költségvetési időszakra szóló vidékfejlesztési tervvel kell, hogy rendelkezzen.

- A támogatáspolitikai harmadik eleme a nemzeti hatáskörben maradó támogatások. (Ezen támogatásfajtákat a brüsszeli bizottság hagyta jóvá.)

Az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló törvény meghatározza, hogy a költségvetésben évenként milyen mértékben kell forrásokat biztosítani nemzeti támogatásokra, közvetlen kifizetésekre és a társfinanszírozással működő támogatások igénybeviteléhez.

A Szerződés megfogalmazásakor valószínűleg ismerték e helyzet „csapda jellegét” és ezért nem abszolút és nem feltétel nélküli tilalmakat írt elő a Szerződés.

(Nem határozták meg az állami támogatás fogalmát.)

Vélekedések vannak arra vonatkozóan is, hogy a strukturális alapok és a regionális politikák megvalósítását szolgáló állami támogatások komplementaritása előreláthatóan a jövőben sem lesz konfliktusmentes.

Az EU támogatáspolitikájának bemutatásával már utaltam arra a vitathatatlan tényre, hogy az állami támogatások az Európai Unió versenypolitikájának speciális dimenziójaként jelennek meg.

Az EK-Szerződés kimondja e támogatások tilalmát, ugyanakkor a közös piaccal összeegyeztethető esetekben **mégis van lehetőség nemzeti támogatás nyújtására.**

Az EK-Szerződés (továbbiakban EKSZ) 87. cikkének (1) bekezdése szerint állami támogatásnak minősül:

„[h] a e Szerződés másként nem rendelkezik, a közös piaccal összeegyeztethetetlen a tagállamok által vagy állami forrásból bármilyen formában nyújtott olyan támogatás, amely bizonyos vállalkozásoknak vagy bizonyos áruk termelésének előnyben részesítése által torzítja a versenyt, vagy azzal fenyeget, amennyiben ez érinti a tagállamok közötti kereskedelmet.”

A tilalom ellenére az EKSZ rendelkezik olyan kivételes esetekről is, amelyekben a **támogatás nemcsak megengedett**, hanem annak a Közösség egészére nézve **pozitív hatása van**. Ilyen támogatás például a magánszemély fogyasztónak nyújtott szociális jellegű támogatás, feltéve, hogy azt a termék származásán alapuló megkülönböztetés nélkül nyújtják, vagy többi között ha azt a természeti csapások és más rendkívüli események által okozott károk helyreállítására adják.

Általában olyan esetekben nyújtható támogatás, ha az életszínvonal és a foglalkoztatottság mértéke a közösségi átlag alatt marad.

A fentiek úgy értelmezendők, hogy a támogatás kifejezetten a térség gazdasági fejlődésének előmozdítása céljából nyújtható.

Mérőszámként az 1 főre jutó GDP-t alkalmazzák.

(Elmaradott a térség akkor, ha az egy főre jutó vásárlóerő-paritáson mért GDP nem haladja meg a közösségi átlag 75 %-át.)

Támogatás nyújtható továbbá (EKSZ 87. cikk (3) bekezdés c. pontja) a „gazdasági területek fejlődését előmozdító támogatás” a nemzeti szinttől elmaradott nagyrégiók, területek támogatására is.

6. 4. Az összevont gazdaságtámogatási rendszer (SPS)

Magyarország a készülő törvényjavaslat szerint a 2009. évben áttér az összevont területalapú támogatási rendszerre (Single Payment Scheme – SPS), amelynek időbeni megjelenése a köztársaság elnöki döntésétől függ.

Az SPS rendszer lényege, hogy a közvetlen termelői támogatások elválnak a termeléstől, a támogatás vagyoni jellegű jogosultsággá válik és forgalomképes lesz.

A közvetlen agrártámogatások döntő része termelési kötelezettség nélkül jár. A termeléstől függetlenített támogatások az egyes üzemek számára ún. jogosultságokkal hívhatók le, amelyek forgalomképes vagyoni értékű jogokat testesítenek meg. A jogosultságok címzettjei a földhasználók (nem a földtulajdonosok).

A támogatási összeg lehívásának két feltétele van:

- a támogatási összeg akkor hívható le, ha a jogosultság tulajdonosa – a megadott időpontban – jogosultságainak megfelelő területet használ és
- betartja a kölcsönös megfeleltetés előírásait.

A kölcsönös megfeleltetés olyan szakmai és minőségi előírásokat tartalmaz, amelyek az élelmiszerminőség és élelmiszerbiztonság, valamint a környezettudatos gazdálkodás szavatolásának garanciái. A bevezetés fokozatosan történik. (A 2009. évtől a környezet- és természetvédelemre vonatkozó, továbbá az állatjelölés követelményeit, a 2011. évtől pedig már az állategészségügyre és az élelmiszerbiztonságra vonatkozó követelményeket is érvényesíteni kell.)

A kölcsönös megfeleltetés követelményrendszere összetett, de számos területen a gazdálkodók számára nem jelent újdonságot. Újszerű a rendszer abban a vonatkozásban, hogy minden követelmények teljesítését a támogatások kifizetésével kapcsolják össze és a szabályok betartását rendszerszerűen ellenőrzik.

Fontos követelmény az, hogy a támogatás csak azokhoz jusson el, akik a támogatás feltételeit maradéktalanul teljesítik. Nem teljesítés esetén a támogatás szabályozott mértékkel csökkentésre kerül.

Mivel a rendszer bevezetése hazánkban a 2009. évben történik meg, ezért gyakorlati tapasztalatokról beszámolni nem lehet.

Milyen előnyöket vár a mezőgazdasági szaktárca⁵ az összevont gazdaságtámogatási rendszertől?

A megítélés szerint a rendszer a termelők, fogyasztók és földtulajdonosok számára egyaránt előnyökkel szolgál.

Melyek lehetnek ezek az előnyök?

- Támogatja a fennálló üzemgazdasági rendet, ezért előnyös annak a 200 ezer üzemnek, akik a közvetlen támogatási rendszerben (SAPS-top up) a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivataltól támogatást igényeltek.
- Előnyös számukra azért, mert a támogatások alakulását számukra középtávra kiszámíthatóvá teszi.

A rendszer működése viszonylag egyszerű. Az eddigi támogatási jogcímek és a termelési adatok évente történő összehasonlítására nincs szükség.

Az év egy meghatározott részében az üzem egy összegben kapja meg a számára kiszámított támogatást. A gazdálkodása során ezzel az összeggel biztosan számolhat.

- A támogatások a versenyképesség növelése mellett a biztonságos élelmiszerellátás megteremtésére, az olcsóbb magyar élelmiszerek előállítására is irányulnak.
- Segíti a fenntartható és többfunkciójú európai mezőgazdaság magyarországi megvalósulását.
- Jövedelem kiegészítést biztosít mintegy 1 millió magyar földtulajdonosnak, akik nem kívánnak termelni. (Az agrárpolitikának szavatolnia kell, hogy a magyar földtulajdonosok használatba adott földtökejük után földtőke jövedelmet élvezhessenek. Ennek eszköze a földbérleti díj. A jövedelem osztozkodás az üzem vezetője és a földtulajdonosa között a földbérleti díj révén valósul meg.)
- A rendszer a földhasználók és a földtulajdonosok értelmes megegyezésére épül. A két vagyonelem (tulajdon és vagyoni értékű jog) feltételezi egymást.

⁵ Az Európai Unió Agrárgazdasága, (2008. 15. évf. 5. szám) Az SPS rendszer; TVM sajtóiroda

- A mezőgazdasági földtulajdonos is lehet közvetlen címzettje a támogatásnak, amennyiben maga is mezőgazdasági vállalkozó.
- A rendszer spekuláció ellen is hat/hathat. (A földhasználó /többnyire bérlő/ rendelkezik a támogatási jogosultsággal. Megfelelő nagyságú földterület nélkül a támogatást nem tudja igénybe venni. Ugyanakkor a földtulajdonos hiába veszi vissza a bére adott földterületet, ha nincs támogatási jogosultsága, támogatáshoz nem jut.
- A rendszer a későbbi belépők számára is tartalmaz megoldást, ugyanis az ún. nemzeti tartalék intézménye lehetővé teszi, hogy a későbbiekben azok is kapjanak jogosultságot, akik még 2009-ben nem léptek be a rendszerbe (pl. fiatal gazdák).

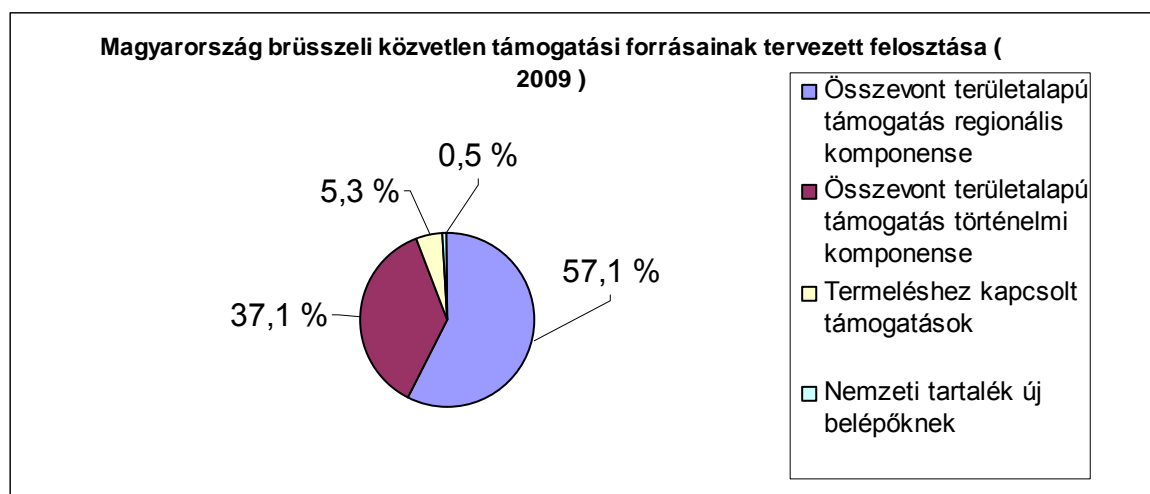
A nemzeti tartalék alkalmas arra is, hogy az egyedi és speciális eseteket kezelje, az érdekvédelem jogos észrevételeit és megoldási módjait figyelembe vegye.

A magyar támogatási modell két komponensű. Egyrészt a regionális (területalapú, átalányjellegű, tehát üzemenként nem differenciált), amelyet az üzem által a 2009. évben használt és bejelentett hektárok alapján állapítanak meg. Másrészt történelmi komponens, amelyet a 2006. évi nemzeti kiegészítő támogatási jogosultságok alapján állapítanak meg (üzemenként differenciált).

A tervek szerint néhány támogatás, a termeléshez kapcsolt szubvenció marad (pl. húshasznú tehének tartása, anyajuhtartás, fehérjenövények termesztése, héjas gyümölcsök termesztése, energianövények termesztése).

Magyarország brüsszeli közvetlen támogatási forrásainak tervezett felosztását a 2009. évben az alábbi diagram szemlélteti:

4. ábra

Forrás: Az Európai Unió Agrárgazdasága, 2008. 13. évf. 3. sz.

Milyen hatás várható az SPS rendszer magyarországi bevezetésétől?

Egyes vélemények szerint várhatóan mérséklődik a feltételek közötti különbség a magyar termelők és a korábban belépett tagállamok között. A növénytermesztésben az új rendszer a megkötöttségek megszüntetésével lehetővé teszi a gyorsabb döntéshozatalt, a rugalmasabb alkalmazkodást és nagyobb esélyt ad az állattenyésztési ágazatok érdekeinek megóvására is. Előre becsülhető az is, hogy a támogatási jogosultságok vagyoneértékű jogként való kiosztásával erősödik a gazdaságok pénzügyi helyzete, hitelképessége és az egyösszegű kifizetéssel a likviditása is.

A támogatási jogosultságok földhasználatától elkülönült rendszere lehetővé teszi a spekulációt, illetve indokolatlanul kedvezőbb helyzetbe hozhatja a bérelt területekkel rendelkező gazdálkodókat.

Olyan vélemény is megfogalmazásra került, hogy ne legyen lehetőség a támogatási jogosultság földtulajdontól, földhasználatától elkülönülő értékesítésére.

Több ésszerű javaslat fogalmazható meg a nemzeti tartalék felhasználására is (fiatal gazdálkodók támogatása, belvízkárok, más elemi csapások részbeni kompenzációja, stb.).

6.5. Az európai uniós támogatások hatékonyságának és hatásosságának vizsgálata, a hasznosulás lehetőségei

A kérdésfelvetés és a vizsgálat is rendkívül indokolt és aktuális, ugyanis Magyarország fejlesztési lehetőségei a 2004. év óta alapvetően az Európai Unió által támogatott fejlesztésekből adódtak. Hazai költségvetési forrás csak elvétve állt rendelkezésre ahhoz, hogy a fejlesztések csupán ebből a forrásból valósuljanak meg.

Ez a tendencia folytatódott, illetőleg valószínűsíthető, hogy folytatódik a következő években is.

A mezőgazdaság támogatottságának elemzésére az OECD által kidolgozott mutatószámrendszer használatos. A termelői támogatottság mérőszámaként leginkább a PSE mutatót⁶ alkalmazzák, amelynek szerkezetét az 1. számú melléklet szemlélteti.

A Producer Support Estimate (PSE), becsült termelői támogatás olyan mutatószám, mely az adott pénzügyi év alatt a mezőgazdasági termelőknek juttatott összes, a fogyasztóktól és az adófizetőktől eredő támogatást méri, a piaci támogatás és a költségvetési támogatás összege.

A piaci ártámogatás (Market Price Support, MPS) azokat a piaci transzfereket tartalmazza, amelyek a fogyasztóktól és az adófizetőktől áramlanak a mezőgazdasági termelőkhez.

Céljuk a külpiaci és a belső termelői árak elkülönítése.

A költségvetési támogatások forrása a központi költségvetés, számítása az alábbiak szerint történik:

[Piaci ártámogatás⁷ x (A termelt vagy elfogyasztott mennyiség)] + Költségvetési támogatás = PSE

PSE %-os mértékben:
$$\frac{\text{a PSE pénzértéke}}{\text{A mezőgazdaság bruttó termelési értéke} + \text{a mezőgazdaságnak juttatott támogatás összege}}$$

Rendkívül fontos annak vizsgálata, hogy miként hasznosulnak/hasznosulhatnak az európai uniós támogatások.⁸

⁶A PSE mutató szerkezetét a 1. számú melléklet szemlélteti.

⁷ Piaci ártámogatás= (termelői ár – külső referencia ár)

⁸ Kovács Gábor (szerk.) Czárll Adrienn, Kürthy Gyöngyi, Varga Tibor: Az agrártámogatások hasznosulása /Agrárgazdasági Tanulmányok, 2008. 2. szám/

*A PSE-mutató szerkezetét 2. sz. melléklet szemlélteti.

Mindenekelőtt rendezendő az a kérdés, hogy milyen módon, milyen vizsgálatok alapján lehet ezt megállapítani?

A hatékonyság elsősorban a rendelkezésre álló forrás lekötésének, lehívásának, illetve a lekötött, lehívott és az esetleg visszafizetett összegek arányából állapítható meg.

Program és projektszinten egyaránt lehet mérni.

A **hatások, hatásosság** vizsgálata bonyolultabb, jórészt makroszintű vizsgálati módszert igényel.

Logikusnak tűnik az a megközelítés, ha a **hatásosság vizsgálatokat** projektszinten végezzük és azt határozzuk meg, hogy a támogatás hatására mennyi a megtermelt hozzáadott érték.

Programszinten pedig a GDP hozzáadott érték növekedés fejezheti ki a hatásosságot.

Ennek vizsgálata és objektív következtetések levonása nem jelent könnyen megoldható feladatot.

Ha figyelembe vesszük azt, hogy az európai uniós támogatások egyik kiemelt kedvezményezettjei a kis- és közepes nagyságrendű vállalkozások, akik könyvelési és adóoptimalizálási (nem szabálytalan) lehetőségekkel is élnek, úgy az is valószínűsíthető, hogy a jelenleg alkalmazott monitoring- és projekt előrehaladási jelentésekben szereplő indikátorok és mérőszámok sokszor nem tükrözik a projektek valós gazdasági és társadalmi hasznát.

A már hivatkozott kutatás, amely turisztikai projektet vizsgált, mindössze arra – persze nem lényegtelen – megállapításra jutott, hogy az átlagosnál alacsonyabb összeget elnyerők esetében nem beszélhetünk jelentős versenyképesség-növekedésről, amelyen belül **különösen elenyésző az uniós támogatás hatása**.

(Megállapításuk szerint kizárólag a 150 millió Ft-nál nagyobb támogatást elnyert projektek esetében lehet az uniós támogatás hatásaként jelentkező, számottevő mértékű hozzáadott értékről /szinergikus hatásról/ vagy az adott nyertes vállalkozás versenyképességének növekedéséről beszámolni).

Mindezek – természetesen csak egy szűkebb terület vizsgálatának következtetései - indokolják azt, hogy a támogatások hatásainak kérdéseivel mikroökonómiai, a gazdaságok, gazdálkodók szintjén is feltétlenül foglalkozni kell.

Az agrártámogatások hatásmechanizmusának vizsgálatánál feltétlenül számolni kell azzal – a kutatók által többféle megközelítés eredményeként megállapított következtéssel -, hogy a támogatásokra fordított kiadások nem idézik elő a gazdálkodók jövedelmének azonos összegű növekedését.

Milyen tényezők idézik elő ezt a hatást?

- Az agrártámogatások egy része már eleve el sem jut a termelőkhez, ugyanis azt a többi között a támogatási intézkedések előkészítésére, a szükséges adminisztratív kiadásokra, végrehajtásra, ellenőrzésre fordítják.
- A támogatások a termelés bővítésére ösztönzik a vállalkozásokat. Ez növeli a termelés során felhasznált erőforrások iránti keresletet. A keresletnövekedés magasabb földárakhoz vezet, drágítja a felhasznált eszközök, alapanyagok és a munkaerő árát. Mindez olyan következményekkel jár, hogy a támogatások egy részét a földek tulajdonosai és az inputok előállítói és forgalmazói kapják meg.
- A támogatás révén megnövelt termék mennyiséget pedig csak mérsékeltebb áron lehet eladni a felvásárlóknak és feldolgozóüzemeknek.

Megállapítható az is, hogy a támogatásból jut a mezőgazdaságot követő vertikális szakaszok szereplőinek és a fogyasztóknak is.

Mindezeket a hatásokat figyelembe véve megállapítható, hogy a mezőgazdasági termelők megszerezhető jövedelmének megállapításához, annak értékeléséhez figyelembe kell venni azt, hogy az egyes támogatástípusokhoz eltérő „hatékonysági veszteség” tartozik.

A termelés mennyiségéhez kötött támogatások ösztönzik a mezőgazdasági termelés növelését.

A mezőgazdasági termelők mindaddig fenntartják a termelést, amíg a támogatással növelt bevételeik nagyobbak, mint a termelési költségeik.

Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a termelést akkor is folytatják, ha a piaci körülmények miatt (veszteség) ez már nem volna lehetséges.

Ilyen körülmények között a támogatások hatékonysága az által is mérséklődik, hogy annak egy részét a veszteség pótlására kell fordítani. Azzal is számolni lehet, hogy lelassul a strukturális átalakulás üteme.

Az erőforrások használatához kötött támogatások esetén a támogatás hatására megnő a termelési tényező felhasználása és nő a mezőgazdasági termelés is.

Mivel azonban a termelési többlet exportálható, a termelésnövekedés nem vezet a belföldi ár csökkentéséhez.

A termeléstől független támogatások nem kötődnek a folyó termeléshez, vagy erőforrás felhasználáshoz. Nem befolyásolja az a támogatás összegét, hogy a termelő az adott évben növeli-e a termelését, vagy sem.

Ez a támogatásfajta nem termeléspolitikai célokat szolgál, hanem a termelők jövedelmi helyzetének javítását célozza.

Az üzemenkénti támogatásnagyság megállapításánál figyelembe lehet venni az üzem végleges termelését valamely korábbi időszakban, regionális átlaghozamot valamely korábbi időszakban, regionális átlaghozamot adott évben, tényleges erőforrás felhasználást valamely korábbi időszakban.

Az OECD tanulmányok azonban rámutatnak arra, hogy a leválasztott támogatások közvetett módon mégis hatással vannak a termelésre. Ez a nem tökéletes piacokkal, a bizonytalansági tényezőkkel és jelentős részben a támogatás jogosultsági feltételeivel függ össze.

Ez utóbbira példa az egységes földalapú támogatási rendszer (Single Payment Scheme, SPS). A hektáronkénti támogatási jogosultság összege csak akkor kerül kifizetésre, ha a termelő jogosultságonként 1 hektár támogatható területtel rendelkezik. (A támogatható terület a mezőgazdasági üzem szántóföldből és állandó gyeptől álló földterülete.)

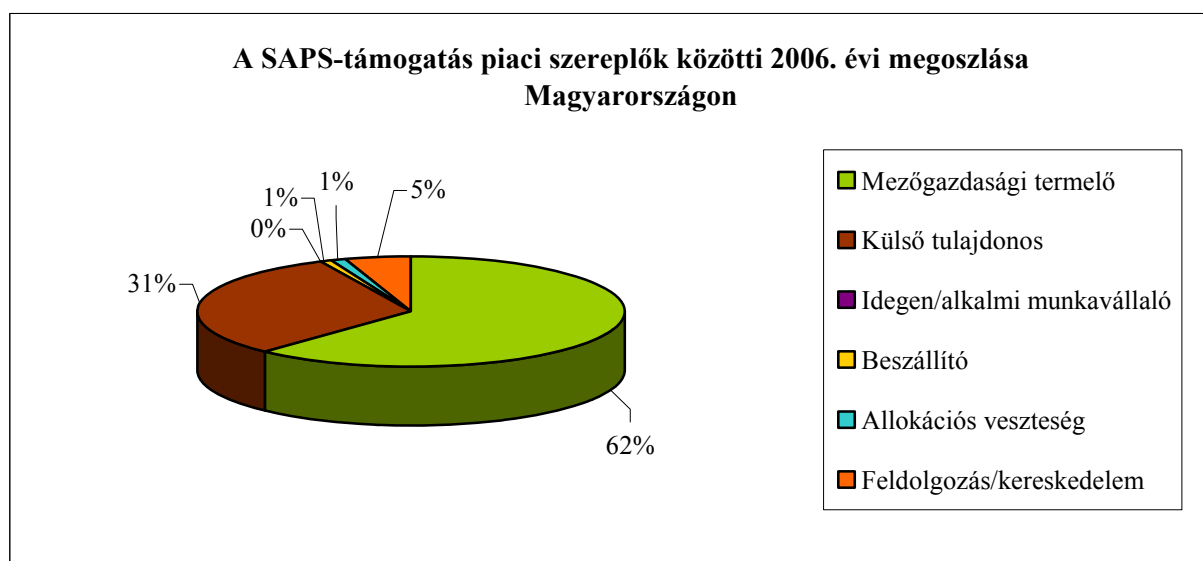
Nem tartozik a támogatható területhez az ültetvények és az erdő területe, illetve a nem mezőgazdasági tevékenység céljára használt terület.

A támogatási jogosultság körébe nem tartozik az adott évben az a terület, amelyen étkezési burgonyát vagy szántóföldi zöldséget és gyümölcsöt termelnek.

Megállapítható, hogy amennyiben a gazdálkodó érdekelt a nagyobb összegű SPS támogatás megszerzésében, akkor érdekelt földterületének bővítésére is.

A nagyobb termelési méretekből adódó előnyök következtében ez általában termelésnövekedéssel is együtt jár.

5. ábra

Forrás: Agrárgazdasági Tanulmányok, 2008. 2. szám

Milyen hatással vannak/lehetnek a termelésre a közvetlen jövedelemtámogatáshoz kötött feltételek?

- A támogatásból kizárt kultúrák termelése visszaszorulhat.
- Nő a mezőgazdasági termelési célra nem használható, önkéntesen pihentetett területek aránya.
- A helyes mezőgazdasági és környezetvédelmi állapot fenntartásával járó költségeket úgy próbálják elkerülni a gazdaságok, hogy bizonyos ágazatokban mérséklik a termelési intenzitását.

A termeléstől leválasztott jövedelemtámogatási rendszerek vélhetően olyan gazdálkodási döntéseket is indukálnak, hogy a gazdálkodók azért tartják fenn termelésüket, üzemüket, hogy tartósan támogatáshoz jussanak.

Ez azt is jelenti, hogy a támogatások lehetővé teszik a kevésbé versenyképes termelők piacon maradását, ezáltal ronthatják a kedvező szerkezetváltás megvalósítását.

A támogatás jövedelemhez való hozzájárulása növeli a gazdálkodó vagyonát. Jobb vagyoni pozíció pedig növelheti a nagyobb kockázatvállaló képességet, hajlandóságot, ami végső soron a több termelésre ösztönözhet.

A folyó termeléstől független közvetlen jövedelemtámogatások is hatnak a gazdálkodók termelési, fejlesztési döntéseire. Megállapítható, hogy a termeléstől függetlenített támogatások relatíve előnyösek, ugyanis viszonylag kismértékű a versenytorzító hatásuk.

Hogyan mérhetjük az agrártámogatások hatékonyságát a termelői jövedelemnövelés szempontjából?

Egyértelmű azt, hogy az agrárpolitika céljaiban a közvetlen jövedelemtámogatások kedvezményezettjének a mezőgazdasági termelőt tekintjük.

Ennek ellenére közismert az a tény is, hogy az agráriumra fordított közpénzek nemcsak a gazdálkodók érdekeit szolgálják. A támogatások jelentős részre nem a mezőgazdasági termelőkhez kerül, hanem a vertikum mezőgazdasági termelést megelőző vagy azt követő fázisai-ba csapódik le.

A támogatás-hatékonyság alatt a mezőgazdasági termelők jövedelemnövekedése és ezzel összefüggő állami és fogyasztói költségnövekedés közötti arány.

$$TE = \frac{\Delta FI}{\Delta TC} \times 100$$

TE = támogatás-hatékonyság

FI = termelői (üzemi) jövedelem

TC = adófizetők és fogyasztók költségei

(A gyakorlatban a hányados kisebb 1-nél, ugyanis hatékonysági veszteségek mindig keletkeznek.)

A kutatások megállapításai szerint⁹ a termelők jövedelmére azok a támogatások gyakorolják a legkedvezőbb hatást, amelyek legkevésbé befolyásolják a piaci helyzetet, ugyanakkor a nagymértékben kereskedelemtorzító támogatásokra fordított adófizetői és fogyasztói költségekről csak kis részesedés jut a gazdálkodóknak.

6.6. A támogatások és az adórendszer kapcsolata

Az európai uniós forrásból származó támogatás a fogadó országban nem lehet adó alapja és nem nyújthat fedezetet adófizetési kötelezettség teljesítésére.

Az általános adóintézkedések – mint gazdaságpolitikai, gazdaságirányítási intézkedések – nem minősülnek támogatásnak.

Nem minősül támogatásnak egy adóintézkedés, ha

- a kedvezmény, intézkedés sem állami, sem regionális szempontok szerint nem különböztet meg vállalkozásokat és nincs tekintettel azok nagyságrendjére sem,
- a kedvezmények, intézkedések objektív feltételek alapján igénybe vehetők,
- nincs meghatározott költségvetési keret elkülönítve kedvezmény- intézkedés fedezetére.

Nem támogatás:

- az általános adókulcs megállapítása,
- az általános adókulcs bármekkora mértékű csökkentése,

⁹ DEWRE, J.H. – ANTON, J. – THOMPSON W.(2001.): The transfer efficiency and trade effects of direct payments American Journal of Agricultural Economics 83 (5).

- olyan adókedvezmények adása, amelynek igénybevételétől a szabályozás eleve nem zár ki senkit,
- versenytársak tekintetében az az adófizetési kötelezettség, amely csak bizonyos vállalkozásokat érint, és más vállalatokat azért nem, mert az adó típusának nem alanya (pl. környezetvédelmi adók).

Az adóintézkedés akkor támogatás, ha eltér az általános rendszertől, egy-egy vállalkozást vagy azok meghatározott csoportját kedvezményezi, és az intézkedés nem igazolható az adórendszer „természetével”, logikájával.

Az adókedvezmények és egyes egyéb adóintézkedések ugyan nem eredményezik az állami források tényleges igénybevételét, mégis minősülhetnek abban az esetben állami támogatásnak, ha a kedvezményezettek előnyösebb helyzetbe kerülnek mint más adófizetők, illetőleg a támogatási forma bevételkiesést okoz az államháztartásban.

(A tagországok az adórendszerek és az adókulcsokon keresztül érvényesülő verseny kezelése érdekében az 1997. évben az üzleti adózásról szóló magatartási kódexet /Code of Conduct/ fogadták el, amely meghatározza azokat az adóintézkedéseket, amelyek károsak a közösség szempontjából.)

A támogatások és a társasági adó összefüggései

A társaságiadó-kötelezettség megállapításakor az adott és kapott támogatásokat általában elterően kell kezelni a számviteli elszámolástól.

Ha egy vállalkozás másnak támogatást ad, a támogatás általában az eredményét vagy a saját tőkéjét csökkenti, ha támogatást kap, az eredménye nő vagy – anélkül, hogy érintené az eredményt- a saját tőkéje nő.

Az eredményt érintő adott és kapott támogatások többségével azonban módosítani kell az adózás előtti eredményt, amikor a vállalkozás meghatározza a társaságiadó-alapját.

Adott támogatások esetén az adóalapot növelő támogatás

- Visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatásnak azzal a részével kell megnövelni az adózás előtti eredményt, amelyet az adóévben a vállalkozás az adózás előtti eredménye terhére számolt el. (Pénzben adott támogatás esetén az átadott pénzeszközzel egyezik meg.)

- Nem pénzben adott támogatás esetén, ha annak formája térítés nélküli eszközátadás, akkor a nyilvántartásból kikerülő eszköz könyv szerinti értékét kell növelő tételként az adóalaphoz hozzáadni.
- Elengedett követelés formájában nyújtott támogatás esetén az elengedett összeg ráfordításként elszámolt összege növeli az adózás előtti eredményt.
- Átvállalt tartozás formájában adott támogatás esetén az átvállalt összeg ráfordításként elszámolt részét kell hozzáadni az adózás előtti eredményhez.
- Térítés nélkül nyújtott szolgáltatás esetén a szolgáltatás bekerülési értéke (közvetlen költsége) növeli az adózás előtti eredményt.

Abban az esetben, ha az átadáshoz általános forgalmi adó (ÁFA) kötelezettség is kapcsolódik, és azt az átvevő nem téríti meg, akkor az általános forgalmi adó is növeli az adóalapot.

Kapott támogatás esetén

- az eredményt érintő támogatások közül a visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatásnak azzal a részével csökkenthető az adózás előtti eredmény, amelyet az adóévben a vállalkozás bevételként elszámolt az adózás előtti eredménye javára.

Az adóalap csökkentés feltétele:

- olyan belföldi illetőségű társaságiadó-alany nyújtsa a támogatást, amely nem alapítvány, nem közalapítvány, nem társadalmi szervezet, nem köztestület, nem egyház, nem lakásszövetkezet és nem önkéntes kölcsönös biztosítópénztár,
- olyan külföldi személy nyújtsa, amely nem minősül ellenőrzött külföldi társaságnak,
- magánszemély nyújtsa,
- kötelezettség elengedés formájában nyújtott támogatással csak akkor lehet csökkenteni az adózás előtti eredményt, ha az eredeti jogosult engedte el a követelést.

A támogatások és az SZJA törvény alapján elszámoló adózókra vonatkozó összefüggések

Egyéni vállalkozó esetén

Az egyéni vállalkozó a vállalkozói személyi jövedelemadót a pénzügyileg rendezett bevételeinek a tevékenységéhez felmerült költségek, valamint az SZJA törvény előírása alapján a vállalkozói bevételt csökkentő kedvezmények és a vállalkozói bevételt növelő tételek után állapítja meg.

Ennek során bevételnek minősül a kapott támogatás, de nem minősül költségnek az adott támogatás.

Magánszemély esetében

A magánszemély a személyi jövedelemadó megállapításakor a kapott támogatás a céljától, a juttató személytől függően adóköteles, összevonás alá eső jövedelemként vagy adómentes juttatásként veszi figyelembe.

A magánszemély által adott támogatás az adózott jövedelemből nyújtható, illetve meghatározott feltételekkel és mértékben nyújtott támogatás esetén adókedvezmény érvényesíthető.

A kapott támogatás főszabály szerint teljes összegében összevonandó jövedelem, amely után a támogatás feletti rendelkezés évében érvényes adótábla szerinti adókulccsal kell az adót megállapítani.

Ilyen támogatás a pénzben kapott támogatás, más által átvállalt tartozás, más által elengedett követelés és a természetben kapott támogatás is.

A támogatások és az általános forgalmi adó kapcsolata

Az adóalapot nem képező államháztartási támogatások miatt korábban előírt ÁFA arányosítási kötelezettség 2006. január 1-jétől megszűnt.

A törvénymódosítás kizárólag az adóalapot nem képező államháztartási támogatásból finanszírozott beszerzésekkel összefüggő levonási jogot érintette.

Továbbra is ÁFA alapot képez más pénzüsszeghez hasonlóan az állami támogatás is, ha szolgáltatásnyújtás ellenértéke, illetve ha azt közvetlenül befolyásoló támogatásról van szó.

6. 7. A támogatások számviteli elszámolása

A kapott támogatások számviteli elszámolása

A kapott támogatások számviteli elszámolása eltér annak függvényében, hogy azt a vállalkozásnál

- a saját tőke javára kell elszámolni,
- az eredmény javára vagy nem az eredmény javára kell elszámolni,
- pénzben vagy nem pénzben kapott támogatás,
- fejlesztési célt szolgál, vagy költségeket, ráfordításokat ellentételez a támogatás,
- jogszabályi előírás vagy a támogatóval kötött megállapodás alapján kapott támogatásról van-e szó.

Az államháztartási támogatások egy részét – jogszabályi előírás alapján – tőketartalékba kell helyezni (pl. mezőgazdasági tevékenységhez adott, fejlesztési célú támogatások) és a tőketartalékból le kell kötni. A lekötött tartalékba kell átvezetni azokat a támogatásokat, melyeket a jogszabályokban, szerződésben, megállapodásban rögzített feltételek nem teljesítése esetén részben vagy egészben vissza kell fizetni.

Az eredmény javára elszámolandó kapott támogatások elszámolása függ attól, hogy a vállalkozás a támogatást

- a költségek, a ráfordítások fedezetére,
- fejlesztési célból,¹⁰
- egyéb célból
 - o más gazdálkodó szervezettől kapta, vagy
 - o az adóhatóságtól igényelte, továbbá
- pénzeszközök vagy egyéb eszközök átadásával teljesítették,
- feltételekkel vagy azok nélkül folyósították.

¹⁰ A fejlesztési célra kapott, pénzügyileg rendezett támogatásokat passzív időbeli elhatárolásként (halasztott bevételként) kell kimutatni. Az elhatárolást a támogatásból magvalósított eszköz költségkenti (értékcsökkenési leírás) elszámolásakor kell arányosan megszüntetni a rendkívüli bevételekkel szemben.

Az adott támogatások számviteli elszámolása

Az adott támogatás számviteli elszámolásának módja attól függ, hogy azt

- az eredmény terhére vagy nem az eredmény terhére kell elszámolni,
- pénzben vagy nem pénzben nyújtották,
- gazdálkodó szervezetnek, egyéni vállalkozónak vagy természetes személynek adták,
- jogszabályi előírás vagy a két fél közötti megállapodás alapján adták.

7. AZ EURÓPAI UNIÓ 2007-2013. ÉVEK KÖZÖTTI PÉNZÜGYI KERETTERVEI ÉS KIADÁSI PRIORITÁSAI

Az Európai Uniónak – a tagállamokéhoz hasonlóan – önálló költségvetése van. Szükséges azonban megemlíteni, hogy rendelkezik az éves költségvetést behatároló többéves pénzügyi kerettel. A pénzügyi perspektívák a közösség többéves költségvetési kereteit határozzák meg. (Egy pénzügyi perspektíva fejezetekre bontva tartalmazza a kötelezettségvállalási előirányzatok számszerű nagyságának felső határát. Rögzíti továbbá a kiadási előirányzatok nagyságát mind abszolút, mind relatív mértékben.)

A 2007-2013. évek közötti pénzügyi perspektíva a költségvetési fegyelmet hivatott szolgálni. Behatárolja az Unió költségvetése éves kiadásainak mértékét.

A pénzügyi keretterv lehetővé teszi a tagországok stratégiai gondolkodását és biztosítja a tervező munka folyamatosságát is.

Az uniós költségvetés kiadásainál többféle előirányzat-típussal találkozunk. A kötelezettségvállalási előirányzatok (commitment appropriations) a folyó évben tett jogi kötelezettségvállalások összes kiadását jelentik az adott összeg felhasználására vonatkozó döntést szolgáló előirányzatként, a kifizetési előirányzatok (payment appropriations) a folyó év és/vagy a korábbi években vállalt jogi kötelezettségek terhére szolgáló kifizetéseket, a differenciált előirányzatok (differentiated appropriations) pedig azt a célt szolgálják, amikor a kötelezettségvállalások – a programok többéves jellegéből adódóan – és a kifizetések időben eltérnek. A nem differenciált előirányzatok (non-differentiated appropriations) azon előirányzat-csoport, ahol a kötelezettségvállalás és a kifizetés éve egybeesik.

A 2007-2013. évek közötti többéves pénzügyi keret meghatározásánál vezérlő elv a hozzáadott érték (added value) elvének alkalmazása. Ez annyit jelent, hogy az uniós költségvetésnek olyan célok, prioritások finanszírozását kell szolgálni, amelyekre nemzeti szinten nem lenne elegendő forrás, illetve az önálló nemzeti finanszírozás nem eredményezne akkora hasznot, mintha azt közösségi szinten valósítanák meg.

Az uniós finanszírozás a szubszidiaritás és az arányosság elvének figyelembevételével történik.

Természetesen a tagállamok ezen túlmenően figyelemmel kell hogy legyenek a nemzeti költségvetési korlátokra is.

Az Európai Bizottság három indokot fogad el a közösségi szintű finanszírozásra: a hatékonyság, az eredményesség és a szinergia kritériumokat.

A hatékonyság összegfoglalóan azt jelenti, hogy az európai szintű fellépés orvosolni tudja a létező hiányosságokat (K+F, szolgáltatások, energia, közlekedés, stb.). Az eredményesség kritériuma elsősorban méretgazdaságossági és határon átnyúló jelleg miatt indokolt. A szinergia kifejezésre juttatja, hogy az Európai Unió szintjén megfogalmazott célok és a konkrét politikai akciók hatása nagyobb, mint a részek összességének erőfeszítése (kohézió, vidékfejlesztés).

A többéves pénzügyi keret időszakára három prioritás került meghatározásra: a fenntartható fejlődés, az európai uniós polgárság tartalommal való feltöltése és az Európai Unió mint globális partner.

A prioritások négy kiadási fejezetben jelennek meg.

Ezek a fejezetek: a fenntartható növekedés, a kohéziós politika, a természeti erőforrások megőrzése és a velük való gazdálkodás valamint az államadósság, szabadság, biztonság és igazságosság.

A fenntartható növekedés kiadási fejezete két alfejezetre bomlik: a növekedést és foglalkoztatást szolgáló versenyképesség, valamint az ezt elősegítő kohézió.

A növekedést és foglalkoztatást szolgáló versenyképesség megvalósítását szolgálja a többi között a kutatás és technológiafejlesztés, a vállalkozások támogatása, a hálózati infrastruktúrák fejlesztése, az oktatás és képzés színvonalának emelése, a foglalkoztatás- és szociális politika.

Ezekből a kiadási előirányzatokból finanszírozott programok többségében pályázati úton nyerhetők el.

A kohézió elsődleges célkitűzése a gazdasági és szociális különbségek csökkentése. A közösségi források a régiók, valamint a gazdasági és szociális fejlődésben lemaradt tagállamok felzárkózását segítik.

A hátrányos helyzetű régiók támogatása növeli a foglalkoztatást, elősegíti az innovációt és csökkenti a strukturális hiányosságokat.

A kohéziós politika három fő területre súlyoz: a konvergenciára, a regionális versenyképességre és foglalkoztatásra, valamint az európai térségi együttműködésre.

A konvergencia a fejlődésben legelmaradottabb régiók felzárkózását segíti. Minden olyan régió támogatásban részesülhet, amelynek az egy főre jutó GDP-je (2000-2002. években) a közösségi átlag 75 %-a alatt van. Azok a régiók is ide tartoznak, ahol a régió GDP-je a közösségi átlag megváltozása miatt lett magasabb a jogosultsági határnál. (Az ún. statisztikai határ miatt kikerülő régiók.)

A támogatás mértékét a 2006. évi támogatási szinthez képest állapítják meg.

A regionális versenyképesség és foglalkoztatás megteremtésének finanszírozásában az Európai Regionális Fejlesztési Alap és az Európai Szociális Alap vesz részt. A nyújtott támogatás a szociális és a gazdasági szerkezet átalakítását célozza.

Az európai térségi együttműködés támogatása a határmenti régiók közötti együttműködést hivatott erősíteni.

A természeti erőforrás megőrzése és a velük való gazdálkodás keretvázlatát a Közös Agrárpolitikával kapcsolatos kiadásokat, a vidékfejlesztésre tervezett összegeket, valamint azon környezetvédelmi kiadásokra tervezett összegeket tartalmazza, amelyek más politikához kapcsolódva nem jelennek meg.

Az államadósság, szabadság, biztonság és igazságosság címszó alatt megtervezett kiadások a bel- és igazságügyeket, a polgár-közelség és közérdekű szolgáltatások (fogyasztóvédelem, közegészségügy), valamint az európai kultúra és sokszínűség megőrzésének céljait szolgálja. Ezen elvekkkel való foglalkozás jelentős útmutatást ad a nemzeti szintű tervezéshez, az éves költségvetés készítéséhez, de mindezek mellett a vállalkozások üzleti terveinek elkészítéséhez is.

A prioritások informálnak arról, hogy a jövő időszakban milyen tevékenység nyer/nyerhet támogatást, hogy „illik” ez bele a jelenlegi nemzetgazdasági és vállalkozási struktúrába, hogyan milyen módon és mértékben javítja a fejlesztési források nagyságrendjét, a jövedelmezőséget.

8. A MEZŐGAZDASÁGI JÖVEDELEMELEMZÉS NÉHÁNY MÓDSZERTANI KÉRDÉSE

A mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelem (az Európai Unió által előírtak szerint)

Az Európai Unió Közös Agrárpolitikájának egyik fő céljaként fogalmazható meg a gazdálkodók elfogadható szintű és tartósan meglévő jövedelmének biztosítása.

A jövedelem kimutatására leginkább alkalmas rendszer a mezőgazdasági számlarendszer. A célkitűzések szerint ennek a számlarendszernek szisztematikus, összehasonlításra alkalmas és lehetőleg minél teljesebb képet kell adnia a gazdasági tevékenységről, amely alapjául szolgálhat az elemzésnek, az előrejelzésnek és a politikai intézkedések megtételének egyaránt.

A korábbi fejezetben a mezőgazdasági jövedeleminformációs rendszerek bemutatása kapcsán már foglalkoztam a mezőgazdasági számlarendszerrel.

Az MSZR elszámolási szabályai csak annyiban térnek el a nemzeti számlarendszer szabályaitól, amennyiben azt a mezőgazdasági folyamatok szükségessé teszik.

Ismételten hangsúlyozni szükséges, hogy a mezőgazdaság által megtermelt jövedelem bemutatása mellett nem elhanyagolható a mezőgazdasággal foglalkozó háztartások rendelkezésére álló jövedelmének a számbavétele. Azt sem lehet azonban figyelmen kívül hagyni, hogy ez utóbbiak a mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelmen kívül egyéb jövedelemmel is rendelkeznek (pl. tulajdonosi jövedelemnek számító társadalmi juttatások). Meg kell jegyezni azonban, hogy ez utóbbira magyar vonatkozású statisztikai adat nem áll rendelkezésre.

A jövedelem meghatározása az MSZR alapján

A jövedelemnek ismerjük egy olyan megközelítését is, amely szerint az a maximális összeg, amelyet a kedvezményezettje úgy tud elfogyasztani egy adott időszak alatt, hogy azzal eszközei mennyiségét nem csökkenti.

A mezőgazdasági ágazat számlái lehetővé teszik olyan egyenlegező tétel számítását, amely jövedelem-aggregátumként használható fel az ágazat tekintetében.

Ezek a következők:

- a nettó hozzáadott érték,
- a nettó működési eredmény (nettó vegyes jövedelem) és a
- nettó vállalkozói jövedelem.

A mezőgazdasági tevékenység keretében képződött jövedelem tételi láthatók az 1. táblázaton:

1. táblázat

Termelési számla	Jövedelmek keletkezése számla	Vállalkozói jövedelem számla
Kibocsátás	Nettó hozzáadott érték	Nettó működési eredmény
„-„ Folyó termelő-felhasználás	„-„ Munkavállalói jövedelem	„+” Kapott kamat
„-„ Értékcsökkenés	„-„ Egyéb termelési adók	„-„ Fizetett kamat
	„+” Egyéb termelési támogatások	„-„ Fizetett bérleti díj
„=” Hozzáadott érték	„=” NETTÓ MŰKÖDÉSI EREDMÉNY (nettó vegyes jövedelem)	„-„ Nem fizetett munkaerő jövedelme
„-” Egyéb termelési adók		„=” NETTÓ VÁLLALKOZÓI JÖVEDELEM
„+” Egyéb termelési támogatások		
„=” NETTÓ HOZZÁADOTT ÉRTÉK (tényező költségek) (Termelési tényezők jövedelme)		

* Forrás: Szabó Péter: Módszertan Mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelem mérése az EU előírásoknak megfelelően

A nettó hozzáadott érték a mezőgazdasági tevékenységet végző egység által előállított értéket mutatja az értékcsökkenés levonása után.

Tartalmazza a terméktámogatásokat, de nem tartalmazza a termékadókat. (Ugyanis a kibocsátás értékét alapáron, a folyó termelő-felhasználás értékét piaci beszerzési áron állapítjuk meg.)

A tényezőlköltségen számított nettó hozzáadott érték egyéb termelési adókkal csökkentett és egyéb termelési támogatásokkal növelt alapáron számított nettó hozzáadott érték.

A termelési tényezők jövedelmének nevezhető, amelyet egy-egy termelő egység létrehoz.

A nettó működési eredmény a föld, a tőke és a nem fizetett munkaerő hozadékát méri.

Ez képezi a jövedelmek keletkezése számlának az egyenlegét, amely lényegében a jövedelmek megoszlását jelzi a tárgyi eszközök és az államháztartás között. (A nettó hozzáadott értéket és a nettó működési eredményt ágazatokra számítjuk.)

A nettó vállalkozói jövedelem számításakor a nettó működési eredményhez hozzáadjuk a vállalati formában működő mezőgazdasági egységek által kapott kamatot, majd abból levőnként kerül a bérleti díj (a gazdaság és földterület bérleti díja), a kifizetett kamat és a nem fizetett munkaerő jövedelme. A mutató az egységhez tartozó földből nyert jövedelmet és a tőke hozadékát méri. (Ez hasonló az adózás előtti eredmény számviteli fogalmához.)

Az egyéni vállalkozások és a vállalati formában működő szervezetek által képzett vállalkozói jövedelmek között különbség van. Az utóbbi esetben a vállalkozói jövedelem a munkaerő jövedelmét nem tartalmazza. (A munka bérét a fizetett munkaerő javadalmazásának tekinti akkor is, ha adminisztratív dolgozókra vagy a vállalkozás részvényeseire vonatkozik.)

Fontos megjegyezni, hogy az ágazati számlák egyenlegező tételeként számított jövedelemmutatók nem mutatói a mezőgazdasági háztartások összjövedelmének, vagy a rendelkezésre álló jövedelmének, ugyanis a háztartások más forrásból is jövedelemhez juthatnak. (Pl. nem mezőgazdasági tevékenységből, egyéb díjazásból, szociális juttatásokból, tulajdonosi jövedelemből.)

Úgy is fogalmazhatunk, hogy a mezőgazdasági jövedelmet nem szabad a gazdálkodók jövedelmének tekinteni.

Másrészt a jövedelmek ezen mérőszámai egy adott elszámolási időszak alatt végzett mezőgazdasági tevékenységgel képzett jövedelemre vonatkoznak, ugyanakkor a jövedelmek, illetve azok egy része csak egy későbbi időpontban folyik be.

A leggyakrabban használt relatív mutatók az alábbiak:

A mezőgazdasági tényezők

éves munkaegységre jutó =
$$\frac{\text{Tényezőkölségen számított nettó hozzáadott érték}}{\text{Munkaegység}^*}$$

reáljövedelme
(„A” mutató)

**A nem fizetett éves
munkaegységre jutó** =
$$\frac{\text{Nettó mezőgazdasági vállalkozói jövedelem}}{\text{Nem fizetett éves munkaegység}}$$

**nettó mezőgazdasági
vállalkozói jövedelem
("B" mutató)**

* Munkaegység (AWU) olyan személy munkaidő-ráfordítása, aki egész éven át végez teljes munkaidőben mezőgazdasági tevékenységet.
1 AWU = 1800 munkaóra

A mezőgazdaság nettó vállalkozói jövedelme abszolút értéken kerül bemutatásra (esetleg árindex-szel korrigáljuk). A jövedelmek időben való összehasonlíthatóságát biztosítja.

Úgy ítélem meg, hogy e jövedelemmutatók értelmezése, az általuk kimutatható jövedelmezőségi változások megítélése jól hasznosítható a mikroszintű vizsgálatok kapcsán. A vállalkozás termelési, piaci pozíciójának megítélése, a vállalkozás folytatása számvetési elvnek a gyakorlati érvényesülése így precízebben megítélhető, kisebb kockázattal állapítható meg a vállalkozás gazdálkodására, életképességének megítélésére vonatkozó következtetés.

9. A MEZŐGAZDASÁGI JÖVEDELMEK ELEMZÉSE, KIEMELVE A TÁMOGATÁSRENDSZERREL VALÓ ÖSSZEFÜGGÉSÉT

A mezőgazdaságban működők jövedelmi, jövedelmezőségi viszonyait megítélni, annak tendenciáit meghatározni rendkívül összetett feladat.

Az időjárási viszonyok kiszámíthatatlan változása a sajátos biológiai folyamatokból következően az agrártevékenység ágazati arányainak alakulása, a mezőgazdasági termékek árai változásának hatásai mellett lényeges eredményalakító tényezőként szükséges figyelembe venni a támogatások befolyásoló, esetenként meghatározó szerepét is.

A vizsgálatot tovább nehezíti az a körülmény is, hogy a hazai támogatási rendszer évről-évre történő lényeges változása mellett meghatározó változás történt/történik az európai uniós támogatási rendszerben is.

A társas vállalkozások jövedelemalakulását vizsgáltam a 2005-2006. és 2007. években a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban. Az eredményalakulást vettem össze a támogatásrendszerrel, mind a hazai, mind az európai uniós támogatás nagyságrendek figyelembevételével.

Az idősor-választás egyik meghatározó indoka az volt, hogy az említett időtartamban megközelítőleg azonos támogatásrendszeri elemek voltak hatályban.

A mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalatok gazdálkodásának eredményességét elsősorban az alaptevékenység elemzésével (az üzemi tevékenysége elemzésével) lehet megítélni. (Erre utaló adatok találhatóak a 2. mellékletben)

A vizsgált időszakban a mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazatokban működő vállalkozások száma az alábbiak szerint alakult:

2. táblázat

Me.: db

Sor-szám	ÁGAZAT	Gazdasági év			Változás az előző év %-ában	
		2005.	2006.	2007.	2006/2005. év	2007/2006. év
1.	Mezőgazdaság	10.305	11.856	11.069	115,05	93,36
2.	Élelmiszeripar	4.324	4.292	4.180	99,26	97,39
3.	Összesen (1+2)	14.629	16.148	15.249	110,38	94,43

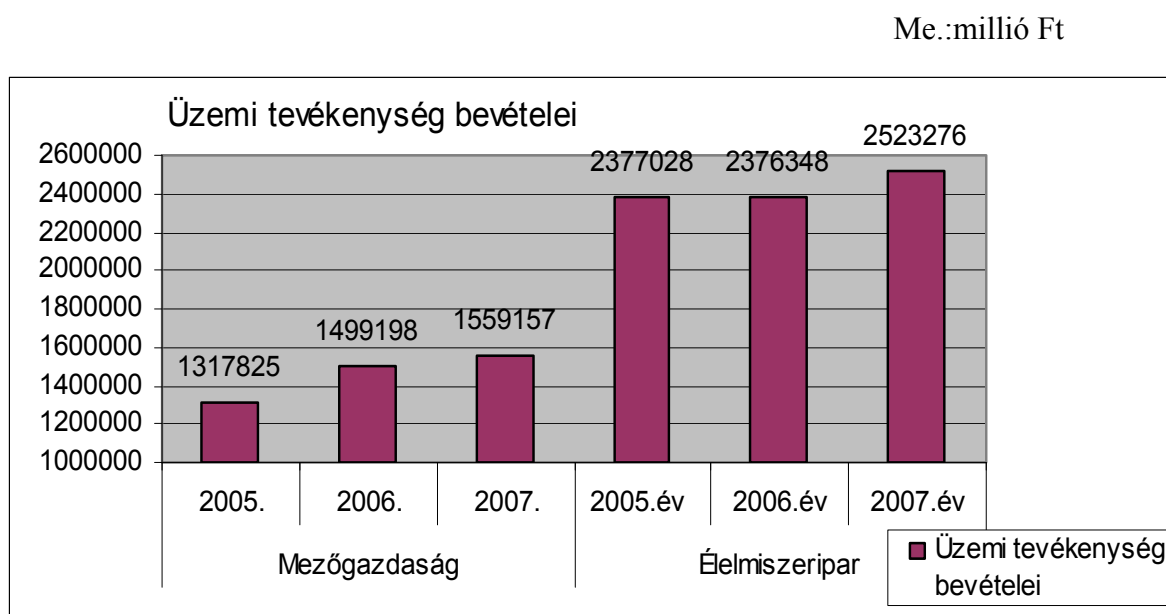
Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

A mezőgazdaságban tevékenykedő társas vállalkozások száma a 2005. évhez képest a 2006. gazdasági évben jelentősen 1.551 gazdasággal 15,05 %-kal növekedett. (A nemzetgazdaságban összesen 4,2 %-kal növekedett a vállalkozások száma.)

A mezőgazdaságban a korábbi évekhez hasonlóan jellemző a kis létszámú szervezetek dominanciája.

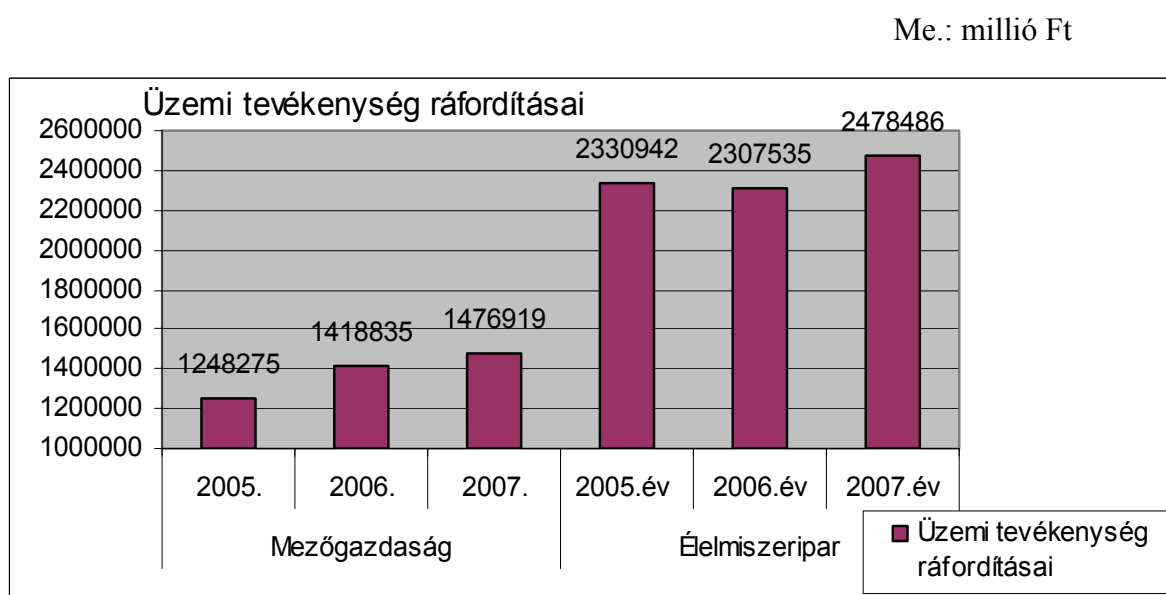
A mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazatok gazdálkodásának eredménye a következők szerint változott:

6. ábra

Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

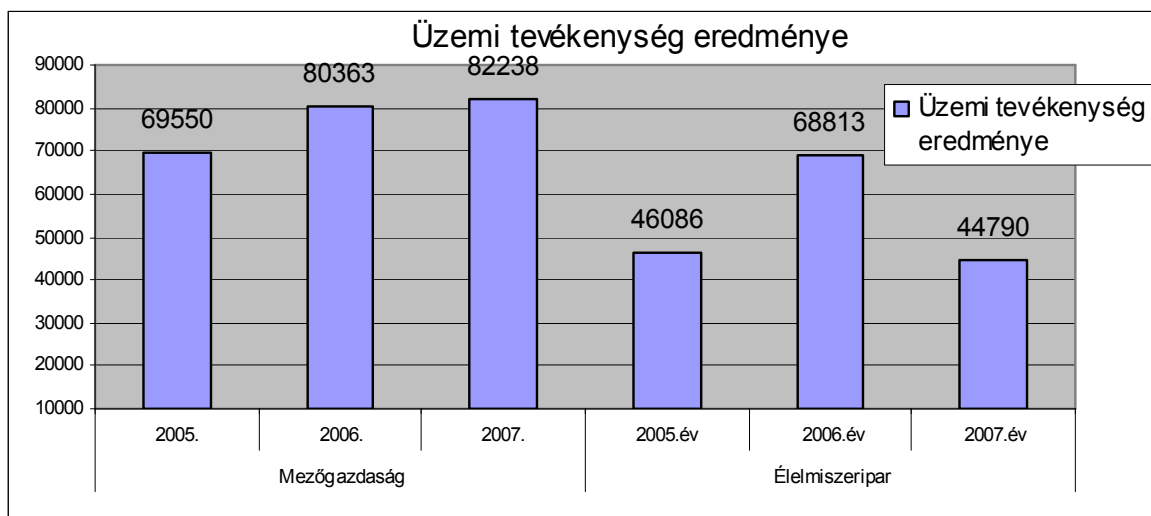
7. ábra

Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

8. ábra

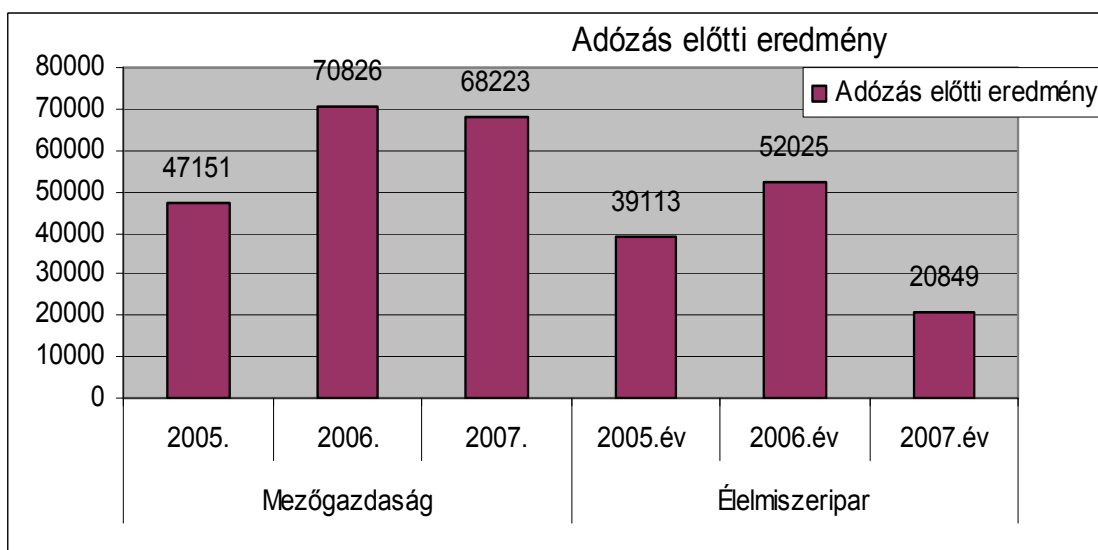
Me.: millió Ft

Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

9. ábra

Me.: millió Ft

Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

Látható, hogy a támogatások nagyságrendje évről évre növekedést mutat és a 2007. évben a 2005. évhez viszonyítva 5,87 %-os a növekmény.

A statisztikai adatszolgáltatás az agrár- és vidékfejlesztési támogatásokat tartalmazza és a támogatások a vállalkozások beszámolóiban különféleképpen kerülnek elszámolásra (bevételeként, költségként, eredmény javára), így azt, hogy a vállalkozások eredményéből milyen nagyságrendet, milyen hányadot tett ki a támogatás, csak közvetetten ítéhető meg.

Amennyiben a támogatások belső szerkezetét vizsgáljuk, így azok hatásáról közvetlenebb információk nyerhetők.

Az egyértelmű, hogy a költségvetésből származó támogatások jelentős mértékben csökkentek. Példaképpen egyes támogatások nemzeti költségvetési előirányzatait és azok változásait

3. táblázat szemlélteti:

3. táblázat

Me.: millió Ft

Sor-szám	Előirányzat megnevezése	2005. évi teljesítés	2006. évi teljesítés	2007. évi teljesítés	Változás az előző év%-ában	
					2006/2005.év	2006/2007.év
1.	Fejlesztési típusú támogatások	15 309,1	7 825,0	3 380,7	51,11	43,20
2.	Folyó kiadások és jövedelemtámogatás	131 451,1	125 417,9	97 471,1	95,41	77,72

Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

A költségvetésből származó támogatások csökkenésével párhuzamosan az Európai Unió által közvetlenül térített támogatások nagyságrendje többszöröződött, meghatározó nagyságrendűvé vált. Erre utaló adatok találhatóak a 4. táblázatban:

4. sz. táblázat

Me.: millió Ft

Sor-szám	Előirányzat megnevezése	Teljesítés		
		2005. év	2006. év	2007. év
1.	Export és belpiaci támogatások	6 614,3	59 774,6	47 974,3
2.	Egységes területalapú támogatás (SAPS)	148 001,9	93 472,8	119 992,1
3.	EU által közvetlenül térített támogatások	154 616,2	153 217,4	167 966,4

Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

A támogatások nagyságrendje jelentősen hatott arra, hogy az adózás előtti nyereséget és veszteséget produkáló mezőgazdasági és élelmiszeripari társas vállalkozásoknál az adózás előtti nyereség illetve veszteség a vizsgált gazdasági években stabilizálódni látszik.

Ha részletesebben vizsgáljuk az adózás előtti eredményalakulást, aszerint, hogy a társas vállalkozások adózás előtt nyereséget, vagy veszteséget értek el, akkor az eredményalakulás az 5. táblázatban szemlélhető.

Sor- szám	Megnevezés	Mezőgazdaság			Élelmiszeripar		
		2005.év	2006.év	2007.év	2005.év	2006.év	2007.év
1.	Adózás előtti eredmény	47 151,0	70 826,1	68 223,2	39 113,0	52 024,7	20 848,8
2.	Adózás előtti nyereség	68 548,0	99 050,0	92 345,3	90 507,0	101 890,8	80 536,4
3.	Adózás előtti veszteség	-21 397,0	-28 224,1	-24 122,1	-51 394,0	-49 866,1	-59 687,6

Forrás: saját adatgyűjtés az APEH gyorsjelentésekből

Az idősor adataiból megállapítható, hogy a mezőgazdaságban – a növekvő támogatás hatására is – jelentősen megemelkedett az adózás előtti nyereség, ugyanakkor a veszteség nagyságrendje stabilizálódni látszik. Az élelmiszeriparban működő – jelentős vállalatszám csökkenés mellett – az eredmény nyereségre és veszteségre való megoszlása lényeges változást nem mutat.

Érdemes megfigyelni az egyéb bevételek között elszámolt, visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatások alakulását:

- a mezőgazdaságban
 - 2005. évben 124 763,0 millió Ft,
 - 2006. évben 139 361,8 millió Ft,
 - 2007. évben 125 782,0 millió Ft,
- az élelmiszeriparban
 - 2005. évben 8 114,0 millió Ft,
 - 2006. évben 8 445,1 millió Ft,
 - 2007. évben 5 770,0 millió Ft.

E nagyságrendek egyértelműen kedvezően befolyásolták a társas vállalkozások eredményalakulását, hiszen a támogatásösszegek költségek, kiadások nélkül növelték az egyéb bevételeket.

Az egy mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozásra jutó üzemi tevékenységi és adózás előtti eredmény a 6. táblázaton bemutatottaknak megfelelően alakult.

6.sz. tábla

Me.: millió Ft

Sor- szám	Megnevezés	Mezőgazdasági vállalkozás			Élelmiszeripar vállalkozás		
1.	Egy vállalkozásra jutó üzemi tevékenység eredménye	6,75	6,78	7,43	10,66	16,03	10,72
2.	Egy vállalkozásra jutó adózás előtti eredmény	4,58	5,97	6,16	9,05	12,12	4,99

Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

A számsorok egyértelműen mutatják, hogy az egy vállalkozásra jutó üzemi tevékenységi eredmény folyamatosan emelkedett, a 2005. évről 2007. évre 10,07 %-kal nőtt, ugyanakkor az élelmiszeripari vállalkozásoknál ugyanez a mutató mintegy fele nagyságrenddel, 5,62 %-kal emelkedett.

Azt is fontos hangsúlyozni, hogy a 2007. év a támogatás szempontjából átmeneti év, ugyanis 2007. év április végén lezárult az a három éves időszak, amely alatt a csatlakozáskori támogatási konstrukciók szabályozási feltételei éltek.

Ezt követően már csak az Unió előírásainak megfelelő támogatási programokra adható nemzeti forrásból támogatás. (Az új konstrukciók 2013. év végéig működnek.)

A 6.5. fejezetben részletesebben foglalkoztam a bevezetésre tervezett SPS rendszerrel. A jövedelmezőség, jövedelemtermelés szempontjából várható kedvező hatásai közül itt is kiemelem a támogatások kiszámíthatóvá tételét, tervezhetőségét, és azt, hogy növeli a vállalkozások vagyonát, pénzügyi helyzetét és hitelképességét, egyösszegű kifizetésével a likviditását is.

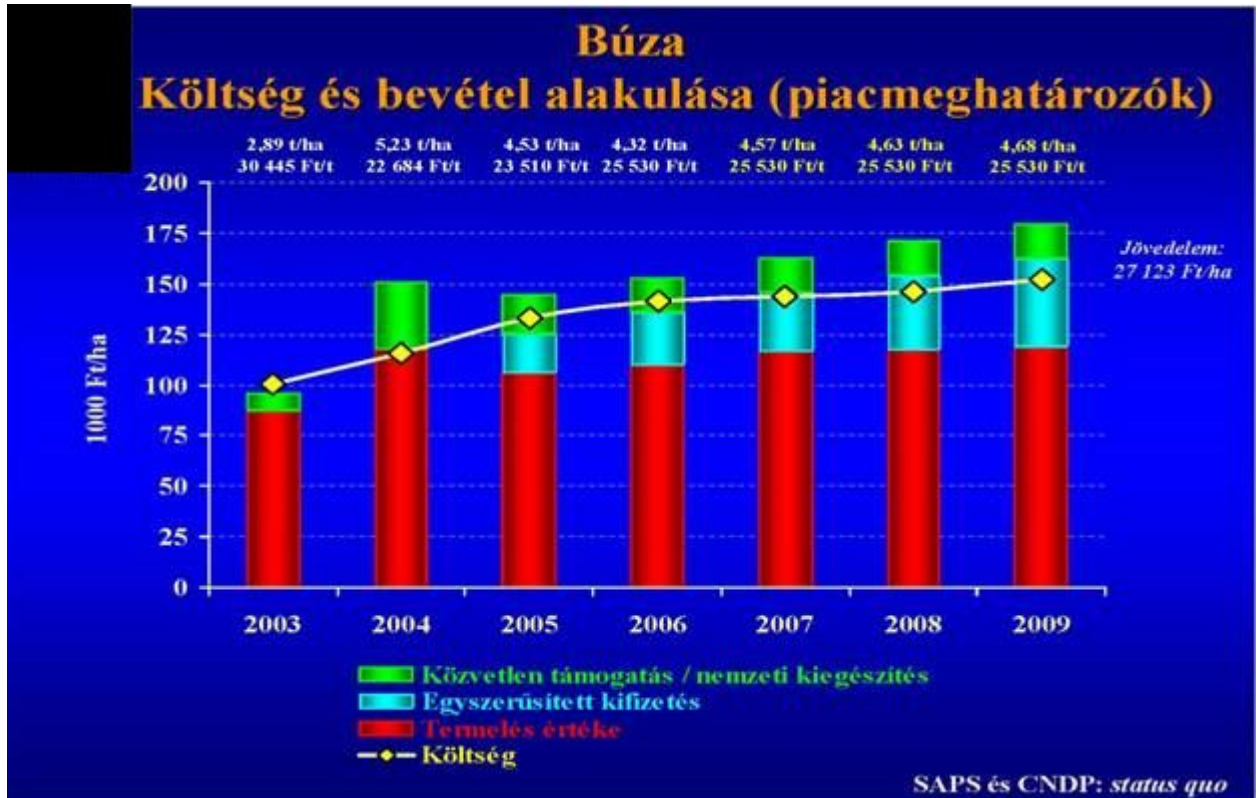
Még szemléletesebb eredményt adott az a vizsgálat, amikor az egyes piacmeghatározó termékek költség- és bevétel alakulását, valamint a bevételi szerkezetét elemeztem a közvetlen támogatások, a nemzeti kiegészítések, illetve az egyszerűsített kifizetések nagysága és aránya tekintetében.

Az elemzés során külön-külön is vizsgáltam az egyes növények, valamint az állattenyésztés piacmeghatározó termékeit.

Valamennyi piacmeghatározó termék vonatkozásában az tapasztalható, hogy a termelés értéke minden vizsgált terméknél elmarad (kedvező esetben megegyezik) a költségektől.

A búza, kukorica, repce és a napraforgó piacmeghatározó termékek költség és bevétel alakulását a 2003-2009. években a 10-13. ábrákon lehet szemléltetni.

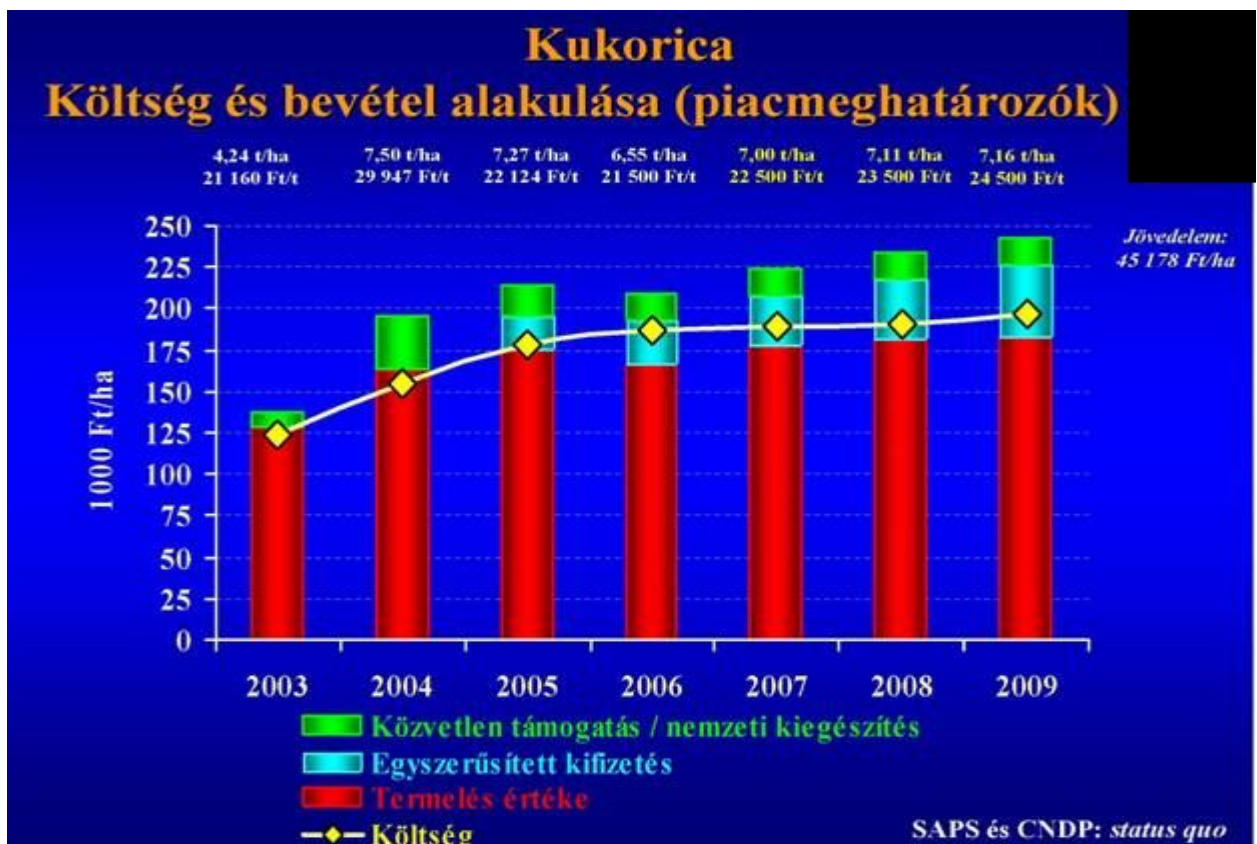
10. ábra

Forrás: <http://www.akii.hu/dl/konferencia/outlook2006/udovecz-gabor.pdf>

Outlook Konferencia 2006, Letöltés ideje: 2008. 12. 02. 14.00 h

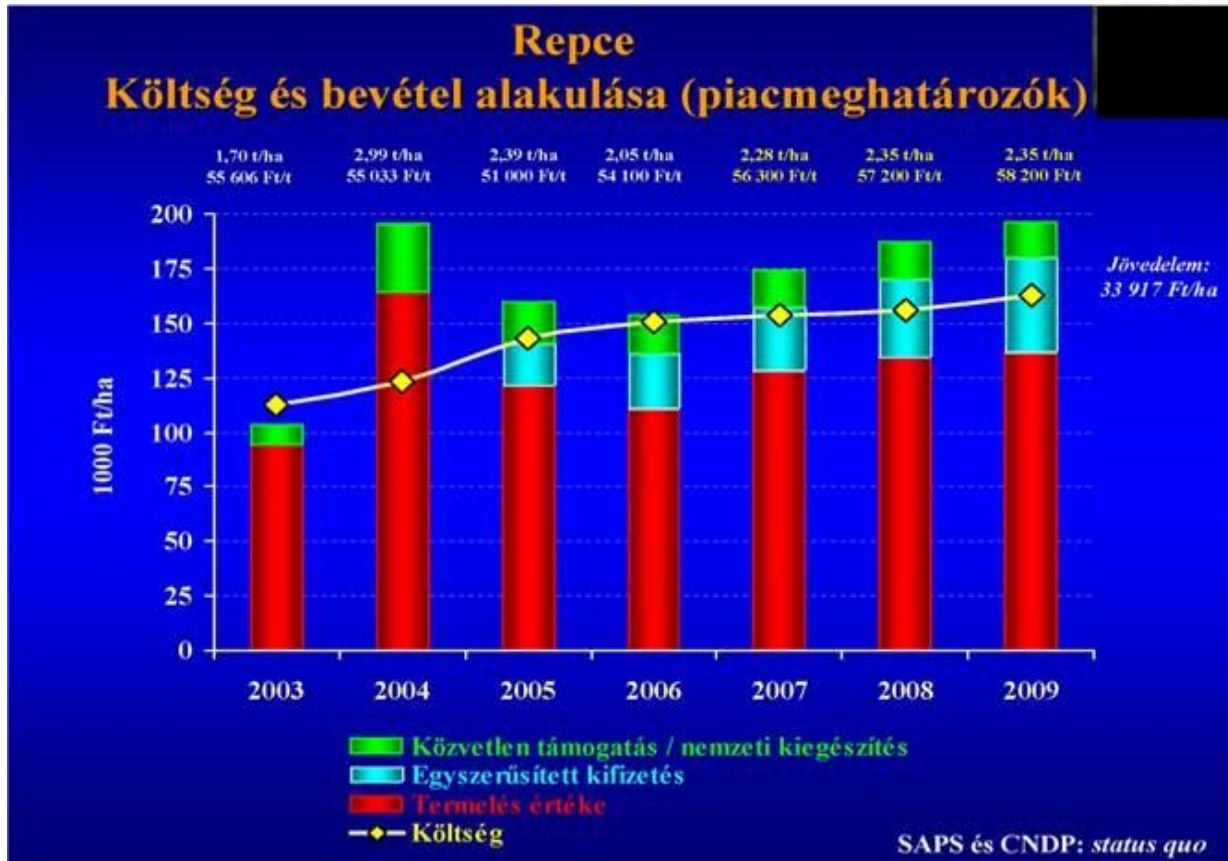
11. ábra

Forrás: <http://www.akii.hu/dl/konferencia/outlook2006/udovecz-gabor.pdf>

Outlook Konferencia 2006, Letöltés ideje: 2008. 12. 02. 14.00 h

12. ábra

Forrás: <http://www.akii.hu/dl/konferencia/outlook2006/udovecz-gabor.pdf>

Outlook Konferencia 2006, Letöltés ideje: 2008. 12. 02. 14.00 h

13. ábra

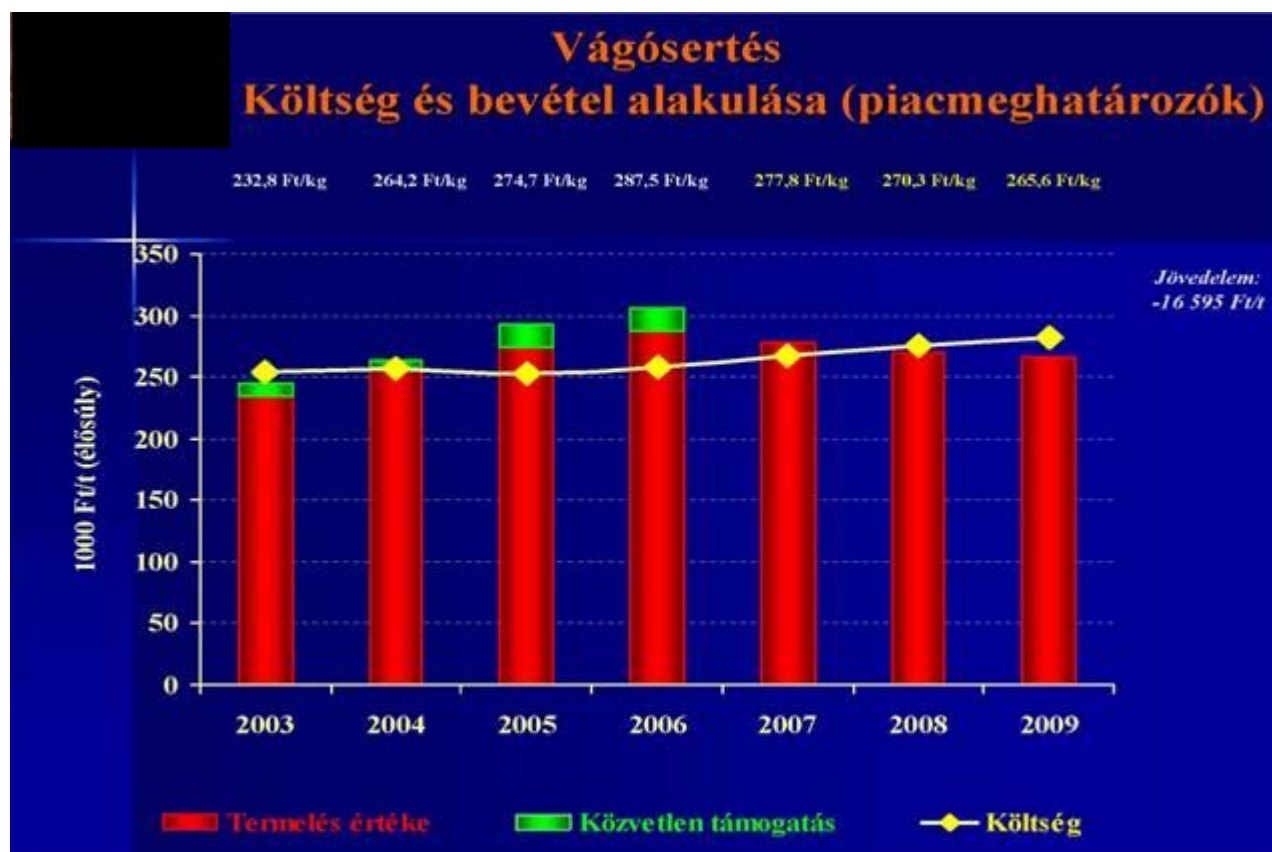
Forrás: <http://www.akii.hu/dl/konferencia/outlook2006/udovecz-gabor.pdf>

A bemutatott termékenkénti költség és bevétel alakulási tendenciák jól szemléltetik, hogy a támogatási rendszer megléte és funkcionálása nélkül a vizsgált növénytermelésből származó termékeknél minden évben veszteség (egy-egy évben – valószínű más tényezők – például kedvező árak hatására – nem számottevő pozitív előjelű eredmény) keletkezne.

A növénytermelés piacmeghatározó termékeinél (búza, kukorica, repce, napraforgó) a jövedelmezőség elsősorban az egyszerűsített kifizetések hatására alakul kedvezően. A közvetlen támogatások a vizsgált évek többségében nagyrészt azonos arányban segítettek elő a jövedelmezőség kedvező alakulását.

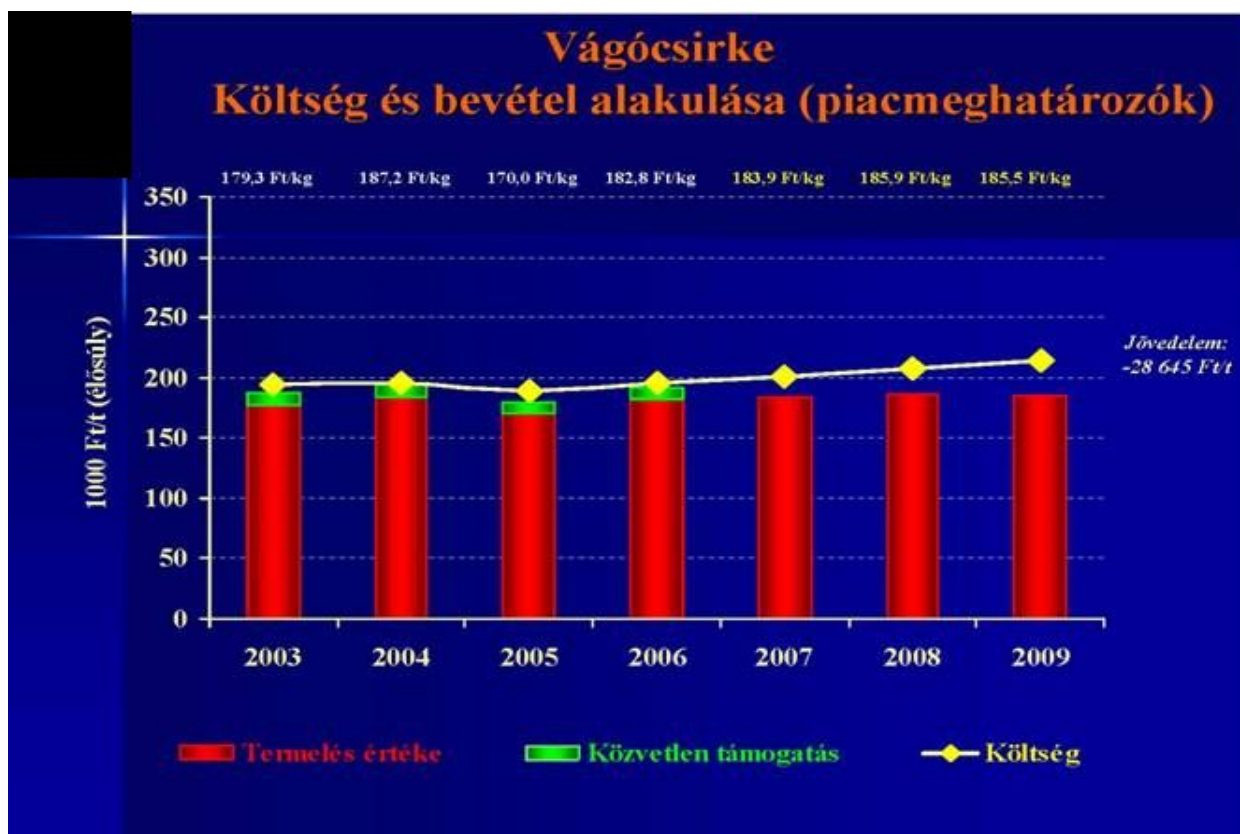
A támogatások hatását az állattenyésztés jövedelmezőségének alakulására a vágósertés, a vágócsirke, a tehéntej és a marhahizlalás piacmeghatározó termékeknél, illetve termelésnél vizsgáltam, erre utaló adatok találhatóak a 14-17. ábrákon.

14 ábra

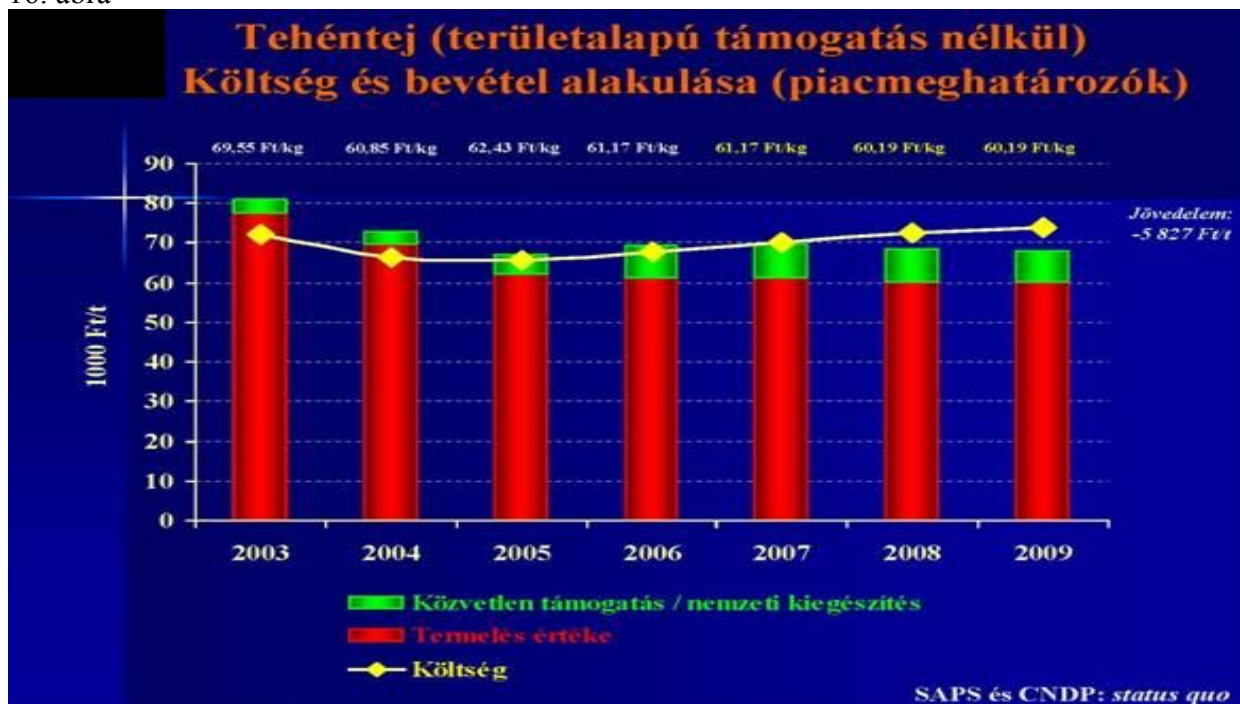
Forrás: http://www.akii.hu/dl/konferencia/outlook2006/popp_jozsef.pdf

15. ábra

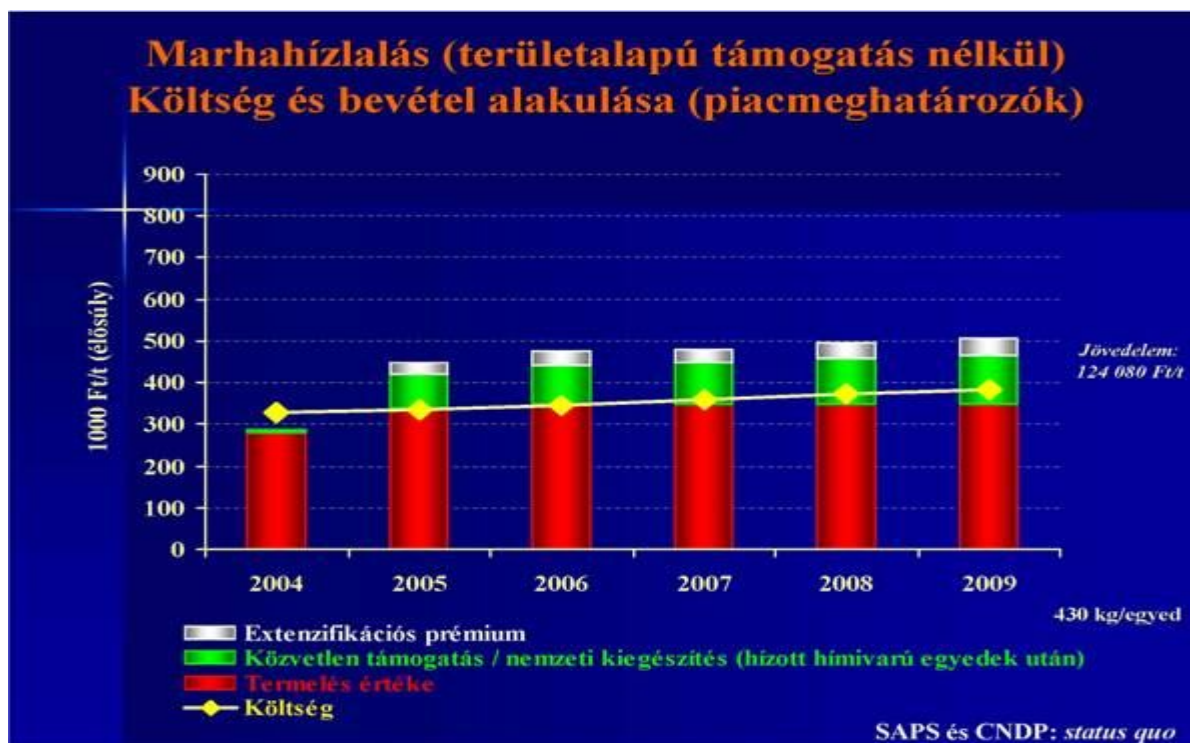
Forrás: http://www.akii.hu/dl/konferencia/outlook2006/popp_jozsef.pdf
 Outlook Konferencia 2006, Letöltés ideje: 2008. 12. 02. 14.00 h

16. ábra

Forrás: http://www.akii.hu/dl/konferencia/outlook2006/popp_jozsef.pdf
 Outlook Konferencia 2006, Letöltés ideje: 2008. 12. 02. 14.00 h

17. ábra

Forrás: http://www.akii.hu/dl/konferencia/outlook2006/popp_jozsef.pdf

Outlook Konferencia 2006, Letöltés ideje: 2008. 12. 02. 14.00 h

E vizsgálati terület még szemléletesebben mutatja – kivéve a marhahízalást – hogy közvetlen támogatás nélkül e területen legtöbb vizsgált évben a költségek meghaladták a termelés értékét, tehát támogatás nélkül a meglévő gazdasági környezetben, szabályozórendszeri hatásokkal szinte reménytelen a jövedelmező termelés.

A marhatartásnál a közvetlen támogatás és a nemzeti kiegészítés jó jövedelemszintet, de például a tehéntejtermelésnél már nem tudja kompenzálni a negatív jövedelemviszonyokat.

A piacmeghatározó termékek költségeinek és bevételeinek, termelési értékének és a kapott támogatásainak elemzése rámutat, hogy az üzemi tervek készítésénél, a vállalkozás termelési szerkezetének meghatározásánál, a befektetéseknél, a hitelfelvételeknél nemcsak makrogazdasági, hanem a vállalkozói szinten is elengedhetetlen a termékjövedelmezőség és a támogatásrendszer közgazdasági, pénzügyi, jövedelmezőségi összefüggéseivel foglalkozni.

Milyen nehézséggel, problémákkal találkozunk az elemzés során?

- A támogatások elszámolása a vállalkozások számviteli elszámolásaiban, beszámolóiban, a jelenleg hatályos számviteli törvényi előírásokban rendkívül heterogén (árbevétel növelik, eredményt növelik, költséget, ráfordítást csökkentik, stb.). Ebből adódóan a kimutatott vállalkozási eredményre más-más hatásúak.
- A fentiek miatt is nehezen választhatók szét a tényleges teljesítményjavulásból, termelékenység növelésből, költségcsökkentésből stb. származó eredménytényezők a támogatásokból eredőtől.
- A vizsgált támogatásrendszer rendkívül változó, egy átmeneti gazdasági (világgazdasági) változások következményeként, nem nemzeti, hanem európai uniós szinten alakultak. Mindehhez azonban azt is szükséges figyelembe venni, hogy az uniós előírások, gyakorlat mellett többé-kevésbé megmaradtak a nemzeti, vagy nemzeti döntési lehetőséget tartalmazó támogatáslehetőségek is. Nem kimutatható, de az is valószínűsíthető, hogy ezekben megjelenik a jelenlegi, csak egy-egy országra jellemző sajátosság, a rövidtávú érdek figyelembevétele, esetleg kényszere is.
- A dolgozatban bemutatott elemzési, értékelési metodikák feltételezik azt, hogy az agrárvállalkozásokban jól felkészült, a szakterületen túlmenően a gazdasági, pénzügyi, elszámolási viszonyokat is jól ismerő szakemberek tevékenykednek. Ha figyelembe vesszük azt, hogy hazánkban a vállalkozásoknak milyenek a „méretei”, azt, hogy jelentős számban kis- és mikro vállalkozások tevékenykednek, úgy az említett felkészültségi követelményeknek megfelelő humán erőforrás valószínűleg hiányzik.
- Az elemzések értékelése során rá kellett jönnöm arra, hogy a nem főfoglalkozásban végzett mezőgazdasági tevékenység – jóllehet szükségessége, hasznossága nem kérdőjelezhető meg – számbavétele, a ráfordított tevékenység mikro- és makrogazdasági hatásainak megítélése nem, vagy csak részben megoldott. (Lásd a jövedeleminformációs rendszerek megoldásait.)

Ennek hiánya, illetve csak megközelítő, erősen kalkulált eredményeinek meghatározása jelentős pontatlanságot okoz.

Az európai uniós támogatások rendszerének, szabályozásának kialakításánál, pedig elengedhetetlen e terület jelenleginél sokkal alaposabb, körültekintőbb meghatározása, kiemelve azt, hogy a családi, „háztáji” gazdaságok országonként lényegesen eltérő jelentőséggel bírnak.

10. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A nemzetgazdaság ágazati szerkezetében ma is megkülönböztetett szerepe van – és kell hogy legyen – a mezőgazdaságnak. Ugyanakkor nem lehet és nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a termelés jellege, piaci pozíciói, nemzetközi versenyképességi, hatékonysági, jövedelmezőségi viszonyai lényeges eltérést mutatnak a többi ágtól/ágazattól.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk után a tevékenység megítélésének körülményei, a viszonyítási alapok, az összehasonlítási lehetőségek, az értékelési szempontok jelentősen bővültek, sok esetben a megítélés súlypontjai is változtak.

Kísérletek történnek/történtek az egységes szabályozás bevezetésére (pl. jogharmonizáció, a pénzügyi szabályozórendszer egységesebbé tételére irányuló törekvések), azonban a nemzeti sajátosságok – elsősorban az Európai Közösséghez később csatlakozóknál – még ma is meghatározóak a hazai vállalkozások, mezőgazdasági termeléssel foglalkozók jövedelmi, jövedelmezőségi viszonyainak alakulására, a vállalkozás folytatása elvének gyakorlati érvényesülésére.

A mezőgazdasági termelők jövedelmi helyzetének megítélése nem nélkülözheti annak a közegnek (unió, ország, régió) az ismeretét, a körülmények elemzését és feltárását, ahol a tevékenység folyik, hiszen a „talpon maradást”, a működés rövid- és hosszabbtávú garanciáit e közeg figyelembevételével kell megteremteni.

Mindezek miatt a mezőgazdaság szereplőinek elengedhetetlen a gazdaság makroszintű elemeinek ismerete, hatásmechanizmusuk megítélése és gyakorlati alkalmazásnál, a gazdasági döntéseknél való figyelembevétele.

Ahhoz, hogy a működő gazdaságot, vállalkozást, annak tevékenységét, a termelő folyamatok eredményességét meg lehessen ítélni, feltétlenül indokolt, hogy legyen összehasonlítási alap, módszer, amely alapján a következtetéseket le lehet vonni.

Ezért is tartom rendkívül fontosnak a kialakított jövedeleminformációs rendszerek megismerését, gyakorlati felhasználási lehetőségük „feltérképezését”.

Az ezzel való foglalkozás azt is világossá tette számomra, hogy milyen módon és eszközökkel lehet olyan összehasonlítható és viszonylag könnyen értékelhető értékadatokhoz jutni, amely a vállalkozás elért pozícióit, sikerét vagy eredménytelenségét jól közvetíti/közvetítheti mind a tulajdonosok, mind a befektetők és hitelezők felé.

A támogatásrendszer vizsgálatánál már a kutatás elején világossá vált számomra, hogy a vállalkozásoknál indokolt külön választani a vállalkozás tevékenységétől, döntéseitől, gazdálkodásának mikéntjétől függő eredményalakító tényezők hatását a makro-, illetve világgazdasági hatásoktól, hiszen ez utóbbiakat e szempontból kezelhetjük „külső” ható tényezőknek. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy hatásaival, eredményre ható következményeivel nem kell számolni. A megkülönböztetést az is indokolja, hogy az előbbi tényezőcsoportnál a ráhatás, a döntési „szabadság” sokkal közvetlenebb.

Mivel a támogatások, a támogatásrendszer egyes elemei, valamint azok változása alapvetően befolyásolják a vállalatok eredménypozícióit, vizsgálatom során arra tettem kísérletet, hogy ennek hatását, illetőleg vizsgálatának módszereit is bemutassam. A vizsgálatok során szembesültem azzal, hogy még a támogatás fogalma sem egyértelműen tisztázott. Fontos annak a körvonalazása is, hogy a támogatásnak mennyiben van/lehet versenytorzító hatása.

Tanulságos és a jövő időszak agrárgazdaságát jellemzően meghatározó volt három európai uniós támogatáselemmel: a struktúrapolitikával, a közös agrárpolitikával, valamint a nemzeti hatáskörben maradó támogatások rendszerével való foglalkozás.

Az egyes támogatáselemekhez való hozzájárulás feltételrendszerének ismerete, céljainak alapos ismerete közelebb viszi az egyes gazdaságokat a támogatások elnyeréséhez, lehívásához. Az pedig egyértelműen megfogalmazható, hogy e források nélkül nem képzelhető el akár az ágazat, akár az ágazatban működő gazdálkodó egységek fejlődése/fejlesztése.

Az összevont gazdaságtámogatási rendszer (SPS) bevezetése nem uniós kötelezettségből, hanem tudatos értékválasztás alapján nemzeti gazdaságpolitikai érdekből történik.

A rendszer tanulmányozása alapján számos előny közül kiemelem azt, hogy stabilizálja a jelenlegi üzemgazdasági és földhasználati struktúrát, kiszámíthatóvá teszi a támogatások alakulását, leegyszerűsíti a támogatások igénylését, nyilvántartását és kifizetését. Vélhetően kiszámíthatóbb bérleti díjakat tesz lehetővé, mint a SAPS rendszer.

Az is megfogalmazható, hogy az SPS rendszer bevezetése a piaci igényekhez jobban alkalmazható gazdálkodási szerkezet ösztönzésén keresztül a szűkös termelési tényezők racionálisabb felhasználását és ez által a hatékonyságot is ösztönzi.

A termelés szerkezete várhatóan jobban követi a területi és a földrajzi adottságainkat és valószínűsíthető, hogy az átállást egyenlőre halasztó tagországokkal szemben jelentős versenyelőnyt biztosít. A támogatások kutatása során foglalkoztam azzal a kérdéssel is, hogy az Eu-

rópai Unió támogatásai mennyire hatékonyak, hatásosak, illetőleg ezeket hogyan lehet megítélni, kimutatni.

A mezőgazdaság támogatottságának elemzésére az OECD által kimutatott mutatószámrendszer használatos. (Leginkább a PSE mutatót használják.)

A támogatási hatékonyságot elsősorban a rendelkezésre álló forrás lekötésének, illetve lehívásának, illetve a lekötött, lehívott esetleg visszafizetett összegek arányából állapíthatjuk meg.

A hatások, hatásosság vizsgálata bonyolultabb.

A hatásosság vizsgálatokat célszerű projektszinten végezni. Azt szükséges meghatározni, hogy a támogatás hatására mennyi a megtermelt hozzáadott érték. Azonban az is megállapítható, hogy a támogatásokra fordított kiadások nem idézik elő a gazdálkodók jövedelmének azonos összegű növekedését. Megállapítható, hogy a támogatásokból részesülnek a mezőgazdaságot követő vertikális szakaszok szereplői és a fogyasztók is. Mindezen hatásokat figyelembe véve megállapítható, hogy a mezőgazdasági termelők jövedelmének megállapításához, annak értékelésekor figyelembe kell venni azt, hogy az egyes támogatástípusokhoz eltérő „hatékonysági veszteség” tartozik.

Vizsgáltam a támogatások és a magyar adózási rendszer kapcsolatát. Rá kívántam mutatni azokra az összefüggésekre, amelyek a felszínes vizsgálódás során nem derülnek ki és azokra az összefüggésekre is, amelyek ugyan nem jelentenek szoros kapcsolatot, azonban a kiadások tervezésénél feltétlenül számolni kell hatásukkal.

Kutatásom meghatározó elemének tekintetem annak a vizsgálatát, hogy milyen módon lehet a mezőgazdasági jövedelemalakulást vizsgálni, kiemelve a támogatásrendszerrel való összefüggését. Az elemzés során külön-külön is vizsgáltam az egyes piacmeghatározó növények, valamint az állattenyésztés meghatározó termékeinek jövedelemalakulását.

Megállapítható, hogy a termékenkénti költség és bevétel alakulási tendenciák a támogatási rendszer megléte és funkcionálása nélkül a vizsgált növénytermesztési termékeknél minden évben veszteség keletkezne.

Az állattenyésztés területén még szemléletesebb a támogatások hiányának, elenyésző nagyságrendjének a hatása. Látható, hogy támogatás nélkül a meglévő gazdasági környezetben, szabályozórendszeri hatásokkal szinte kizárt a gazdaságos, jövedelmező termelés.

A piacmeghatározó termékek költségeinek és bevételeinek, termelési értékének és a kapott támogatásainak elemzése rámutat, hogy az üzemi tervek készítésénél, a vállalkozás termelési szerkezetének meghatározásánál, a befektetéseknél, a hitelfelvételnél nemcsak makrogazdasági, hanem vállalkozói szinten is elengedhetetlen a termékjövödelmezőség és a támogatásrendszer közgazdasági, pénzügyi, jövödelmezőségi összefüggéseivel foglalkozni.

11. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Az értekezés témakörének megközelítéséhez, az összefüggések feltárásához, elemzéséhez könnyen értelmezhető jövedeleminformációs háttér megléte elengedhetetlen.
Megállapítható, hogy a jövedeleminformációs rendszerek mindegyikében található olyan sajátosságok, amelyek eltérő üzemstruktúrák között felhasználásukat nehezítik, egyes esetekben az eredmények megítélését bizonytalanná tehetik.
Ennek kiküszöbölése, az átláthatóság és a könnyebb érthetőség érdekében bemutatom a Mezőgazdasági Számlarendszer, a Tesztüzemi Rendszer, valamint az APEH adatbázisa közötti összefüggéseket a lefedettség, a kibocsátás, valamint a ráfordítás vonatkozásában.
A vizsgálat és az elemzés arra is rámutat, hogy az értékelésnél melyik adatbázist célszerű összehasonlítani és módszerbeli alapként választani.
2. Vizsgálataimmal bebizonyítottam, hogy a túlságosan szétaprózott támogatások nem vezetnek/vezethetnek érdemleges eredményre. A projektelemzések rámutatnak arra, hogy alacsony összeget elnyerők esetében nem beszélhetünk jelentős versenyképesség növekedésről.
Ezen megállapítások arra is rámutatnak, hogy a vállalkozásoknak termelési szerkezetük megválasztásánál, befektetéseiknél, hitelfelvételeiknél indokolt behatóan foglalkozni a termékjövedelmezőség és a támogatásrendszer közgazdasági, pénzügyi és jövedelmezőségi kérdéseivel.
3. Indokolt a vállalkozások számviteli elszámolásaiban, beszámolóiban egységesebb szemléletű elszámolási mód kialakítása. (A támogatások elszámolása ma ugyanis rendkívül heterogén; az árbevételt, az eredményt növelik, a költséget, ráfordítást csökkentik. Ennek következtében a vállalkozás eredményére más-más módon hatnak.)
4. A rendkívül gyakran változó támogatásrendszer hatásai sokkal könnyebben prognosztizálhatók, ha az uniós előírásokon túlmenően a nemzeti döntési lehetőségekkel együtt határozzák meg a kialakítandó szabályozórendszer módszereit, elvárásait.
5. A támogatások és az adórendszer összefüggéseinek, hatásainak feltárása elengedhetetlen az adórendszer makrogazdasági szintű kialakításánál, de egy-egy gazdaság adóterhelésének, adóerőképességének megítélésénél is.

12. ÖSSZEFOGLALÁS

Tanulmányaim, de a vállalatoknál eltöltött gyakorlati időm és a könyvvizsgálói, adószakértői munkám során naponta szembesültem azzal a vitathatatlan ténnyel, hogy a gazdálkodás mikéntjének megítélése, színvonalának értékelése csakis a jövedelmezőségen, a jövedelemalakuláson keresztül lehetséges.

Olyan kérdések függnnek a jövedelemtől, mint a fejlesztés, a személyi jólét és nem utolsó sorban az államháztartás egyensúlya. Ha a termelők jövedelemhiányos helyzetűek, akkor nincs lehetőségük a minőségi paraméterek javítására, az árversenyben meghatározó magatartás tanúsítására, sem pedig a piacra jutás lehetőségeinek erősítésére. Ezen kvalitások fejlesztése pedig forrásigényes és mind tárgyi, mind humán fejlesztéseket követel meg.

Az adózott eredménynek kell fedezetet biztosítani a tulajdonosi tőke bővítésére olyan mértékben, hogy vállalkozás/vállalat elfogadható fejlesztési, fejlődési lehetőséggel rendelkezzen. Az adózott eredménynek kell fedezetet biztosítani a tulajdonosi tőke bővítésére olyan mértékben, hogy a vállalkozás/vállalat elfogadható fejlesztési, fejlődési lehetőséggel rendelkezzen.

Hasonlóan a más szektorban tevékenykedő cégekhez, a mezőgazdasági vállalkozásoknak is ki kell tudniuk elégíteni adózott eredményükből a tulajdonos/tulajdonosok befektetett tőkéje után „járó” reális hozamigényét.

Az is egyértelmű volt számomra, hogy az agrár-vállalkozások jövedelmi helyzetének vizsgálata mind makro-, mind mikrogazdasági szinten megköveteli azt, hogy figyelembe vegyünk a nemzetgazdasági ág, illetve ágazatok sajátosságait, amelynek ismerete, számba és számításba vétele nélkül nem érthető meg egyes gazdasági jelenségek, nem hozhatók sem rövid, sem közép- és hosszútávra elfogadható, lehető legkisebb kockázattal járó gazdasági döntések.

Az egyes vállalatok jövedelmezőségének megítéléséhez, eredményességi rangsorának megállapításához összehasonlítási bázis, megfelelő jövedeleminformációs rendszer szükséges.

Ezért vált indokolttá az Európai Unió agrárinformációs rendszereinek áttekintése, előírásainak megismerése, a hazai rendszerhez való kapcsolódásainak feltárása. Az elemzésnél első sorban az APEH adatbázisán alapuló vizsgálatokkal, a Mezőgazdasági Számlarendszeren alapuló jövedelem meghatározásokkal, valamint a Tesztüzemi Rendszerben alkalmazott elvárások módszertani kérdéseivel, azok összehasonlításával, az eltérésekkel és a levont/levonható jövedelmi viszonyokat tükröző következtetések megfogalmazásával foglalkoztam.

Bemutattam a három rendszer által lefedett gazdaságok körét, a kibocsátás és a ráfordítás vonatkozásában mutatkozó közös és eltérő módszerbeli kérdéseket.

Megítélésem szerint ezzel egyértelműbbé váltak a három rendszer azonos és közös vonásai, felhasználhatóságuk, alkalmazásuk lehetőségei.

A támogatásrendszer bemutatása alapvető fogalmi kérdések tisztázását is megkövetelte. Így a többi között még a támogatás fogalmi meghatározása is vizsgálati szempontot kellett hogy képezzen. Szükséges volt a de minimis támogatások bemutatása, sajátosságaik ismertetése, ugyanis a támogatások rendszerében, az elszámolási előírásokban kivételként szerepelnek. Az Európai Unió támogatáspolitikájának bemutatása a módszerek és a lehetőségek megismerése mellett hangsúlyozza a prioritásokat, a támogatások kedvezményezett területeit.

Nem kevésbé jelentős a nemzeti hatáskörben maradó támogatások bemutatása.

Az összevont gazdaságtámogatói rendszer (SPS) bemutatása az új megoldás/rendszer ismertetésén túl arra is ráirányítja a figyelmet, hogy a bevezetésétől milyen hatás, milyen tendenciák várhatók és ez milyen hatással lesz/lehet a jövedelmezőségi viszonyok alakulására.

Az európai uniós támogatások hatékonyságának és hatásosságának vizsgálata új oldalról közelíti meg a támogatások hatásvizsgálatát.

A mezőgazdasági jövedelmek elemzése – kiemelve a támogatásrendszerrel való összefüggését – rámutat arra, hogy támogatások nélkül a mezőgazdaság jövedelmezősége nem biztosított.

A jövedelemviszonyokra való hatása, ennek elemzése, a vállalkozás életképességében játszott szerepe feltétlenül bemutatandó és ha mód és lehetőség van rá számszerűen is meghatározandó feladat.

E kérdéskör közzgazdasági módszereit, összefüggéseit, vállalkozásoknál is alkalmazható gyakorlatát kívántam a dolgozat során bemutatni.

13. SUMMARY

Based on previous studies, work experience, tax counselling and auditing jobs there is no doubt that the only possible way to evaluate and assess the operation of an enterprise is by means of its capacity to generate income.

Income affects questions like development, social welfare and the balance of the public finance. If farmers are short of income they have no chance to improve quality parameters, they cannot be dominant in price competition or they cannot improve their possibilities of getting on the market. These qualities need resources and demand asset and human development.

The profit after tax should finance the increase of the owner's equity so that the enterprise has the chance to develop.

Compared to companies in other sectors the agricultural enterprises are supposed to meet the profit need of the owners who are investing their capital in the business by using the profit after tax.

It has also been made clear that the examination of the income state of the agricultural enterprises both at micro-and macroeconomic level requires to consider the characteristics of the national economic industries, without their knowledge and consideration economic decisions cannot be made in the short-, mid- or long-term.

In order to judge the profitability of enterprises, to rank them according to their effectiveness adequate income information systems are needed.

Therefore, the agricultural information systems and the regulations of the European Union have been studied, their connections to the domestic system have been disclosed. The database of the Hungarian Tax Authority has been examined, the income has been determined based on the Agricultural system of Accounts and the methodological questions used in the Test-Farm system have been covered. The information systems have been compared, the deviations have been detected and deductions reflecting income aspects have been made.

The enterprises covered by the the three systems have been presented and the common and different methodological questions concerning output and expenditures have been shown.

By this the identical and common features of the three systems, their utilization and implementation have become unambiguous.

The presentation of the subsidisation system has required to clear some basic terminology. So even the term subsidy needed to be defined. It was necessary to present de minimis subsidies and their characteristics as they are exceptions in the subsidisation system and in the accounting regulations. The presentation of the subsidisation policy of the EU emphasizes the priorities and the preferred areas of subsidies besides showing the methods and possibilities. The presentation of the national subsidies has also been of importance. Besides showing the new solution/system the demonstration of the Single Payment Scheme (SPS) focuses on the expected effects and tendencies of its introduction and on how the development of the profitability conditions is affected by it.

The efficiency and effectivity research of EU subsidies approaches the effect mechanism of the subsidies from a new angle.

The analysis of the agricultural income – focusing on the relation to the subsidisation system – refers to the fact that the profitability of agriculture is not guaranteed without subsidies.

Its effect on the income, its analysis and its role in the successful operation of the enterprise is to be presented and if there is a chance it is to be backed up by figures.

The economic methodology, the connections and business practice of this issue has been presented in this study.

14. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tudományos kutatómunka a felsőoktatásban dolgozó oktatóktól elvárható és megkövetelt tevékenység. A kutatói aktivitás rendszerességet, módszerei és nem utolsó sorban elérhető eredményei alkotó kollektívát, segítő munkatársakat, barátokat és legfőképpen minden időben biztos családi háttérrel kívánnak. Olyan szerencsés környezetben élem meg oktatói és intézményt irányító tevékenységemet, hogy a felsoroltak támogatását, biztatását rendszeresen magaménak tudhatom.

Köszönetet mondok mindazoknak, akik lehetővé tették számomra a közgazdász szakma gyakorlását, ezt a sokoldalú tudást igénylő pályát, amelyet élethivatásomnak tekintek.

Első **köszönetem** szól doktori kutatásaim témavezetőinek **Dr. Paál Jenő, Dr. Széles Gyula** és **Dr. Udovecz Gábor** professzor uraknak.

Az ő javaslatukra döntöttem el, hogy családom több tagja által is művelt agrárterület kutatását válasszam. Mélyebben megismerjem ennek a rendkívül nagy szerepet játszó nemzetgazdasági ágának sajátosságait és megkíséreljem beilleszteni eddigi közgazdász pályám tapasztalataiba, kutatásaiba, és egyúttal európai-unións ismereteimbe ágyazva ezek felhasználásra kerüljenek.

Útmutatásaik, tanácsaik, gondos odafigyelésük valamennyi munkafázisban nélkülözhetetlenek voltak!

Köszönet érte!

Köszönöm közvetlen munkatársaim, oktatótársaim segítségét.

Köszönetet mondok azoknak a **doktorandusz kollégáknak**, akik saját kutatási tapasztalataik megosztásával segítettek munkámat.

Külön **kiemelem szakkönyvtárunk vezetőjét** és **munkatársait**, akik a szakirodalmi kutatásban rendszeresen értékes segítséget nyújtottak.

Végül, de nem utolsó sorban **köszönöm a családomtól kapott támogatást**, áldozatot, biztatást, amellyel a kutatómunkámat folyamatosan kísérték.

Hálával mondok köszönetet feleségem szeretetteljes türelméért.

Péter és Szabolcs fiaimnak azzal az apai hittel **ajánlom munkámat**, hogy édesapjuknál nagyobb, több sikert érjenek el a tudományos élet területén is.

15. IRODALOMJEGYZÉK

Adorján Csaba – Gyenge Magdolna, et al.: Mérlegképes továbbképzés 2007: vállalkozási szakterület: Könyvviteli szolgáltatást végzők továbbképzésének oktatási anyaga 2007. Budapest: Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft., 2007.

Az **Agrárgazdasági** Tanács állásfoglalása a 2005. évi XXVIII. törvénnyel módosított 1987. évi CXIV. törvény alapján az agrárgazdaság 2006. évi helyzetéről készült jelentéshez. Budapest, 2007. szeptember 12. [A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium honlapja.] Elérhető:

<http://www.fvm.hu/doc/upload/200710/agrargazdasagitanacs2006.allasfoglalas.pdf> [Lehívás ideje: 2008. január 23. 10,47 óra]

Agrárgazdaságtan : egyetemi jegyzet / [közread. SZIE ARG I Agrárpolitikai Tanszék] ; [szerk. Fogarassy Csaba, Villányi László] Gödöllő : SZIE ARG I Agrárpolitikai Tanszék, 2004.

Agrár- és Vidékfejlesztési támogatások az uniós csatlakozás évében 2004. 4. szám

In: Agrárgazdasági Tanulmányok

Alpár György, Bálint János et al: Mezőgazdasági vállalkozások szervezése és ökonómiája. Budapest: Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, 1998.

Alvincz József – Antal Katalin, et al.: A mezőgazdaság jövedelemhelyzete és az arra ható tényezők. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2001. Agrárgazdasági tanulmányok, 2001. november 7. [Agrárgazdasági Kutató Intézet honlapja.] Elérhető: http://www.akii.hu/kiadvany/intezeti_kiadvanyok/magyar/AKII_TANULMANYOSSZE_FOGLALOK/2001-7_Alvincz_Jovedelemhelyzet.htm [Lehívás ideje: 2008. január 23. 11,28 óra]

Alvincz József – Bognár Imre, et al.: Jövedelemhiány és versenyképesség a magyar mezőgazdaságban. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2000. (Agrárgazdasági tanulmányok 2000. 1. szám)

Alvincz József, Bognár Imre, et al.: A magyar mezőgazdaság az adatok tükrében a rendszerváltás után. Budapest: Agrárkutató és Informatikai Intézet, 2002. (Agrárgazdasági információk 2002. 5. szám)

Alvincz József – Szűcs István: Az élelmiszergazdaság szerkezete. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 1998. (Agrárgazdasági tanulmányok 1998. 14. szám)

Bak Árpád – Baranyai Zsolt – Béres Klára, et al.: Műszaki fejlesztési támogatások közgazdasági hatékonyságának mérése Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő, 2008.

Balázs Árpád – Boros Judit, et al.: IFRS-ek rendszere: a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok: előírások – fogalmak és összefüggések: értelmezési és alkalmazási kér-

dések.] Budapest: Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft., 2006. Nemzetközi számvitel tankönyv: Az IFRS-ek rendszere (borító- és gerinc cím)

Bánfi Tamás – Hágelmayer István: Árszínvonal emelkedés - infláció. Pénzügytan I./6. [Budapest: Közgazdaságtudományi Egyetem, 1995.]

Baricz Rezső: Mérlektan. 3., átdolg. kiad. [Budapest:] Aula, 1999.

Bartos Attila – Tíma Zsuzsanna: Mezőgazdasági szövetkezetek mérlegeinek elemzése faktoranalízissel. In: Bankszemle, 1997. 41. évf. 8. szám, p. 50-57.

Békesi László: Adórendszer és növekedési pálya. Budapest: Pénzügykutató Rt., 2004.

Berend T. Iván: Eszközigenység és fejlesztési politika. Budapest: Közgazd. és Jogi Kvk., 1979.

Beszteri Zsuzsa – Dobó Ágnes: Az Európai Unió alapjainak ellenőrzése. Budapest: Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ: Külügyminisztérium, 2003. (Európai füzetek: szakmai összefoglaló a magyar csatlakozási tárgyalások lezárt fejezeteiből, 40.)

Bevezetés az Európai Unió támogatási rendszerébe (Közigazgatási továbbképzési jegyzet) Budapest: Magyar Közigazgatási Intézet, 2004.

Bíró Tibor – Kresalek Péter, et al.: A vállalkozások tevékenységének komplex elemzése [P: 659/2007.]: Elemzés a beszámolók alapján. [Böv., átdolg. kiad.] [Budapest:] Perfekt, 2007.

Blahuth Jánosné – Bodor Jánosné, et al.: A számvitel időszerű kérdései 2007: államháztartási szakterület: a könyvviteli szolgáltatást végzők kötelező továbbképzéséhez. Budapest: Perfekt, 2007.

Bogenfürst Ferenc, Erdész Ferencné, Fórián Zoltán et al.: A főbb mezőgazdasági termékek természetes versenyképessége nemzetközi összehasonlításban. Budapest: Integrációs Stratégiai Munkacsoport, 1998. (Európai Tükör: Műhelytanulmányok, 34.)

Borszéki Éva, Széles Gyula, Szabó Gábor et al.: Agrárátalakulás, stabilizáció, modernizáció. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Agrárközgazdasági Bizottság, 1996.

Bosnyák János: Számviteli értékelési eljárások hatása a vállalkozások vagyoni, jövedelmi és pénzügyi helyzetére (Ph.D értekezés 2003.) Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Gazdálkodás- és szervezéstudomány doktori iskola. [Budapest:] 2004. [Az Oktatási és Kulturális Minisztérium honlapja.] Elérhető: <http://phd.om.hu/> [Lehívás ideje: 2008. január 23. 9,28 óra]

Buday-Sántha Attila: Agrárpolitika – vidékpolitika: A magyar agrárgazdaság és az Európai Unió. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2001. Dialóg Campus szakkönyvek: Studia regionum.

Burján Ákos, Szebellédi István, Sztanó Imréné, Tóth József: Adók és támogatások alapjai. Budapest: SALDO, 2007. – p. 258

Cungu, Azeta - Gow, Hamish – Swinnen, Johan F. M. – Vranken, Liesbet: Investment with weak contract enforcement : Evidence from Hungary during transition
In: European Review of Agricultural Economics, 2008. 35. évf. 1. szám, p. 75-91.
[elektronikus dokumentum]

Csáki Csaba: Hozzászólás Magda Sándor "Árfolyampolitika és az agrárgazdaság" című cikkéhez. In: Gazdálkodás, 2005. 49. évf. 2. szám, p. 78-79.

Dékán Tamásné Orbán Ildikó: A mezőgazdasági vállalkozások jövedelemszámításának módszertani kérdései az Európai Unió néhány országában (PhD. értekezés 2006.) Debreceni Egyetem Mezőgazdaságtudományi Kar Interdiszciplináris Társadalom- és Agrártudományi doktori iskola. Debrecen, 2006. [Az Oktatási és Kulturális Minisztérium honlapja.] Elérhető: <http://phd.om.hu/> [Lehívás ideje: 2008. január 23. 9,28 óra]

Dorgai László – Keszthelyi Szilárd – Miskó Krisztina: Gazdaságilag életképes üzemek az Európai Unió modernizációs támogatásainak alkalmazása szempontjából. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2003. (Agrárgazdasági tanulmányok, 2003. 2. szám)

Drummond, Harold Evan – Goodwin, John W.: Agricultural economics
Upper Saddle River : Prentice-Hall, 2004. – p. 449.

Erdős Tibor: Fenntartható gazdasági növekedés: különös tekintettel a rendszerváltást követő magyar gazdaságra. Budapest: Akadémiai K., 2003.

Az **Európai** Unió strukturális alapjai, közösségi kezdeményezések és egyéb programok, különös tekintettel a Magyarország számára nyitottakra. Budapest: Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, 2000. (Irány az EU, 18.)

EU-tanulmányok [Elektronikus dok.] : az Integrációs és fejlesztési Munkacsoport tanulmányaiból 2002-2004 / Inotai András [főszerk.], Bognár Károly [szerkesztők], Kerekes Gyögy. – Budapest : Nemzeti Fejlesztési Hivatal, 2004

Az **Európai** Unió támogatási programjai a KKV-k számára. Az európai KKV-k rendelkezésére álló főbb finanszírozási lehetőségek áttekintése (2006. november) [Az Európai Bizottság honlapja.] Elérhető:
<http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/financing/sp2007.hu.pdf>
[Lehívás ideje: 2008. január 22. 9,03 óra]

Farkas Károly: A hazai és nemzetközi fejlesztési támogatások területi megoszlása 2002-2005. években I. In. Comitatus: önkormányzati szemle, 2007. 17. évf. 3. szám, p. 17-28.

Fekete Imréné: Készülnek a magyar standardok. A számviteli szabályozás változásai. In: Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat 2005. 47. évf. 12. szám december, p. 537-539.

Fertő Imre: A mezőgazdasági termelés szerkezetének változásai a fejlett országokban, II. (Az üzem nagyság és a mérethozadék problémája a mezőgazdaságban.) In: Közgazdasági Szemle, 49. évf., 2002. 9. szám, szeptember, p. 760-773.

Garay Róbert – **Kapronczai** István, et al.: Mezőgazdasági jövedeleminformációs rendszerek összefüggései. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet, 2007. (Agrárgazdasági információk, 2007. 1. szám)

Gordos Tamás: Az Európai Unió támogatások kistérségi megoszlása a Középmagyarországi régióban. In: Comitatus: önkormányzati szemle, 2007. 17. évf. 1-2. szám, p. 37-47.

Hajdú Istvánné – **Lakner** Zoltán: Az élelmiszeripar gazdaságtana. Budapest: Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, 1999.

Hargita Eszter: Az állami támogatások és a verseny. Budapest: Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ: Külügyminisztérium, 2003. (Európai füzetek: szakmai összefoglaló a magyar csatlakozási tárgyalások lezárt fejezeteiből, Versenypolitika, 36.)

Heinrich István: Versenyképes gazdálkodás. [Budapest:] Mezőgazda, 1996. (Gazdakönyvtár.)

Hetényi Géza - **Stelbaczký** Tibor - **Zalai** Csaba : Az Európai Unió támogatási politikája (Az Európai Unió a változó világban sorozat) [Bp.] : Press Publica Kiadó, 2003.

Hodina Péter – **Kovács** Gábor, et al.: Agrár- és vidékfejlesztési támogatások az uniós csatlakozás évében (2004). Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2004. (Agrárgazdasági információk, 2004. 4. szám)

Income risk management in agriculture
Paris : OECD, 2000. – p. 150.

Izikené Hedri Gabriella, **Gottfried** Péter, et al: Magyarország a kibővülő Európai Unióban [Az Európai Unió időszzerű fejleményei]. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2006.

Jacobs, Otto H. – **Oestreicher**, Andreas: Mérlegelemzés: az éves beszámoló elemzése mint a tervezés és döntés-előkészítés eszköze. Budapest: Kossuth Kiadó, 2000. (VIP: a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Vezetőképző Intézete és a Kossuth Könyvkiadó közös sorozata.)

Jankuné Kürthy Gyöngyi – Popp József – Potori Norbert: Az OECD tagállamok mezőgazdaságának - támogatottsága az új metodika alapján - különös tekintettel Magyarországra. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2001. (Agrárgazdasági tanulmányok, 2001. 6. szám)

[Agrárgazdasági Kutató Intézet honlapja.] Elérhető:

http://www.akii.hu/kiadvany/intezeti_kiadvanyok/magyar/AKII_TANULMANYOSSZEFOGLALOK/2001-6_OECD.htm [Lehívás ideje: 2008. január 22. 14,55 óra]

Jánosa András: Vállalkozások tevékenységének átfogó értékelési lehetőségei a pénzügyi-számviteli információra támaszkodva, többváltozós matematikai-statisztikai módszerekkel (Ph.D. értekezés 2000.) Miskolci Egyetem GTK Gazdálkodás- és szervezésudományok doktori iskola. Budapest, 2001. [Az Oktatási és Kulturális Minisztérium honlapja.] Elérhető: <http://phd.om.hu/> [Lehívás ideje: 2008. január 23. 9,33 óra]

Juhász Ágnes: Az állami támogatások regionális dimenziója

In: Európai Tükör, 13. évf. 3. sz. p. 47-62.

Kapásiné Buza Márta: Az IFRS-ek szerint készített beszámoló tartalmából V. rész. In: Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat 2006. 48. évf. 10. október, p. 443-447.

Kapronczai István – Udovecz Gábor: A jövedelemképződés tényei és esélyei a mezőgazdaságban. [s. l.]: [s. n.], [2003.]

Keynes, J. M.: A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete. Budapest: Közgazd. és Jogi Kiadó, 1965.

Kiss Judit: Az EU-források szerepe a magyar mezőgazdaság finanszírozásában: A B.1970/I/02. sz. OKTK kutatás keretében készült tanulmány. Budapest: MTA Világgazdasági Kutatóintézet, 2003., In: Fejlesztés és Finanszírozás 2003. 3. szám, p. 43-52.

(2005/04/29.)

Kornai János: A hiány. 3. kiad. utánnny. Budapest: Közgazd. és Jogi Kvk., 1989.

Korom Erik: Amit a mérleg mutat II.: mérlegmutató, kiegészítő melléklet, cash flow. Budapest: Saldo, 2005.

Kovács Gábor: A KAP-reform várható hatásai a mezőgazdasági üzemek termelésére és a földhasználati viszonyokra. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2006. (Agrárgazdasági tanulmányok, 2006. 4. szám)

Kovács Gábor – Kovács Henrietta – Lámfalusi Ibolya: A mezőgazdasági vállalkozások pénzgazdálkodásának változó feltételei. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet, 2007. (Agrárgazdasági információk, 2007. 4. szám)

A **külföldi** tőke szerepe és a gazdálkodás eredményességére gyakorolt hatása a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2005. (Agrárgazdasági tanulmányok, 2005. 1. szám)

Kürthy Gyöngyi - Popp József - Potori Norbert: A magyar agrártámogatások alakulása nemzetközi kötelezettségvállalásaink (OECD, WTO) tükrében (Agrárgazdasági információk, 2005. 5. sz.)

Magda Sándor: Az agrárium és a vidékfejlesztés az 1960-as évektől az uniós csatlakozásig. Nemzetközi LEADER Konferencia, Gyöngyös (2007. okt. 24–26.), Konferencia kiadvány. (2007)

Magda Sándor: Mezőgazdasági vállalkozások szervezése és ökonómiája Budapest: Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, 1998.

Magda Sándor: Mezőgazdasági vállalkozások tőkeigényessége. In: A mezőgazdaság tökeszükséglete és hatékonysága. Debrecen: Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, 2005. p. 14-22.

Magda Sándor: Termelési folyamatok szervezése és ökonómiája I. Főiskolai jegyzet. Gyöngyös: Károly Róbert Főiskola, 2005.

Magda Sándor: Termelési folyamatok szervezése és ökonómiája II. Főiskolai jegyzet. Gyöngyös: Károly Róbert Főiskola, 2005.

Magda Sándor: Versenyképesség és jövedelmezőség a többfunkciójú mezőgazdaságban. Északkelet-Magyarország. Miskolc, 3-10. p.

Mezőgazdasági jövedeleminformációs rendszerek összefüggései
In: Agrárgazdasági Információk 2007. 1. sz. Budapest : AKII, 2007.

Mezőgazdasági vállalatok gazdaságtana. Jegyzet. Kaposvár: Agrártudományi Egyetem Keszthely Állattenyésztési Kar, 1988.

Mizik Tamás: Magyarország és az Európai Unió adórendszere – különös tekintettel a mezőgazdaságra. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2003. (Agrárgazdasági tanulmányok, 2003. 7. szám) [Az Agrárgazdasági Kutató Intézet honlapja.] Elérhető:

http://www.akii.hu/kiadvany/intezeti_kiadvanyok/magyar/AKII_TANULMANYOSSZE_FOGLALOK/2003-7_Mizik_adozas.htm [Letöltés: 2008. január 23. 12,59 óra]

Modigliani Franco: Költségvetési hiány, infláció, jövő nemzedék. Budapest: Közgazd. és Jogi Kvk., 1988.

Nagy Gábor – Pölöskei Pálné – Varga Zoltán: Támogatások elszámolása és adózása 2004-2005. Budapest: Értesítő és Közlönykiadó Kft., 2005.

Németi László: A magyar élelmiszertermelés és piacgazdaság. Budapest: Magyar Mezőgazdasági Kiadó, 1992.

Nemzetközi Számviteli Standardok Testület: Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (IFRS-ek) 2006.: beleértve a Nemzetközi Számviteli Standardokat (IAS-ek) és az Értelmezéseket, 2006. január 1-jén: a Nemzetközi Számviteli Standardok 2006. január 1-jén meglévő teljes szövege. Budapest: Magyar Számvitel Fejlesztéséért Alapítvány, 2007.

Orbánné Nagy Mária: Csökkenő különbségek a magyar és uniós termelői árak között. In: Gazdálkodás, 46. évfolyam, 2002. 4. szám, p. 10-21.

Orbánné Nagy Mária: A magyarországi élelmiszerárak az Európai Unió árainak tükrében. In: Külgazdaság, 45. évfolyam, 2002. 7-8. szám, p. 93-104.

Piros László – Marosi Zsuzsa, et al.: Az EU-csatlakozás feladatai az élelmiszeriparban. Átd. bőv. kiad. Budapest: Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, 2004. (Vállalkozók Európában, 24.)

Popp József – Potori Norbert – Udovecz Gábor: A Közös Agrárpolitika 2003. évi reformja. In: Gazdálkodás, 2004. 48. évfolyam 10. különszám, p. 3-45.

Popp József - Potori Norbert - Udovecz Gábor: A Közös Agrárpolitika alkalmazása Magyarországon. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2004. (Agrárgazdasági tanulmányok, 2004. 5. szám)

Potori Norbert - Udovecz Gábor: Az EU-csatlakozás várható hatásai a magyar mezőgazdaságban 2006-ig. Budapest: Agrárgazdasági Kutató Intézet, 2004. (Agrárgazdasági tanulmányok, 2004. 7. szám)

Radnóczy Zsolt: Támogatások az Európai Unióban: A közösségi és a tagállami támogatások jogalapja, az összeegyeztethetőség és a jogvédelem kérdései. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004.

Salamonné Huszty Anna: Stratégia és stratégiaalkotás a magyarországi kis- és középvállalkozások gyakorlatában. In: Competitio, 2007. 6. évfolyam 1. szám, június [A Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Karának honlapja] Elérhető: http://wall.econ.klte.hu/oktatas_es_kutatas/competitio/download/comp_konyvek_601_salamonne_huszyti_anna.pdf [Letöltés: 2008. január 25. 9,59 óra]

Samuelson, Paul A. – Nordhaus, William D.: Közgazdaságtan. Változatlan utánnomás. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2005.

Sarudi Csaba: Hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatása. Kaposvár: AGROINFORM Kiadó, 2004.

Sarudi Csaba: Térség- és vidékfejlesztés. A magyar térgazdaság és az európai integráció. Kaposvár: Agroinform Kiadó, 2003.

Sarudi Csaba – Széles Gyula, et al.: Gazdasági és piaci stratégiák a vidékfejlesztés szolgálatában. Kaposvár: Kaposvári Egyetem, Budapest: Agroinform, 2004. (A magyar mezőgazdaság nemzetközi versenyképessége, 7.)

Slezák Zsuzsanna: A hazai ipari növénytermesztés gazdasági elemzése az Európai Unió tükrében (Ph.D. értekezés 2005.) Kaposvári Egyetem Gazdálkodás- és szervezéstudományok doktori iskola. Kaposvár, 2005. [Az Oktatási és Kulturális Minisztérium honlapja.] Elérhető: <http://phd.om.hu/> [Lehívás ideje: 2008. január 23. 9,37 óra]

Stiglitz, Joseph E.: A kormányzati szektor gazdaságtana. [Budapest:] KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., [2000.] (Közgazdasági és jogi kiadványok.)

Sutus Imre – Tabéry Gábor: Gyakorlati számvitel a mezőgazdaságban. Budapest: Szaktudás Kiadó Ház, 2002.

Szabó Gábor: Élelmiszer-gazdaságtan (egyetemi jegyzet) Kaposvár – Debrecen: Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum Mezőgazdaságtudományi Kar Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Intézet 2001. [Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma honlapja.]

Elérhető:

<http://www.agr.unideb.hu/oktatas/szabog/DrSzaboGaborElelmiszerGazdasagtan.pdf> [Letöltés ideje: 2008. január 24. 15,30 óra].

Szikora János – Magyarósiné Gábor Hajnalka: A mezőgazdasági őstermelők és családi gazdálkodók adózása, járulékai, támogatása. (Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal Vizsgálati Módszertani Bizottság kiadványa II. 130.) [Budapest:] Perfekt, [2004.]

Szöke Gyula: A közös agrárpolitika változásai az EU 2008. évi költségvetési előirányzatok tükrében. In: Az Európai Unió Agrárgazdasága, 2007. 12. évfolyam 5. szám, p. 12-14.

Sztanó Imre – Korom Erik: Amit a mérleg mutat: vállalkozások és költségvetési szervek részére. Budapest: Saldo Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Rt., 2002.

Tanka Endre: Agrárfinanszírozás a fejlett piacgazdaságokban: (Adalékok és tanulságok). Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 1998. (Agrárgazdasági tanulmányok, 1998. 15. szám) [Az Agrárgazdasági Kutató Intézet honlapja.] Elérhető:

http://www.akii.hu/kiadvany/intezeti_kiadvanyok/magyar/AKII_TANULMANYOSSZE_FOGLALOK/Kozgazdasag/agrarfinanszirozasi.htm [Letöltés: 2008. január 23. 13,15 óra]

Tanka Endre - Harza Lajos, et al.: Az agrártámogatási rendszer EU és GATT-konform továbbfejlesztése (Az AGENDA 2000). Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 1998. (Agrárgazdasági tanulmányok, 1998. 2. szám)

Tompa Miklós – Sztanó Imre – Korom Erik: Könyvvizsgálat és mérlegelemzés a gyakorlatban. Budapest: CONSULTATIO Gazdasági és Adóügyi Tanácsadó Kft.: UNIÓ Lap és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft., 2005.

Tóth József: A magyar mezőgazdasági termelés jövedelmezőségi viszonyainak vizsgálata, különös tekintettel a támogatási rendszer alakulására p. 329-352.

In: Pénzügypolitikai stratégiák a XXI. század elején. Szerk. Lentner Csaba
Budapest: Akadémiai Kiadó, 2007. – p. 585

Udovecz Gábor: Jövedelem-osztozkodás. In: Magyar Mezőgazdaság, 1996. 51. évf., 7. sz.

Udovecz Gábor: Költség és jövedelem az agrárgazdaságban. In: Világgazdaság, 1996. 28. évf., március.

Udovecz Gábor: Mezőgazdasági termékeink várható versenyképessége az EU-ban. In: Gazdálkodás, 41. évf., 1997. 6. szám, p. 1-6.

Udovecz Gábor: Miként hat a főbb mezőgazdasági ágazatok versenyhelyzetére az Európai Unióhoz való csatlakozás?. Budapest: [s.n.] 1997. október "Az Európai Unióhoz történő csatlakozás agrárgazdasági kihatásai - előnyök és hátrányok" címmel Budapesten, 1997. október 30-án rendezett MTA-ISM konferencián elhangzott előadás szövege.

Udovecz Gábor: Piacképesség az agrár-vertikumokban. In: Kertészet és Szőlészet, 1996. július

Udovecz Gábor – Kapronczai István: Az agrárpolitika és a mezőgazdasági beruházások. In: Figyelő, 1997. 37. szám, p.

Udovecz Gábor – Varga Gyula: Az agrárgazdaság és az agrárpolitika helyzete, kérdőjelei és legfőbb teendői az EU-csatlakozás tükrében. I. In: Gazdálkodás, 41. évf., 1996. 6. szám, p. 1-11.

Umenhoffer Ferenc: Vázlatok és segédletek a számvitel és mérlegelemzés tárgyhoz: Kiegészítése és példatár. Veszprém: Veszprémi Egyetemi Kiadó, 1998.

A **vállalkozások** éves beszámolójának elemzése [Magyar Internetes Agrárinformatikai Újság honlapja.] Elérhető:

<http://ww.gtk.gau.hu/szervezeti/vgai/tomt/vallgazd/PenzugyiTananyag.pdf>

[Lehívás ideje: *nem jeleníthető meg*]

Varga Gyula: Agrárgazdaság és agrárpolitika : Kérdőjelek és teendők az EU-csatlakozás tükrében [kiad. az] ISM 3. Munkacsoport. - Bp. : ISM , 1997. - 70 p.; 30 cm. - (Európai tükör. Műhelytanulmányok ; 5.)

Varga Gyula: Agrárpolitikai teendőink az EU-csatlakozás tükrében

Budapest : Integrációs Stratégiai Munkacsoport, 1999. - 112 p.; 30 cm.-(Európai tükör, ISSN 1416-7484. Műhelytanulmányok;55.)

Varga Gyula: Árváltozások a '90-es évtized magyarországi mezőgazdaságában.
In: Gazdálkodás, 45. 2001. 1. 33-47. p.

Varga Gyula: Az Európai Unió mezőgazdaságának üzemi rendszere csatlakozási törekvéseink nézőpontjából. In:Gazdálkodás, 43. 1999. 4. 30-38. p.

Varga Gyula: Érett-e mezőgazdaságunk az integrációra? In: Európai Tükör, 2004. 9. 4/5. 98-103. p.

Varga Gyula: Napjaink mezőgazdasága - az agráriumunk jövője. In: Szövetkezés, 2006. 27. 2. 72-82. p.

Varga Gyula: A magyar mezőgazdaság az idők sodrásában: Helyzetkép az EU-hoz való csatlakozás időszakában
Budapest: Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ, 2004.-260 p.: ill.; 21 cm.- (Stratégiai füzetek,ISSN1586-9121;17.)

Varga Tibor: A támogatások költség-haszon szemléletű elemzésének lehetőségei. Budapest: Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 2003. (Agrárgazdasági tanulmányok, 2003. 1. szám) [Agrárgazdasági Kutató Intézet honlapja.] Elérhető:
<http://www.akii.hu/kiadvany/intezetikiadvanyok/magyar/AKIItanulmanyok>
[Lehívás ideje: 2008. január 22. 9,10 óra]

16. PUBLIKÁCIÓK

16.1. A disszertáció témaköréből megjelent publikációk

1. **Burján** - Szebellédi – Sztanóné - Tóth József: Adók és támogatások alapjai Saldó Kiadó Kft Budapest 2007. (7. fejezet 211-256 oldal)
2. **Dr. Tóth József** (társszerzőkkel) Pénzügypolitikai stratégiák Akadémiai Kiadó Budapest, 2006.

16.2. A disszertáció témakörén kívüli publikációk

1. **Dr. Csanádi Ágnes** – Dr. Tóth József: Az önkormányzatok pénzügyei (Perfekt 2002.)
2. **PSZF** Mérlegképes távoktatás keretében Pénzügyi ismeretek I-II. (PSZF 1998.)
3. **Dr. Tóth József**: Illetékek (PSZF 1997.)
4. **Dr. Tóth József**- Dr. Váczi Mária: A non profit szervezetek pénzügyei és számvitele I: (PSZF jegyzet 1995.)
5. **Koháriné dr. Papp Edit** – Dr. Tóth József - Dr. Váczi Mária – Dr. Sugár Katalin – Németh Gyula: Segédlet az államháztartás gazdaságtana tantárgyhoz (Perfekt 1994.)
6. A **privatizáció** magyarországi gyakorlata (PSZF 1994.)
7. **Önkormányzatok** pénzügyei (PSZF 1991.)
8. **Doktori értekezés** Tanácsi szabályozórendszer hatékonyságának vizsgálata

16.3. Idegen nyelvű publikációk

1. Dr Jozsef Toth

Kaposvar University

A Methodological Analysis of the Profitability Conditions of the Hungarian Agricultural Production, with Special Regard to Microfarms and the Course of their Subsidisation System

17. SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ

Személyes adatok:

Név: Dr. Tóth József
Születési dátum: 1942. 12. 28.
Lakcím: 8900 Zalaegerszeg, Jedlik Ányos u. 12.
Telefonszám: 06-92-511-360. 06-30-6333274.
E-mail cím: toth.jozsef@pszfz.bgf.hu

Szakmai tapasztalat:

1990. 07. 01-től jelenleg is intézetigazgató
Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi
és Számviteli Főiskolai Kar Zalaegerszegi Intézete
8900 Zalaegerszeg, Gasparich út 18/A.
főiskolai oktatás
főiskolai docens

1989. 06. 01. – 1990. 06. 30. Zala Megyei Tanács VB. Közgazdasági Osztálya
osztályvezető

1985. 01. 01. – 1989. 05. 31. Zala Megyei Tanács VB. Pénzügyi Osztálya
osztályvezető

1972. 05. 01. – 1984. 12. 31. Zala Megyei Tanács VB. Közgazdasági Osztálya
csoportvezető

1970. 09. 01. – 1972. 04. 31. Zala Megyei Tejipari Vállalat Tervgazdálkodási
Osztály osztályvezető

1966. 11. 01. – 1970. 08. 31. Zala Megyei Tanács VB. Pénzügyi Osztálya revizor

1966. 06. 01. – 1966. 10. 31. Zala Megyei Vendéglátó Vállalat gyakornok

1960. 09. 01. – 1961. 08. 31. Nagylengyeli Kőolaj Üzem Gellénháza gyakornok

Iskolai végzettség:

1966. Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Belkereskedelmi Szak Budapest,
Közgazdász (oklevél sz.: Kd-149/1965-66.)

Oktatási tevékenység:

Főiskolai oktatás
Felnőtt- és továbbképzés

Oktatást nyújtó szervezet

Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar Zalaegerszegi
Intézete

Oktatott tantárgyak:

Önkormányzatok pénzügyei
Non profit intézmények pénzügyei
Illeték-vám
Közbeszerzés
Adózás
Adók és támogatások alapjai
Adóigazgatás
Illetékismeretek

Elnyert képesítés

1989. Adótanácsadó (Oklevél sz.: AT-272/1989.)
1991. Adószakértő
1995. Okleveles könyvvizsgáló (Pénzügyminisztérium oklevél sz.: OK-2186/1995 Bp.
1995. május 19.)

Egyéb képesítés:

Microsoft Office: Word, Excel, Outlook Express, Internet Explorer, ABev, MS Power Point
„B” kategóriájú gépjárművezetői engedély

Anyanyelv:

Magyar

Nyelvismeret:

német - C típusú középfokú állami nyelvvizsga
angol - alapfokú állami nyelvvizsga

Szociális készségek és képességek

1998-2000. főiskolánk új telephelyének kialakításában a beruházás projekt vezetése, koordinálása. A főiskola költöztetésének megszervezése.
Az Intézet pályázatainak koordinálása.
Pénzügyi Tanszéki Osztályvezetői feladat ellátása.

Szervezési készségek és képességek

Főiskolai intézet vezetése, irányítása,
Okleveles könyvvizsgálói továbbképzések, mérlegképes tanfolyamok vezetése, vizsgaelnöki feladatok ellátása
Közigazgatási szakvizsgáztatás
Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző OKJ-s képzések vizsgáztatása
Perfekt továbbképzések, OKJ-s képzések vizsgáztatása
Saját vállalkozásban könyvvizsgálat
Részvénytársaságok igazgatósága, felügyelő bizottsága elnöki, tagi feladatainak ellátása

Művészi készségek és képességek:

Kerttervezés.

Kiegészítő információ:

Jó kommunikációs, kiváló kapcsolatteremtő képesség, megbízhatóság, pontosság, precizitás, dinamizmus, kitartás jellemez.

MELLÉKLETEK

A PSE-mutató szerkezete*
(2007. évtől)

- A. Termékkibocsátáson alapuló támogatás
 - A₁. Piaci ártámogatás
 - A₂. Termékhez kapcsolt támogatások

- B. Input támogatások
 - B₁. Változó inputokhoz kapcsolt támogatások
 - B₂. Fix vagy tőkejellegű inputok támogatása
 - B₃. Szolgáltatások támogatása

- C. Jelenlegi terület – állatlétszám – jövedelem alapján fizetett támogatások, termelési kötelezettségek
 - C₁. Termékspecifikus támogatások
 - C₂. Termékcsoporthoz vonatkozó támogatások
 - C₃. Minden termékre vonatkozó támogatások

- D. Nem a jelenlegi terület – állatlétszám – jövedelem alapján fizetett támogatások, termelési kötelezettségek

- E. Nem a jelenlegi terület – állatlétszám – jövedelem alapján fizetett támogatások, termelési kötelezettség nélkül

- F. Termeléshez nem kötődő támogatások
 - F₁. Hosszú távú erőforrás kivonás
 - F₂. Speciális, nem termék jellegű outputhoz kapcsolódó támogatás
 - F₃. Egyéb, nem termékjellegű kritérium alapján fizetett támogatás

- G. Egyéb támogatások

*Kovács-Czári-Kürthy-Varga: Agrártámogatások hasznosulása
In: Agrárgazdasági Tanulmányok, 2008. 2. szám

Mezőgazdaság és élelmiszeripari ágazatok gazdálkodásának eredménye

Me: millió Ft

Sor- szám	Megnevezés	Mezőgazdaság			Élelmiszeripar		
		2005.év	2006.év	2007. év.	2005. év	2006. év	2007. év
1.	A vállalkozások száma	10.305	11.856	11.069	4.324	4.292	1.4180
	Ebből: kettős könyvvitelt vezetőik	9.810	11.408	10.648	4.323	4.291	4.179
2.	Üzemi tevékenység bevételei	1.317.825	1.499.198,1	1.559.157,2	2.377.028	2.376.347,6	2.523.275,5
	Ebből: nettó árbevétel	1.075.655	1.499.198,1	1.559.157,2	2.283.238	2.248.284,3	2.418.130,9
	Egyéb bevételek	*	216.699,6	210.831,9	*	94.870,0	77.907,8
	Ebből: visszafizetési kötelezettség nélkül kapott támogatás	124.763	139.361,8	125.782,0	8.114	8.445,1	5.770,0
	Aktivált saját teljesítmények értéke	51.574	56.331,9	68.408,9	4.866	33.193,3	27.236,8
3.	Üzemi tevékenység ráfordításai	1.248.275	1.418.835,4	1.476.919,2	2.330.942	2.307.534,5	2.478.486,0
	Ebből anyagjellegű ráfordítások	933.442	1.056.301,8	1.105.881,5	1.734.984	1.715.734,5	1.842.717,3
	Személyi jellegű ráfordítások	163.674	190.144,1	197.087,8	244.018	235.822,4	248.909,9
	Értécsökkenési leírás	76.530	85.207,0	85.454,1	81.517	79.685,8	85.282,9
	Egyéb ráfordítások	74.629	87.182,5	88.495,8	270.423	276.291,8	301.575,9
4.	Üzemi tev. eredménye	69.550	80.362,7	82.238,0	46.086	68.813,1	44.789,5
5.	Adózás előtti eredmény	47.151	70.826,1	68.223,2	39.113	52.024,7	20.848,8
	Adózás előtti nyereség	68.548	99.050,2	92.345,3	90.507	101.890,8	80.536,4
	Adózás előtti veszteség	-21.397	-28,224,1	-24.122,1	-51.394	-49.866,1	-59.687,6

Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből.

Mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazatok gazdálkodásának eredménye

Me.: millió Ft

Sor- szám	Megnevezés	Mezőgazdaság			Élelmiszeripar			Változás az előző év %-ában			
		2005.év	2006.év	2007.év	2005.év	2006.év	2007.év	Mezőgazdaság		Élelmiszeripar	
								2006/2005.	2007/2006.	2006/2005.	2007/2006.
1.	Üzemi tevé- kenység be- vételei	1.317.825	1.499.198	1.559.157	2.377.028	2.376.348	2.523.276	113,76	103,4	99,97	106,18
2.	Üzemi tevé- kenység rá- fordításai	1.248.2750	1.418.835	1.476.919	2.330.942	2.307.535	2.478.486	99,97	104,09	99,00	107,41
3.	Üzemi tevé- kenység eredménye (1-2)	69.550	80.363	82.238	46.086	68.813	44.790	115,55	102,33	149,31	65,09
4.	Adózott előt- ti eredmény	47.151	70.826	68.223	39.113	52.025	20.849	150,21	96,32	133,01	40,07

Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

Agrár- és vidékfejlesztési támogatások¹¹

Me.: millió Ft

Előirányzat megnevezése	2005. évi teljesítés	2006. évi teljesítés	2007. évi teljesítés
I. NEMZETI TÁMOGATÁSOK	159.169,5	149.417,5	152.882,2
Igyál Tejet Program	760,5	1.066,6	342,5
Méhészeti Nemzeti Program	139,1	417,8	469,9
Központosított bevételekből működő támogatások	6.712,7	6.880,6	9.496,5
Erdészeti feladatok	4.294,3	4.365,8	7.244,2
Termőföldvédelem támogatása	598,8	871,3	726,0
Állattenyésztési feladatok	1.093,4	968,8	686,3
Halgazdálkodás támogatása	199,4	199,4	427,7
Vadgazdálkodás támogatása	526,8	465,3	412,3
Nemzeti Lovas Program	-	10,0	-
Költségvetésből működő támogatások	151.557,2	141.052,5	142.573,3
Fejlesztési típusú támogatások	15.309,1	7.825,0	3.380,7
Folyó kiadások és jövedelem-támogatás	131.451,5	125.417,9	97.471,1
Erdőtelepítés, erdőszerkezet átalakítás	1.802,6	4.364,6	950,6
Egyes speciális szövetkezesek támogatása	102,3	591,1	372,0
Nemzeti agrár kárenyhítés	-	-	5.419,8
Állat- és növénykártalanítás	1.184,4	1.821,0	1.419,4
Árfolyamkockázat és az EU által nem térített támogatások	1.707,3	1.032,9	33.559,7
II. EU TÁRSFINANSZÍROZÁSSAL MŰKÖDŐ TÁMOGATÁSOK	97.773,4	126.927,1	114.830,5
Nemzeti vidékfejlesztési Terv	49.681,8	65.938,4	66.835,7
Ebből: nemzeti rész	6.379,0	15.100,0	13.391,5
Agrár Vidékfejlesztési Operatív Program	18.379,6	51.792,4	27.892,3
Ebből: nemzeti rész	5.202,9	12.739,1	6.712,7
SAPARD intézkedések	29.712,0	9.196,3	1.398,3
Ebből: nemzeti rész	6.750,0	0,0	1.396,4
Új Magyarország Vidékfejlesztési Program	-	-	18.704,2
Ebből: nemzeti rész	-	-	14.561,3
III. EU ÁLTAL KÖZVETLENÜL TÉRÍTETT TÁMOGATÁSOK	154.616,2	153.217,4	167.996,4
Export és belpiaci támogatások	6.614,3	59.744,6	47.974,3
Egységes területalapú támogatás (SAPS)	148.001,9	93.472,8	119.992,1
MINDÖSSZESEN (I-III.)	411.559,1	429.559,0	435.709,1

Forrás: Saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

¹¹ Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 18.704,2
Ebből nemzeti rész 14.561,3

**AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI TÁMOGATÁSOK
ALAKULÁSA**

Me.: millió Ft

Sor- szám	Az előirányzat megnevezé- se	A támogatás összege			Változás az előző év %-ában	
		2005. év	2006. év	2007. év	2006/2005.	2007/2006.
1.	Nemzeti támogatások	159 169,5	149 417,5	152 882,2	93,87	102,32
2.	EU társfinanszírozással műkö- dő támogatások	97 773,4	126 927,1	114 830,5	129,82	90,47
3.	EU által közvetlenül térített támogatások	154 616,2	153 217,4	167 996,4	99,10	109,65
4.	MINDÖSSZESEN (1-3)	411 559,1	429.559,0	435.709,1	104,37	101,43

Forrás: saját adatgyűjtés APEH gyorsjelentésekből

**Az egy mezőgazdasági foglalkoztatottra jutó reáljövedelem tagállami szintű
2007. évi változása¹²**

Ország	%-os változás 2007/2006	Változás 2000 és 2007. között (2000=100)
EU-27	+ 5,4	115,9
Litvánia	+39,3	250,2
Észtország	+22,5	285,2
Csehország	+20,9	186,2
Svédország	+16,5	123,1
Finnország	+14,4	114,7
Luxembourg	+14,3	104,9
Lengyelország	+13,7	213,2
Németország	+12,5	132,9
Spanyolország	+10,3	105,3
Lettország	+9,3	308,8
Írország	+9,2	89,9
Szlovákia	+9,2	161,5
Ausztria	+8,8	129,7
Szlovénia	+8,5	147,3
Franciaország	+7,5	105,6
Egyesült Királyság	+6,0	133,4
Hollandia	+4,9	99,3
Dánia	+4,9	107,5
Belgium	+1,7	89,5
Görögország	-0,3	83,1
Ciprus	-0,5	100,3
Magyarország	1,0	144,8
Málta	-1,7	103,8
Olaszország	-2,0	81,8
Portugália	-5,0	110,9
Bulgária	-8,5	95,4
Románia	-16,7	123,5

¹² Európai Unió Agrárgazdaságtana, 2008. év 13. évf. 5. szám. 8. oldal

Forrás: Az EUROSTAT második becslése, 2008. március 11-én a [http:// europa.eu/rapid/pressReleases
Aciton.do?reference=STAT/08/35&format=HTML](http://europa.eu/rapid/pressReleasesAciton.do?reference=STAT/08/35&format=HTML)

**A vállalkozások pénzügyi, vagyoni
és jövedelmi helyzetét jellemző főbb mutatók**

Sor- szám	Mutató	Számítási mód
1.	Likviditási - Harmadfokú likviditás	<u>Pénzeszközök + követelések + készletek</u> Rövid lejáratú kötelezettségek
	- Másodfokú likviditás	<u>Pénzeszközök + követelések</u> Rövid lejáratú kötelezettségek
	- Készpénzfizetési képesség	<u>Pénzeszközök</u> Rövid lejáratú kötelezettségek
2.	Adósságszolgálati	<u>Adózott eredmény + Tárgyévi értékcsökkenési leírás</u> Hosszú lejáratú tartozások
3.	Pénzjövedelmi - Vállalkozói	Értékesítés árbevétele „-„, a Folyó kiadással járó költségek (értékcsökkenési leírás kivételével)
	- „Közelítő” (cash-flow	Tárgyévi értékcsökkenési leírás + mérleg szerinti eredmény
	- Szabad pénzjövedelmi	<u>Közelítő cash-flow</u> Értékesítés nettó árbevétele
	- pénzügyi önállóság	<u>Saját tőke</u> Összes forrás
	- kamat fedezettségi	<u>Adózás előtti eredmény</u> Kamatráfordítás
4.	Vagyoni helyzeti értékelő Eszközszerkezet - Forgóeszközök aránya az összes eszközben	<u>Forgóeszközök</u> Összes eszköz
	Forrásszerkezet - szállítók és a rövid lejáratú kötelezettségek aránya	<u>Szállító</u> Rövid lejáratú kötelezettségek
	- tőkeellátottsági	<u>Saját vagyon</u> Készletek + Tárgyi eszközök nettó értéke
	- Forgóeszközök Forgóeszközhitel fedezett aránya	<u>Forgóeszközhitel</u> Forgóeszközök
	- Saját tőke növekedésének mértéke	<u>Mérlegszerinti eredmény</u> Jegyzett tőke
	- Tőkemultiplikátor	<u>Eszközök összesen</u> Saját tőke

**A vállalkozások pénzügyi, vagyoni
és jövedelmi helyzetét jellemző főbb mutatók**

Sor- szám	Mutató	Számítási mód
5.	Hatékonysági - Eszközhatékonyság	<u>Nettó termelési érték</u> Lekötött eszközök átlagos nettó értéke
	- Készlethatékonyság	<u>Anyagmentes termelési érték</u> Készletek éves átlagos értéke
	- Tőkehatékonyság	<u>Bruttó termelési érték</u> Saját tőke
	- Bérhatékonyság	<u>Nettó termelési érték</u> Béreköltség
	- 1 főre jutó hozzáadott érték	<u>Hozzáadott érték</u> Létszám
6.	Jövedelmezőségi - Jövedelmezőség	<u>Eredménykategória</u> Vetítési alap

A nettó vállalkozói jövedelem MSZR szerinti számítása

Mezőgazdasági tevékenységek kibocsátása	
+ Mezőgazdasági szolgáltatások kibocsátása	
+ <u>Nem elkülöníthető másodlagos nem mezőgazdasági tevékenység</u>	
= <u>Mezőgazdasági szektor teljes kibocsátása</u>	
- Folyó termelő-felhasználás	
= Bruttó hozzáadott érték	
- Értékcsökkenés	
= Nettó hozzáadott érték	
- Egyéb termelési adók	
+ Egyéb termelési támogatások	
= <u>Nettó hozzáadott értéktényező költségek /termelési tényezők jövedelme/</u>	
- Munkavállalói jövedelem	
= <u>Nettó működési eredmény (Nettó vegyes jövedelem)</u>	
- Fizetett bérleti díj	
- Fizetett kamatok	
+ Kapott kamatok	
= <u>NETTÓ VÁLLALKOZÓI JÖVEDELEM</u>	

A közös agrárpolitika főbb tételei finanszírozásának alakulása 2007-2009-ben¹³

Megnevezés	2006 ¹⁴	2007 ¹	2008 ¹⁵	2009 ³
Millió euró				
05 01 Adminisztráció	109,5	121,6	130,8	134,8
05 02 Piaci beavatkozások	8 066,7	5 420,5	5 159,6	3 462,7
05 03 Közvetlen támogatás	34 051,3	37 045,9	38 302,0	39 727,0
ebből üzemalapú (SPS)	14 226,2	28 119,3	28 690,0	29 100,0
05 04 Vidékfejlesztés	11 328,9	10 869,1	11 379,3	10 922,9
05 05 Előcsatlakozási támogatás	213,8	285,1	385,0	278,9
05 06 Nemzetközi kapcsolatok	6,2	6,0	6,2	6,3
05 07 Agrárkiadások auditja	-275,1	-90,5	-63,5	-73,5
05 08 Politika stratégia és koordináció	37,2	36,6	34,5	37,4
Összesen	53 538,5	53 694,3	55 333,9	54 496,5
2006 = 100				
05 01 Adminisztráció	100,0	111,0	119,5	123,1
05 02 Piaci beavatkozások	100,0	67,2	64,0	42,9
05 03 Közvetlen támogatás	100,0	108,8	112,5	116,7
ebből üzemalapú (SPS)	100,0	197,7	201,7	204,6
05 04 Vidékfejlesztés	100,0	95,9	100,4	96,4
05 05 Előcsatlakozási támogatás	100,0	133,3	180,1	130,4
05 06 Nemzetközi kapcsolatok	100,0	96,8	100,0	101,6
05 07 Agrárkiadások auditja	100,0	32,9	23,1	26,7
05 08 Politika stratégia és koordináció	100,0	98,4	92,7	100,5
Összesen	100,0	100,3	103,4	101,8
Előző év = 100				
05 01 Adminisztráció	100,0	111,0	107,6	103,1
05 02 Piaci beavatkozások	100,0	67,2	95,2	67,1
05 03 Közvetlen támogatás	100,0	108,8	103,4	103,7
ebből üzemalapú (SPS)	100,0	197,7	102,0	101,4
05 04 Vidékfejlesztés	100,0	95,9	104,7	96,0
05 05 Előcsatlakozási támogatás	100,0	133,3	135,0	72,4
05 06 Nemzetközi kapcsolatok	100,0	96,8	103,3	101,6
05 07 Agrárkiadások auditja	100,0	32,9	70,2	115,7
05 08 Politika stratégia és koordináció	100,0	98,4	94,3	108,4
Összesen	100,0	100,3	103,1	98,5
Összesen = 100				
05 01 Adminisztráció	0,2	0,2	0,2	0,2
05 02 Piaci beavatkozások	15,1	10,1	9,3	6,4
05 03 Közvetlen támogatás	63,6	69,0	69,2	72,9
ebből üzemalapú (SPS)	26,6	52,4	51,8	53,4
05 04 Vidékfejlesztés	21,2	20,2	20,6	20,0
05 05 Előcsatlakozási támogatás	0,4	0,5	0,7	0,5
05 06 Nemzetközi kapcsolatok	0,0	0,0	0,0	0,0
05 07 Agrárkiadások auditja	-0,5	-0,2	-0,1	-0,1
05 08 Politika stratégia és koordináció	0,1	0,1	0,1	0,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

¹³ Forrás: EU Agrárium és Piacszabályozás 2008. 13. évfolyam 6. szám 13. oldal

¹⁴ Az adott pénzügyi évben tényleges kifizetés

¹⁵ Az adott pénzügyi évben előzetes kifizetési adat